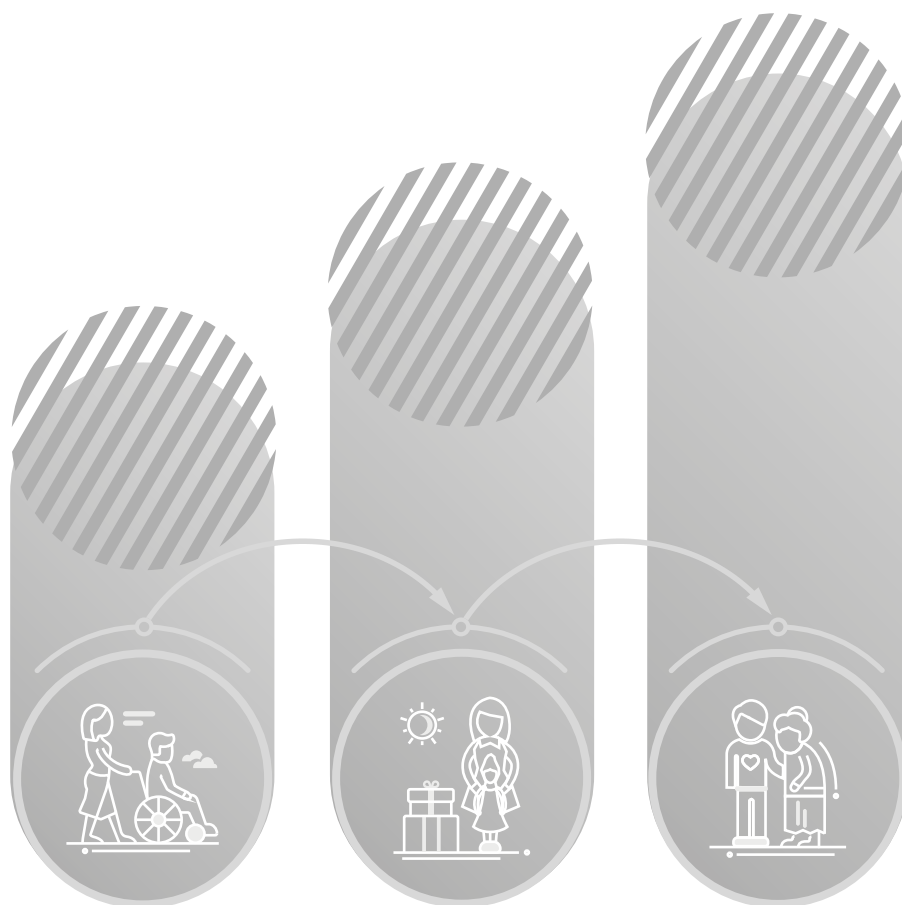

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.

Social assistance beneficiaries in 2021

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.

Social assistance beneficiaries in 2021

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny

Statistics Poland

Urząd Statystyczny w Krakowie, Oddział w Tarnowie

Statistical Office in Kraków, Branch in Tarnów

pod kierunkiem

supervised by

Agnieszki Szlubowskiej

Zespół autorski

Editorial team

Alicja Niziołek, Monika Pogonowska, Antonina Setlak, Monika Sijka, Jan Szarek, Mateusz Szot

Naliczanie tablic

Tables compiled by

Sebastian Hebda, Mateusz Słomski, Mateusz Szot

Prace redakcyjne

Editorial work

Bogusław Bubula, Elżbieta Niemiec, Renata Ptak, Grzegorz Ruta, Jadwiga Szponder

Tłumaczenie

Translation

Anna Dziedzic

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Urszula Nieboga, Tomasz Brzdąk

Opracowanie graficzne okładki

Graphic design of the cover

Karolina Rudnik

ISSN 2658-0594

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publications available on website

<http://stat.gov.pl>

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Przedmowa

Publikacja „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.” to kontynuacja cyklicznych, analitycznych wydawnictw Urzędu Statystycznego w Krakowie, prezentujących zbiorowość korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych.

Opracowanie odpowiada na zainteresowanie problematyką szeroko pojętej polityki społecznej zgłaszane przez interesariuszy statystyki publicznej, przedstawicieli administracji publicznej, środowiska naukowego, organizacji społecznych.

Źródłem informacji wykorzystanych w opracowaniu są dane statystyczne pochodzące między innymi z rejestrów administracyjnych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Finansów, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Integralną częścią niniejszego opracowania jest Zeszyt Metodologiczny „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, opracowany przez zespół Urzędu Statystycznego w Krakowie, dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, w którym znajdziecie Państwo kompleksowy opis metodologii badań.

Oddając w Państwa ręce kolejną edycję publikacji o beneficjentach środowiskowej pomocy społecznej wyrażamy nadzieję, że przedstawione w niej zagadnienia okażą się użytecznym i ciekawym źródłem informacji dla instytucji i organizacji działających w sferze polityki społecznej oraz dla wszystkich zainteresowanych problematyką pomocy społecznej w naszym kraju.

Planując dalszy intensywny rozwój badań statystycznych będziemy wdzięczni za Państwa sugestie dotyczące zakresu prowadzonych przez nas badań oraz zawartości opracowania.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Krakowie

Agnieszka Szlubowska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

The publication "Social assistance beneficiaries in 2021" is a continuation of cyclical, analytical publications of the Statistical Office in Kraków, presenting a group of beneficiaries of social assistance at domicile and their households.

The study responds to the interest in the issues of broadly understood social policy reported by stakeholders of public statistics, representatives of public administration, the scientific community, and social organisations.

The source of information used in the study are statistical data from, inter alia, administrative registers of the Ministry of Family and Social Policy, the Ministry of Education and Science, the Ministry of Finance, the Social Insurance Institution, the Agricultural Social Insurance Fund.

An integral part of this study is the Methodological Report "Social assistance beneficiaries", prepared by the team of the Statistical Office in Kraków, available on the website of Statistics Poland, where you can find a comprehensive description of the research methodology.

Presenting to you the next edition of the publication about the beneficiaries of social assistance, we hope that the issues presented in it will prove to be a useful and interesting source of information for institutions and organisations operating in the field of social policy and for all those interested in the issues of social assistance in our country.

Planning the further intensive development of statistical research, we will be grateful for your suggestions regarding the scope of our research and the content of the study.

Director
Statistical Office in Kraków

Agnieszka Szlubowska

President
Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych	16
Symbols	16
Ważniejsze skróty	16
Main abbreviations	16
Wstęp	17
Introduction	17
Synteza	18
Executive summary	21
Rozdział 1. Środowiskowa pomoc społeczna i jej uwarunkowania	23
Chapter 1. Social assistance at domicile and its conditions	23
1.1. Zmiany w ogólnej liczbie beneficjentów i ich zasięgu w latach 2012–2021	24
1.1. Changes in total number of beneficiaries and their range in years 2012–2021	24
1.2. Regionalne zróżnicowanie zasięgu beneficjentów w 2021 r.	28
1.2. Regional diversity of the range of beneficiaries in 2021.	28
1.3. Czynniki makrostrukturalne mające wpływ na zasięg korzystania z pomocy społecznej.	30
1.3. Macrostructural factors affecting the range of benefiting from social assistance	30
Rozdział 2. Charakterystyka beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	37
Chapter 2. Characteristics of beneficiaries of social assistance.	37
2.1. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej kryterium – ubodzy beneficjenci.	38
2.1. Persons in households with an income below the criterion – poor beneficiaries.	38
2.1.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna	39
2.1.1. Socio-demographic characteristics	39
2.1.2. Charakterystyka ekonomiczna	45
2.1.2. Economic characteristics.	45
2.2. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium	50
2.2. Persons in households with an income above the criterion	50
2.2.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna	51
2.2.1. Socio-demographic characteristics	51
2.2.2. Charakterystyka ekonomiczna	53
2.2.2. Economic characteristics	53
2.3. Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej.	54
2.3. Homeless beneficiaries of social assistance	54
2.4. Świadczeniobiorcy środowiskowej pomocy społecznej według wybranych rodzajów świadczeń	58
2.4. Social assistance recipients by selected types of benefits	58

2.4.1. Pobierający zasiłek stały	59
2.4.1. Permanent benefit recipients.	59
2.4.2. Pobierający zasiłek okresowy.	60
2.4.2. Temporary benefit recipients.	60
2.4.3. Pobierający zasiłek celowy	60
2.4.3. Appropriated benefit recipients	60
2.4.4. Korzystający z usług opiekuńczych	61
2.4.4. Attendance services recipients.	61
2.4.5. Otrzymujący posiłek	62
2.4.5. Persons receiving a meal.	62
Rozdział 3. Trwałość korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.	65
Chapter 3. Sustainability of benefiting from social assistance in 2021	65
3.1. Ubodzy beneficjenci według liczby lat pozostawania w systemie pomocy społecznej.	65
3.1. Poor beneficiaries by the number of years of staying in the social assistance system.	65
3.2. Charakterystyka ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej trwale z niej korzystających.	66
3.2. Characteristics of poor beneficiaries of social assistance permanently benefiting from it	66
3.3. Zmiany w nasileniu trwałości korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej od początku	68
3.3. Changes in the intensity of the sustainability of benefiting from social assistance from the beginning of the observation of this phenomenon	68
Rozdział 4. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	70
Chapter 4. Households of beneficiaries of social assistance.	70
4.1. Zmiany w ogólnej liczbie gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2012–2021	70
4.1. Changes in total number of beneficiaries' households in years 2012–2021	70
4.2. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów i głębokość ich ubóstwa w 2021 r.	73
4.2. Poor households of beneficiaries and the depth of their poverty in 2021	73
4.2.1. Gospodarstwa jednoosobowe	73
4.2.1. Single-person households.	73
4.2.1.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom jednoosobowym.	74
4.2.1.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance to single-person households.	74
4.2.1.2. Charakterystyka demograficzna i społeczno-ekonomiczna samotnie gospodarujących	76
4.2.1.2. Demographic and socio-economic characteristics of single-handedly managing beneficiaries.	76
4.2.2. Wieloosobowe gospodarstwa domowe	78
4.2.2. Multi-person households	78
4.2.2.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom wieloosobowym	79
4.2.2.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance for multi-person households.	79
4.2.2.2. Charakterystyka demograficzna wieloosobowych gospodarstw beneficjentów	80
4.2.2.2. Demographic characteristics of beneficiaries' multi-person households	80
4.2.2.3. Źródła dochodu i kwota na osobę w gospodarstwach wieloosobowych	82
4.2.2.3. Sources of income and amount per capita in multi-person households.	82
4.2.3. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej.	84
4.2.3. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households.	84

4.3. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium.	85
4.3. Beneficiaries' households with an income per capita above the criterion	85
4.3.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy	85
4.3.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance.	85
4.3.2. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium	88
4.3.2. Socio-economic characteristics of households with an income above the criterion	88
Rozdział 5. Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	89
Chapter 5. Poor beneficiaries of social assistance and their households after taking into account child-raising benefit.	89
5.1. Zbiorowość ubogich beneficjentów i ich zasięg po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	89
5.1. Group of poor beneficiaries and their range after taking into account child-raising benefit	89
5.2. Dochód i głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	91
5.2. Income and depth of poverty of beneficiaries' households after taking into account child-raising benefit	91
5.3. Zmiany w populacji ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w wieku poniżej 18 lat w dekadzie 2012–2021.	92
5.3. Changes in the population of poor beneficiaries' households with children under 18 years of age in the decade 2012–2021.	92
Uwagi metodologiczne.	94
Informacje ogólne	94
Zakres przedmiotowy badania	95
Źródła danych	95
Objaśnienia podstawowych pojęć	95
Ocena jakości Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2021 r.	96
Methodological notes.	98
General information	98
Scope of the survey.	99
Data sources	99
Explanation of basic concepts	99
Quality assessment of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System for 2021	100

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Dynamika liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania (rok poprzedni =100).	24
Chart 1.	Indices of the number of social assistance beneficiaries by place of residence (previous year =100)	24
Wykres 2.	Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wysokości dochodu na osobę względem kryterium dochodowego.	25
Chart 2.	Number of social assistance beneficiaries by the amount of income per capita in regard to the income criterion	25
Wykres 3.	Zasięg ogółu beneficjentów i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	26
Chart 3.	Range of total beneficiaries and of poor beneficiaries of social assistance	26
Wykres 4.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi.	26
Chart 4.	Range of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas	26
Wykres 5.	Spadek zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. w porównaniu z 2012 r.	29
Chart 5.	Decrease in the range of beneficiaries of social assistance in 2021 compared to 2012	29
Wykres 6.	Zmiany zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, stopy bezrobocia oraz dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca (2012=100)	31
Chart 6.	Changes of the range of beneficiaries of social assistance, unemployment rate and disposable income per capita (2012=100)	31
Wykres 7.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i udział bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku według stopni urbanizacji w 2021 r..	32
Chart 7.	Range of working age beneficiaries of social assistance and share of unemployed persons in the population of this age by degree of urbanization in 2021.	32
Wykres 8.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym w gminach o określonym wskaźniku bezrobocia w latach 2018 i 2021	33
Chart 8.	Range of working age beneficiaries of social assistance in gminas with a specified unemployment rate in 2018 and 2021.	33
Wykres 9.	Dochód rozporządzalny na 1 mieszkańca i zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach według klas wielkości i na wsi w 2021 r..	33
Chart 9.	Disposable income per capita and the range of beneficiaries of social assistance in urban areas by size classes and in rural areas in 2021.	33
Wykres 10.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym w gminach o określonym udziale pracujących ubezpieczonych w ZUS w ludności w tym wieku w latach 2018 i 2021.	34
Chart 10.	Range of working age beneficiaries of social assistance in gminas with a specified share of the employed persons insured with ZUS in the population of this age in 2018 and 2021	34
Wykres 11.	Saldo migracji stałej na 1000 ludności według stopni urbanizacji w latach 2018 i 2021	35
Chart 11.	Permanent net migration per 1000 population by degree of urbanization in 2018 and 2021	35

Wykres 12. Struktura ludności i beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według stopni urbanizacji w 2021 r.	35
Chart 12. Structure of the population and beneficiaries of social assistance by degree of urbanization in 2021	35
Wykres 13. Saldo migracji stałej na 1000 ludności na obszarach o określonym zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 i 2021	36
Chart 13. Permanent net migration per 1000 population in areas with a specified range of beneficiaries of social assistance in 2018 and 2021	36
Wykres 14. Struktura ludności oraz beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w 2021 r.	37
Chart 14. Structure of total population and beneficiaries of social assistance by place of residence in 2021	37
Wykres 15. Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wysokości dochodu na osobę względem kryterium dochodowego w 2021 r..	38
Chart 15. Structure of beneficiaries of social assistance by the amount of income per capita in regard to the income criterion in 2021	38
Wykres 16. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin w miastach w 2021 r..	39
Chart 16. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in urban areas in 2021	39
Wykres 17. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin na wsi w 2021 r.	40
Chart 17. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in rural areas in 2021	40
Wykres 18. Struktura ludności oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku w 2021 r..	41
Chart 18. Structure of population and poor beneficiaries of social assistance by economic age groups in 2021	41
Wykres 19. Udział ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku poniżej 18 lat w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	41
Chart 19. Share of poor beneficiaries of social assistance under the age of 18 in total number of children of this age	41
Wykres 20. Struktura populacji w wieku poniżej 18 lat oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku według edukacyjnych grup wieku w 2021 r..	42
Chart 20. Structure of population under the age of 18 and of poor beneficiaries of social assistance of this age by educational age groups in 2021.	42
Wykres 21. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku poniżej 18 lat według typu gospodarstwa domowego i typu rodziny w 2021 r.	42
Chart 21. Structure of poor beneficiaries of social assistance under the age of 18 by type of households and type of family in 2021.	42
Wykres 22. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych według płci i stanu zdrowia w 2021 r.	43
Chart 22. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 in households by sex and health status in 2021	43

Wykres 23.	Struktura niepełnosprawnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 16 lat i więcej w gospodarstwach domowych według stopnia niepełnosprawności i typu gospodarstwa w 2021 r.	44
Chart 23.	Structure of disabled poor beneficiaries of social assistance aged 16 and more in households by degree of disability and type of households in 2021	44
Wykres 24.	Struktura ogółu ludności w wieku 25–64 lata w 2021 r. a oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2021 r. według	45
Chart 24.	Structure of total population aged 25–64 in 2021a and poor beneficiaries of social assistance in households in 2021 by education level.	45
Wykres 25.	Struktura ludności w wieku produkcyjnym i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku według aktywności ekonomicznej w 2021 r..	46
Chart 25.	Structure of total working age population and poor beneficiaries of social assistance of this age by economic activity in 2021	46
Wykres 26.	Struktura zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz bezrobotnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według grup wieku produkcyjnego w 2021 r.	46
Chart 26.	Structure of total registered unemployed and poor unemployed beneficiaries of social assistance in households by working age groups in 2021.	46
Wykres 27.	Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według płci w wybranych grupach wieku w 2021 r.	47
Chart 27.	Share of unemployed persons in the number of economically active poor beneficiaries of social assistance in households by sex in selected age groups in 2021	47
Wykres 28.	Struktura ubogich beneficjentów biernych zawodowo w gospodarstwach domowych ogółem i w wieloosobowych według grup wieku produkcyjnego w 2021 r..	47
Chart 28.	Structure of economically inactive poor beneficiaries in total households and in multi-person households by working age groups in 2021.	47
Wykres 29.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w grupach wieku produkcyjnego w gospodarstwach domowych według potencjalnych przyczyn bierności zawodowej w 2021 r.	48
Chart 29.	Structure of poor beneficiaries of social assistance in working age groups in households by potential reasons for economic inactivity in 2021	48
Wykres 30.	Udział posiadających własne źródło dochodu wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych według ekonomicznych grup wieku w 2021 r..	49
Chart 30.	Share of persons with own source of income among poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more in households by economic age groups in 2021	49
Wykres 31.	Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium w ogólnej liczbie beneficjentów w gospodarstwach domowych	51
Chart 31.	Share of beneficiaries of social assistance in households with an income per capita above th criterion in total number of beneficiaries in households	51
Wykres 32.	Struktura beneficjentów w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium dochodowego według płci i ekonomicznych grup wieku w 2021 r.	52
Chart 32.	Structure of beneficiaries in total households and in households with an income per capita above the income criterion by sex and economic age groups in 2021.	52

Wykres 33.	Struktura beneficjentów w wieku produkcyjnym w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium i o dochodzie na osobę poniżej kryterium według statusu na rynku pracy w 2021 r.	53
Chart 33.	Structure of beneficiaries of working age in total households as well as in households with an income per capita above the criterion and with an income per capita below the criterion by status on the labour market in 2021	53
Wykres 34.	Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń, a w przyczynach społecznych według rodzajów problemów w 2021 r.	55
Chart 34.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance by main reason for granting benefits and in social causes by type of problem in 2021	55
Wykres 35.	Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według płci oraz według grup wieku wśród mężczyzn w 2021 r.	56
Chart 35.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance by sex and by age groups among men in 2021	56
Wykres 36.	Struktura bezdomnych beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2021 r..	57
Chart 36.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance of working age by status on the labour market and of economically inactive persons by age groups in 2021	57
Wykres 37.	Świadczeniobiorcy środowiskowej pomocy społecznej według rodzaju świadczenia w 2021 r..	58
Chart 37.	Social assistance recipients by type of benefit in 2021.	58
Wykres 38.	Struktura świadczeniobiorców zasiłku stałego według grup wieku w 2021 r.	59
Chart 38.	Structure of permanent benefit recipients by age groups in 2021	59
Wykres 39.	Struktura świadczeniobiorców zasiłku celowego według grup wieku w 2021 r.	61
Chart 39.	Structure of appropriated benefit recipients by age groups in 2021	61
Wykres 40.	Struktura świadczeniobiorców usług opiekuńczych w miastach i na wsi według płci w 2021 r..	61
Chart 40.	Structure of attendance services recipients in urban and rural areas by sex in 2021	61
Wykres 41.	Struktura świadczeniobiorców „posiłku w szkole” według grup wieku w 2021 r.	63
Chart 41.	Structure of “school meal” beneficiaries by age groups in 2021	63
Wykres 42.	Struktura świadczeniobiorców „posiłku w domu” według grup wieku w 2021 r.	63
Chart 42.	Structure of „meal at home” beneficiaries by age groups in 2021	63
Wykres 43.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej według liczby lat korzystania z tej pomocy w 2021 r.	65
Chart 43.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more by the number of years of benefiting from this assistance in 2021	65
Wykres 44.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej trwale z niej korzystających według ekonomicznych grup wieku w 2021 r..	67
Chart 44.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more permanently benefiting from it by economic age groups in 2021	67
Wykres 45.	Udział trwale korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie ubogich beneficjentów tej pomocy w wieku 18 lat i więcej	68
Chart 45.	Share of persons permanently benefiting from social assistance in total number of poor beneficiaries of this assistance aged 18 and more	68

Wykres 46. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	70
Chart 46. Households of beneficiaries of social assistance.	70
Wykres 47. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości w 2021 r.	71
Chart 47. Structure of households of beneficiaries of social assistance by size in 2021.	71
Wykres 48. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2021 r..	72
Chart 48. Structure of households of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas by average monthly net income per capita in 2021	72
Wykres 49. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego i wielkości w 2021 r.	73
Chart 49. Structure of households of beneficiaries of social assistance by income criterion and size in 2021	73
Wykres 50. Struktura ubogich gospodarstw domowych ogółem i jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.	74
Chart 50. Structure of total poor and single-person households benefiting from social assistance by main reason for granting benefits in 2021	74
Wykres 51. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według grup wieku w 2021 r.	76
Chart 51. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by age groups in 2021.	76
Wykres 52. Struktura samotnie gospodarujących niepełnosprawnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według stopnia niepełnosprawności w 2021 r.	77
Chart 52. Structure of single-handedly managing disabled poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by disability level in 2021	77
Wykres 53. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2021 r.	77
Chart 53. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by status on the labour market and economically inactive persons by age groups in 2021.	77
Wykres 54. Dynamika liczby ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej w latach 2012–2021 (rok poprzedni=100).	79
Chart 54. Indices of the number of poor multi-person households of beneficiaries of social assistance in 2012–2021 (previous year =100).	79
Wykres 55. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej ogółem i gospodarstw wieloosobowych według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.	79
Chart 55. Structure of total poor households benefiting from social assistance and multi-person households by the main reason for granting benefits in 2021	79
Wykres 56. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według typów w 2021 r.	81
Chart 56. Structure of poor households benefiting from social assistance by type in 2021	81

Wykres 57. Struktura rodzin w jednorodzinnych ubogich gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej według typu w 2021 r.	82
Chart 57. Structure of families in single-family poor households benefiting from social assistance by type in 2021	82
Wykres 58. Struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów według liczby osób posiadających własny dochód, a w gospodarstwach z jedną osobą z własnym dochodem według ich wielkości w 2021 r.	83
Chart 58. Structure of poor beneficiaries' multi-person households by the number of persons having their own income and in households with one person with own income by their size in 2021	83
Wykres 59. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej w latach 2018 i 2021	84
Chart 59. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households in 2018 and 2021	84
Wykres 60. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej o dochodzie na osobę powyżej kryterium	85
Chart 60. Households of beneficiaries of social assistance with an income per capita above the criterion	85
Wykres 61. Struktura ubogich gospodarstw domowych beneficjentów i gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.	86
Chart 61. Structure of poor beneficiaries' households and beneficiaries' households with an income above the criterion according to the main reason for granting benefits in 2021	86
Wykres 62. Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów według płci i ekonomicznych grup wieku w 2021 r.	88
Chart 62. Structure of single-handedly managing beneficiaries with an income above the criterion and poor single-handedly managing beneficiaries by sex and economic age groups in 2021	88
Wykres 63. Wpływ świadczenia wychowawczego na spadek zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w regionach w 2021 r.	90
Chart 63. Impact of child-raising benefit on the decline in the range of poor beneficiaries of social assistance in regions in 2021	90
Wykres 64. Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania i z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego w 2021 r.	91
Chart 64. Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey and taking into account child-raising benefit in 2021.	91
Wykres 65. Ubogie gospodarstwa domowe z dziećmi korzystające z pomocy społecznej	93
Chart 65. Poor households with children of beneficiaries of social assistance	93

Spis map

List of maps

Mapa 1.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.	28
Map 1.	Range of beneficiaries of social assistance in 2021	28
Mapa 2.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminach w 2021 r.	29
Map 2.	Range of beneficiaries of social assistance in gminas in 2021	29
Mapa 3.	Stopień urbanizacji gmin w 2021 r.	30
Map 3.	Degree of urbanization of gminas in 2021	30
Mapa 4.	Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w regionach w 2021 r.	92
Map 4.	Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey after taking into account child-raising benefit in regions in 2021.	92

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.	Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2021 r.	50
Table 1.	Median average monthly individual income of poor beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2021	50
Tablica 2.	Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2021 r.	54
Table 2.	Median average monthly individual income of beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2021	54
Tablica 3.	Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów pomocy społecznej i bezdomni beneficjenci tej pomocy oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.	57
Table 3.	Poor households benefiting from social assistance and homeless beneficiaries of this assistance and their structure by main source of maintenance in 2021	57
Tablica 4.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.	75
Table 4.	Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by selected type of assistance received in 2021	75

Tablica 5.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.	78
Table 5.	Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by main source of maintenance in 2021	78
Tablica 6.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.	80
Table 6.	Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by selected types of assistance received in 2021.	80
Tablica 7.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wielo-osobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.	83
Table 7.	Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by main source of maintenance in 2021	83
Tablica 8.	Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę poniżej kryterium (ubogie gospodarstwa) i powyżej kryterium oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.	87
Table 8.	Beneficiaries' households with an income per capita below the criterion (poor households) and above the criterion and their structure by selected types of assistance received in 2021	87

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka (.)	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych data not available or not reliable
Znak x	wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy, jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
„W tym” “Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
GUS	Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland
NSP	Narodowy Spis Powszechny National Population and Housing Census
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Ministry of Family and Social Policy
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych Social Insurance Institution
KSMPS	Krajowy System Monitoringu Pomocy Społecznej National Social Assistance Monitoring System
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej Social Welfare Center
KTS	System Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych Coding System for Territorial and Statistical Units
TERYT	Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju National Official Register of the Territorial Division of the Country
ZC KSMPS	Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System
PESEL	Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności Universal Electronic System for Registration of the Population

Wstęp

Introduction

Publikacja „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.” nawiązuje w swoim układzie do poprzednich edycji.

W rozdziale I przedstawiono wielkość populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i skalę korzystania z tej pomocy w dekadzie 2012-2021. Przedstawiono te cechy w 2021 r. w zróżnicowaniu regionalnym. Ponadto opisano uwarunkowania pomocy społecznej według istotnych czynników makrostrukturalnych, w układzie według stopni urbanizacyjnych.

Rozdział II przedstawia szeroką charakterystykę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. Tak jak w poprzednich edycjach najszerze charakterystyki dotyczą ubogich beneficjentów tej pomocy. Ponadto po raz pierwszy wyodrębniono z populacji beneficjentów zbiorowość świadczeniobiorców i ich charakterystyki przedstawiono w ostatnim podrozdziale.

W rozdziale III opisano ubogich beneficjentów w 2021 r. według liczby lat korzystania z pomocy i przedstawiono charakterystyki trwale korzystających z tej pomocy. Ponadto po raz pierwszy przedstawiono natężenie trwałości korzystania z pomocy społecznej w retrospekcji od początku obserwacji tego zjawiska, tj. od 2015 r.

W Rozdziale IV zawarto analizę gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki gospodarstw ubogich beneficjentów. Przedstawiono regionalne zróżnicowanie głębokości ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów. W tej analizie wyodrębniono gospodarstwa jednoosobowe, z charakterystyką zbiorowości ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących.

Rozdział V przedstawia dane o liczebności i zasięgu ubogich beneficjentów oraz poziomie dochodu i skali ubóstwa w ich gospodarstwach domowych, uzyskane w wynikach badania i te same dane po symulacyjnym podwyższeniu dochodów przez włączenie świadczenia wychowawczego. Ponadto opisano zmiany w liczbie ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w wieku poniżej 18 lat w dekadzie 2012-2021.

Elektroniczną wersję publikacji uzupełnia 12 tablic dotyczących 2021 r. oraz 2 tablice przeglądowe uwzględniające lata 2010, 2015, 2019-2021.

Synteza

Rok 2021 był kolejnym, w którym znacznie zmniejszyły się, liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i liczba ich gospodarstw domowych. Skala korzystania z pomocy społecznej w 2021 r. w porównaniu z 2020 r. zmniejszyła się w osobach o 10,9%, a w gospodarstwach domowych – o 7,7%. Tendencja spadkowa w tym zakresie utrzymuje się od 2014 r. Większe tempo tego spadku występowało na wsi, co spowodowało, że od 2020 r. mieszkańcy wsi stanowią mniejszość w ogólnej liczbie beneficjentów.

Na tak wysoki spadek liczby beneficjentów i ich gospodarstw domowych nałożyło się kilka przyczyn. Okres pandemii COVID-19, szczególnie w 2020 r. mógł utrudniać proces weryfikacji uprawnień do świadczeń. Następstwem pandemii była praca i nauka zdalna, co mogło wpłynąć na spadek (w 2021 r. o 18,2% mniej niż w 2020 r.) liczby dzieci korzystających z pomocy w formie posiłku w szkole. Ponadto z powodu utrudnionych kontaktów i obawy o zdrowie w kolejnych falach pandemii, mógł nastąpić znaczny spadek nowych beneficjentów (w 2021 r. o 8,3% mniej niż w 2020 r.). Dodatkowo znacznie wzrosła kwota świadczenia pielęgnacyjnego (od 2019 r. do 2021 r. – o 24,5%, tj. o 388 zł), co w niektórych przypadkach mogło spowodować utratę uprawnień do wsparcia z OPS.

Środowiskowa pomoc społeczna zrealizowana w 2021 r. została skierowana do 704,1 tys. gospodarstw domowych i objęła 1415,6 tys. beneficjentów, tj. 3,7% mieszkańców naszego kraju. Udział beneficjentów w ogólnej liczbie ludności, określany jako zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, w porównaniu z 2020 r. uległ obniżeniu o 0,5 p. proc.

Z wykazanych wyżej zbiorowości wyodrębniono subpopulacje:

- 823,4 tys. ubogich beneficjentów, czyli takich osób korzystających z pomocy społecznej, których miesięczny dochód (indywidualny osób samotnych lub na osobę w gospodarstwach wieloosobowych) nie przekraczał ustalonego przepisami kryterium dochodowego,
- 799,2 tys. ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych, w tym 260,2 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu,
- 406,4 tys. gospodarstw domowych ubogich beneficjentów, w tym 116,1 tys. ubogich gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu.

Zasięg ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. wyniósł 2,2%, ale zasięg ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym, tj. dzieci w wieku poniżej 18 lat, był znacznie wyższy i wyniósł 3,7%.

W ubogich gospodarstwach domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej obliczono wskaźniki głębokości ubóstwa tych gospodarstw, tj. wyrażona w procentach informacja o ile dochód na osobę w ubogim gospodarstwie beneficjentów był niższy od ustawowej granicy ubóstwa, czyli kwoty kryterium dochodowego. W 2021 r. ta kwota wynosiła dla osoby samotnej 701 zł netto, a dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 528 zł netto i pozostała niezmieniona od 2018 r. Wskaźnik głębokości ubóstwa w 2021 r. beneficjentów samotnie gospodarujących wynosił 36,6%, w wieloosobowych gospodarstwach domowych – 37,6%, w tym w gospodarstwach z dziećmi – 37,1%.

Powyższe dane, to wyniki badania statystycznego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, dla którego podstawą jest Zbiór Centralny KSMPMS Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Liczba ubogich beneficjentów i ich gospodarstw domowych znacznie się zmniejszyła, w porównaniu z formalnymi wynikami badania, po uwzględnieniu w dochodach świadczenia wychowawczego wprowadzonego w 2016 r.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, kwota świadczenia wychowawczego nie jest wliczana do dochodu gospodarstwa domowego osoby ubiegającej się o tę pomoc. Dokonano zatem symulacyjnie podwyższenia dochodów ubogich gospodarstw domowych z dziećmi, o środki ze świadczenia wychowawczego, odpowiednio do liczby dzieci.

W wyniku obliczeń ustalono, że liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w skali kraju wyniosła 493,7 tys. osób i była niższa, w porównaniu z formalnymi

wynikami badania o 305,5 tys. osób. Liczba dzieci, tj. ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat wyniosła 79,0 tys. osób i była niższa o 181,2 tys. osób.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w Polsce w 2021 r. , w porównaniu z formalnymi wynikami badania uległa zmniejszeniu o 38,2%, a ich zasięg zmniejszył się o 0,8 p. proc.

Obniżyła się też głębokość ubóstwa. Po dodaniu kwot świadczenia wychowawczego, wskaźnik ten w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów zmniejszył się o 4,7 p. proc., do poziomu 32,9%, a w gospodarstwach z dziećmi głębokość ubóstwa zmniejszyła się o 8,0 p. proc., do poziomu 29,1%.

Wnioski i spostrzeżenia, jakie wynikają z przedstawionej w niniejszym opracowaniu analizy zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych są zbliżone do tych zamieszczonych w poprzedniej edycji tej publikacji za 2018 r. Niektóre zjawiska nasiliły się, inne osłabły, lub pozostały niezmienione.

Najważniejsze z nich to:

- W 2021 r. utrzymało się, występujące od początku obserwacji, tj. od 2008 r. terytorialne zróżnicowanie zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej. Najwyższy udział beneficjentów tej pomocy w ludności ogółem występował w województwach wschodniej i północno-wschodniej części kraju, a w ramach województw – na obszarach o najniższym stopniu urbanizacji, co ma związek z wysoką korelacją stopnia uzależnienia od świadczeń z pomocy społecznej i wskaźnika bezrobocia.
- Od 2020 r. w populacji beneficjentów większość stanowią mieszkańcy miast i w 2021 r. ich udział wzrósł do 52,2%.
- Od 2017 r. w ogólnej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej, gospodarstwa jednoosobowe, czyli osoby samotnie gospodarujące, stanowią większość i w 2021 r. ich udział wyniósł 61,3% (431,9 tys.), z tego 36,0% (253,6 tys.) to były gospodarstwa ubogie.
- W 2021 r. wśród samotnie gospodarujących, ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej (74,3% to mężczyźni), występowała skrajnie trudna sytuacja, gdyż 52,0% nie posiadało własnego źródła dochodu, a dalsze 16,8% miało dochód poniżej 300 zł, tj. mniej niż połowa kryterium dochodowego. W tej zbiorowości skupiały się wszystkie cechy powodujące stopniowe wykluczenie społeczne: bardzo niski poziom wykształcenia, brak motywacji do poszukiwania pracy i częstsze niż wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych, występowanie niepełnosprawności i długotrwałych chorób.
- W 2021 r. uległy pogorszeniu, w porównaniu z 2018 r., bardzo niskie wskaźniki poziomu wykształcenia ubogich beneficjentów w wieku 25-64 lata. Chociaż odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim był minimalnie wyższy (o 0,5 p. proc), to odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym obniżył się o 8,6 p. proc. na rzecz osób, które tylko spełniły obowiązek szkolny (wzrost o 8,1 p. proc.). Zatem sformułowany w 2012 r. wniosek, że wielu słabo wykształconych rodziców korzystających z pomocy społecznej wychowuje następne pokolenie beneficjentów tej pomocy, był aktualny także w 2021 r.

Rozpoczęta w 2018 r. obserwacja zbiorowości ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według liczby lat korzystania z tej pomocy była kontynuowana. Analiza dotyczy osób w wieku 18 lat i więcej, gdyż przyjęto założenie, że dzieci nie mają wpływu na to, że ich rodzina żyje w ubóstwie i korzysta z pomocy społecznej. W 2021 r. wśród ogółu dorosłych ubogich beneficjentów korzystających z pomocy społecznej 50,7%, tj. 284,9 tys. to osoby, które były ubogimi beneficjentami 5 lat i więcej, określane jako **trwale korzystający z pomocy społecznej**.

Czynniki makrostrukturalne warunkujące korzystanie ze środowiskowej pomocy społecznej są od początku obserwacji beneficjentów takie same, a największy wpływ na częstość korzystania z pomocy społecznej ma **sytuacja na rynku pracy**. Obserwowana w ostatnich latach malejąca stopa bezrobocia koreluje z malejącą populacją korzystających z pomocy społecznej, zwłaszcza beneficjentów w gospodarstwach z dziećmi na utrzymaniu.

Spadek zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w analizowanej dekadzie 2012-2021 to także konsekwencja **wzrostu przeciętnego dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca**, co wy-

nię nie wynikało ze wzrostu dochodów, ale także ze zmian w strukturze demograficznej gospodarstw domowych i ich wielkości. W omawianych latach obserwowano spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym w populacji ogółem. Zmniejszała się także liczba rodzin wielodzietnych, a tym samym nastąpił spadek liczby osób na utrzymaniu w gospodarstwach domowych. Obserwowane zmiany cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w skali kraju rozkładały się z różnym nasileniem w przekroju terytorialnym warunkując spadek udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności w województwach, powiatach i poszczególnych gminach.

Executive summary

2021 was another year of a significant decrease in the number of beneficiaries of social assistance and the number of their households. The scale of benefiting from social assistance in 2021 compared to 2020 decreased in persons by 10.9%, and in households by 7.7%. The downward trend in this area has been continuing since 2014. A greater pace of this decline occurred in rural areas, which resulted in the fact that, since 2020, rural residents constitute a minority in the total number of beneficiaries.

There were several reasons for such a high drop in the number of beneficiaries and their households. The period of the COVID-19 pandemic, especially in 2020, could have hindered the process of verification of entitlement to benefits. The pandemic resulted in remote work and learning, which could have contributed to a decrease (in 2021 by 18.2% less than in 2020) in the number of children receiving assistance in the form of a school meal. In addition, due to hindered contacts and concerns about health in subsequent waves of the pandemic, there could have been a significant decrease in new beneficiaries (in 2021 by 8.3% less than in 2020). Additionally, the amount of the nursing benefit increased significantly (from 2019 to 2021 – by 24.5%, i.e. by PLN 388), which in some cases could have resulted in the loss of entitlement to OPS support.

Social assistance implemented in 2021 was directed to 704.1 thousand households and covered 1415.6 thousand beneficiaries, i.e. 3.7% of the population of our country. The share of beneficiaries in the total number of population, defined as the range of beneficiaries of social assistance, decreased by 0.5 pp in comparison with 2020.

The subpopulations were separated from the above-mentioned populations:

- 823.4 thousand poor beneficiaries, i.e. persons benefiting from social assistance whose monthly income (individual or per capita in multi-person households) did not exceed the income criterion established by regulations.
- 799.2 thousand poor beneficiaries in households,
 - of which 260.2 thousand dependent children under the age of 18,
- 406.4 thousand households of poor beneficiaries,
 - of which 116.1 thousand poor households with dependent children under the age of 18.

The range of poor beneficiaries of social assistance in 2021 amounted to 2.2%, but the range of poor beneficiaries of pre-working age, i.e. children under the age of 18, was much higher and amounted to 3.7%.

In poor households of beneficiaries of social assistance, indicators of the depth of poverty of these households were calculated, i.e. information expressed as a percentage, by how much income per capita in a poor household of beneficiaries was lower than the statutory poverty line, or the amount of the income criterion. In 2021, this amount for a single person was PLN 701 net, and for a person in a multi-person household – PLN 528 net and remained unchanged from 2018. The depth of poverty indicator in 2021 of single-handedly managing beneficiaries was 36.6%, in multi-person households – 37.6%, of which in households with children – 37.1%.

The above data are the results of a statistical survey of beneficiaries of social assistance, based on the KSMPS Central Collection of the Ministry of Family and Social Policy.

The number of poor beneficiaries and their households has significantly decreased compared to the formal results of the survey, after taking into account in income child-raising benefit introduced in 2016.

According to the Act on Social Assistance, the child-raising benefit amount is not included in the household income of the person seeking this assistance. Therefore, the revenue of poor households with children was increased by simulation by means of child-raising benefit, according to the number of children.

As a result of calculations, it was found that the number of poor beneficiaries of social assistance in households in the country amounted to 493.7 thousand people and was lower by 305.5 thousand people compared to the formal results of the survey. The number of children, i.e. poor beneficiaries under the age of 18, amounted to 79.0 thousand people and was lower by 181.2 thousand people.

After taking into account child-raising benefit in income, the number of poor beneficiaries of social assistance in Poland in 2021 was smaller than in the formal results of the survey by 38.2%, and their range smaller by 0.8 pp.

The depth of poverty has also decreased. After adding amounts of child-raising benefit, this indicator in multi-person households of beneficiaries decreased by 4.7 pp, to the level of 32.9%, and in households with children, the depth of poverty decreased by 8.0 pp, to the level of 29.1%.

Conclusions and observations that result from the analysis of the population of social assistance beneficiaries and their households presented in this study are similar to those recorded in the previous edition of this publication for 2018. Some phenomena intensified, others weakened or remained unchanged.

The most important of them are:

- In 2021, the territorial differentiation in the scope of benefiting from social assistance, occurring since the beginning of the observation, i.e. since 2008, was maintained. The highest share of beneficiaries of this assistance in the total population was recorded in the voivodships of the eastern and north-eastern part of the country, and within voivodships – in the areas with the lowest degree of urbanization, which is related to the high correlation of the degree of dependence on social assistance benefits and the unemployment rate.
- Since 2020, the majority of the population of beneficiaries are inhabitants of urban areas and in 2021 their share increased to 52.2%.
- Since 2017, in the total number of households benefiting from social assistance, single-person households, i.e. single-handedly managing persons, constitute the majority and in 2021 their share amounted to 61.3% (431.9 thousand), of which 36.0% (253.6 thousand) were poor households.
- In 2021, among single-handedly managing, poor households, there was an extremely difficult situation, as 52.0% did not have their own source of income, and a further 16.8% had an income below PLN 300, i.e. less than half of the income criterion. All the features causing gradual social exclusion were concentrated in this group: very low level of education, lack of motivation to look for a job and more frequent than among beneficiaries in multi-person households, incidence of disability and long-term diseases.
- In 2021, the very low indicators of the education level of poor beneficiaries aged 25–64 deteriorated compared to 2018. Although the percentage of people with at least secondary education was slightly higher (by 0.5 pp), the percentage of people with basic vocational education decreased by 8.6 pp. for people who only fulfilled the schooling obligation (increase by 8.1 pp). Thus, the conclusion formulated in 2012 that many poorly educated parents benefiting from social assistance are bringing up the next generation of beneficiaries of social assistance, was also valid in 2021.

Started in 2018, the observation of the group of poor beneficiaries of social assistance according to the number of years of benefiting from this assistance was continued. The analysis concerns people aged 18 and over, as it was assumed that children have no influence on the fact that their family lives in poverty and benefits from social assistance. In 2021, 50.7% of all adult poor beneficiaries, i.e. 284.9 thousand are people who were poor beneficiaries of 5 years and more, defined as **permanently benefiting from social assistance**.

Macrostructural factors conditioning the use of social assistance are the same from the very beginning of the observation of beneficiaries, and the **situation on the labour market** has the greatest impact on the frequency of benefiting from social assistance. The decreasing unemployment rate observed in recent years correlates with the decreasing population benefiting from social assistance, especially beneficiaries in households with dependent children.

The decrease in the scope of benefiting from social assistance in the analysed decade of 2012–2021 is also a consequence of the **increase in the average disposable income per capita**, which resulted from the increase in income, but also from changes in the demographic structure of households and their size. In the discussed years, a decrease in the share of the pre-working age population in the total population was observed. The number of families with many children also decreased, and thus there was a decrease in the number of dependents in households. The observed changes in the socio-economic characteristics of households on the national scale were distributed with different intensity in the territorial cross-section, determining the decline in the share of social assistance beneficiaries in the population in voivodships, powiats and individual gminas.

Rozdział 1

Chapter 1

Środowiskowa pomoc społeczna i jej uwarunkowania

Social assistance at domicile and its conditions

Środowiskowa pomoc społeczna jest jednym z elementów ochrony socjalnej państwa. Ochrona socjalna państwa to całokształt środków lub działań organów publicznych mających na celu wsparcie gospodarstw domowych lub osób w zakresie określonych problemów, przy założeniu, że w zamian za świadczenia beneficjent nie jest jednocześnie zobowiązany do przekazania równowartości świadczenia w żadnej formie.

Środowiskowa pomoc społeczna to świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania (pobytu) świadczeniobiorcy.

Social assistance at domicile: benefits provided by social assistance centers in the beneficiary's place of residence.

Środowiskowa pomoc społeczna wraz ze stacjonarnymi formami tej pomocy tworzy System Pomocy Społecznej, który funkcjonuje w oparciu o ustawę o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. z. (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.). Zgodnie z ustawą pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

W stacjonarnych – zinstytucjonalizowanych formach pomocy społecznej np. domach pomocy społecznej, jest zapewniane miejsce, utrzymanie oraz całodobowa pomoc i opieka. Ponadto jest świadczona pomoc i opieka w zorganizowanych formach w ciągu dnia np. w placówkach wsparcia dziennego, dla pojedynczych osób.

Lokalne ośrodki pomocy społecznej rozpatrując wnioski o pomoc biorą pod uwagę sytuację materialną całej rodziny wnioskodawcy. Dlatego w badaniu statystycznym tego tematu wprowadzono pojęcie „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, obejmujące – w przypadku gospodarstw wieloosobowych, nie tylko świadczeniobiorców, ale także wspólnie z nimi mieszkających i utrzymujących się członków ich rodzin. Autorzy badania przyjmując takie założenie kierowali się tym, że każda forma pomocy wywiera choćby niewielki wpływ na sytuację bytową wszystkich osób pozostających we wspólnym gospodarstwie, a niektóre formy pomocy są przyznawane pośrednio ze względu na dzieci i uczącą się pełnoletnią młodzież pozostającą na utrzymaniu.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej to wszyscy członkowie gospodarstw domowych, które w roku badania otrzymały przynajmniej raz jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej oraz osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy.

Beneficiaries of social assistance at domicile: all members of households with at least one social assistance beneficiary who in the survey year received at least once any benefit provided by social assistance centers and homeless people benefiting from the assistance of gmina.

Zatem „beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, to zbiorowość znacznie większa niż „świadczeniobiorcy”. Wyodrębniona z populacji beneficjentów zbiorowość świadczeniobiorców środowiskowej pomocy społecznej została opisana w niniejszej edycji po raz pierwszy.

1.1. Zmiany w ogólnej liczbie beneficjentów i ich zasięgu w latach 2012–2021

1.1. Changes in total number of beneficiaries and their range in years 2012–2021

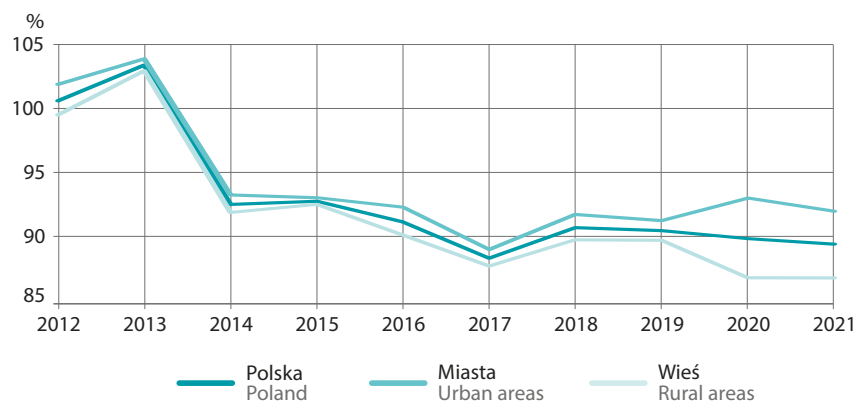
W 2021 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wynosiła 1415,6 tys. osób i był to kolejny rok, w którym wystąpił jej spadek. W porównaniu z 2020 r. zbiorowość ta zmniejszyła się o 10,9%, tj. o 173,7 tys. osób, a w porównaniu z początkiem dekady 2012-2021 była mniejsza o 54,5% tj. o 1695,4 tys. osób. W analizowanej populacji od 2012 r. po jednorazowym wzroście w 2013 r. spowodowanym podwyższeniem (po 6-letniej przerwie) kryterium dochodowego w 2012 r. obserwuje się systematyczny spadek liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Kolejne podwyżki kwoty kryterium dochodowego (w latach 2015 i 2018), nie zmieniły tej tendencji.

Kryterium dochodowe dla osób ubiegających się o pomoc społeczną – poziom miesięcznego dochodu osoby samotnej (samotnie gospodarującej lub bezdomnej), a w gospodarstwach wieloosobowych, dochodu na osobę w gospodarstwie domowym (określonego zgodnie z art. 8 ust.1 ustawy o pomocy społecznej), który uprawnia do ubiegania się o świadczenie pieniężne z pomocy społecznej.

Income criterion for people applying for social assistance – the level of monthly income of a single person (single-handedly managing or homeless) and in multi-person households, income per capita in the household (determined in accordance with art. 8 paragraph 1 of the Act on Social Assistance), which entitles to apply for a cash benefit from social assistance.

Wykres 1. Dynamika liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania (rok poprzedni =100)

Chart 1. Indices of the number of social assistance beneficiaries by place of residence (previous year =100)

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Spadek liczby beneficjentów po 2013 r. obserwowano zarówno w miastach jak i na wsi, przy czym jego tempo było większe na wsi, zwłaszcza w ostatnich dwóch latach. To spowodowało, że w 2020 r. (po raz pierwszy od początku obserwacji tj. od 2008 r.), większość (50,8%) beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej stanowiła ludność mieszkająca w miastach. W 2021 r. ten udział był jeszcze wyższy i wyniósł 52,2%.

W 2021 r. w ogólnej liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, 58,2%, tj. 823,4 tys. osób stanowili członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne o przeciętnym miesięcznym dochodzie własnym (samotnie gospodarujący i bezdomni), a w gospodarstwach wieloosobowych – o do-

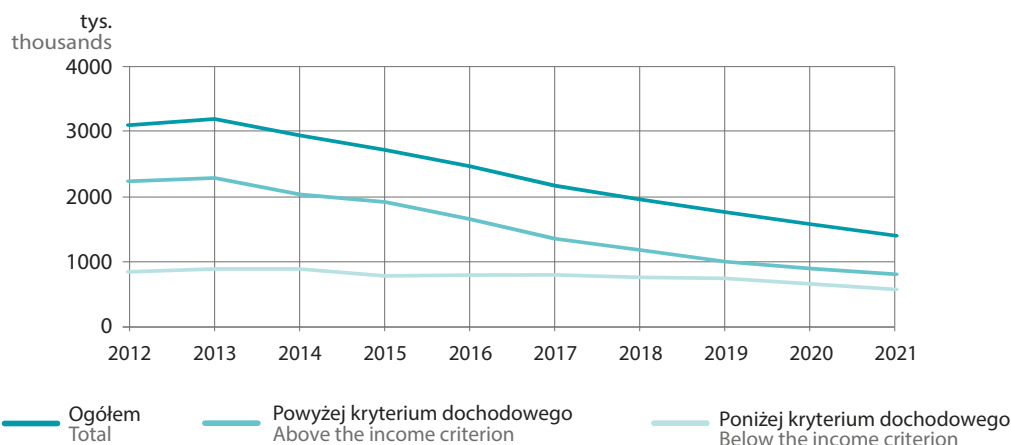
chodzie na osobę, w wysokości poniżej kryterium dochodowego. Pozostałe 41,9% beneficjentów to osoby o dochodzie, w wysokości powyżej tego kryterium.

Beneficjenci o przeciętnym miesięcznym dochodzie na osobę w wysokości poniżej kryterium dochodowego są określani jako **ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej**.

Beneficiaries with an average monthly income per capita below the income criterion are defined as **poor beneficiaries of social assistance**.

Wykres 2. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wysokości dochodu na osobę względem kryterium dochodowego

Chart 2. Number of social assistance beneficiaries by the amount of income per capita in regard to the income criterion

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Na przestrzeni lat 2012-2021 liczba ubogich beneficjentów pomocy społecznej, podobnie jak i ogółu beneficjentów, zwiększyła się nieznacznie jedynie w 2013 r., po rewaloryzacji kwoty uprawniającej do występowania o świadczenia pieniężne. Liczba ubogich beneficjentów w 2021 r. zmniejszyła się w porównaniu z 2020 r. o 9,7%, tj. o 88,7 tys. osób, a w porównaniu z początkiem dekady 2012-2021 była mniejsza o 63,4%, tj. o 1425,4 tys. osób. Spadek liczby ubogich beneficjentów w analizowanym 10-leciu przewyższał o 17,9 p. proc. spadek ogólnej liczby beneficjentów. To spowodowało, że udział osób o dochodzie na osobę poniżej kryterium w całej populacji beneficjentów w omawianej dekadzie obniżył się o 14,2 p. proc.

Wśród ubogich beneficjentów w 2021 r. większość stanowili mieszkańcy miast – 52,4%, chociaż jeszcze w 2019 r. większość (51,9%) tej zbiorowości stanowiła ludność mieszkająca na wsi. Od 2014 r. tempo spadku liczby ubogich beneficjentów mieszkających na wsi było wyższe niż w miastach, a skokowy (o 18,1% rok do roku) spadek w tym zakresie nastąpił w 2017 r., przy 13,0% spadku w 2021 r. Jeżeli przypomniemy, że w 2016 r. zostało wprowadzone świadczenie wychowawcze „500+”, to z perspektywy 5 lat jakie minęły od tamtego czasu, można stwierdzić, że świadczenie wychowawcze istotnie zmniejszyło skalę korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej przez ubogie gospodarstwa domowe na wsi. W miastach „efekt 500+” w tym zakresie nie był tak silny.

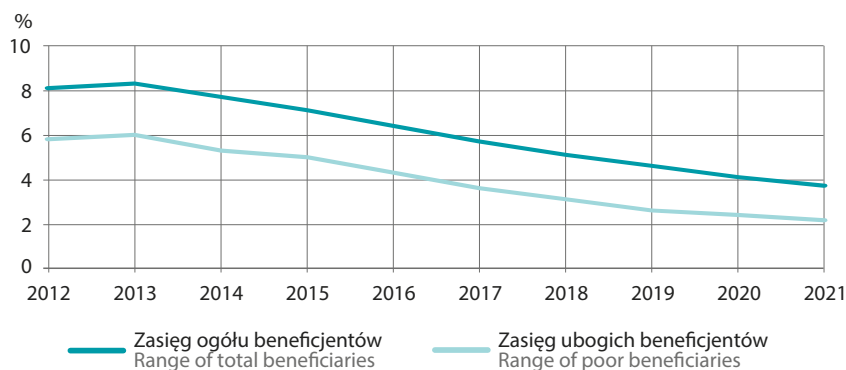
Zmniejszenie ogólnej liczby beneficjentów i beneficjentów ubogich spowodowało spadek wskaźników ich zasięgu.

Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej lub zamiennie zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej oznacza udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki administracyjnej.

Range of beneficiaries of social assistance or, alternatively, range of benefiting from social assistance means the share of social assistance beneficiaries in the total number of inhabitants of a given administrative unit.

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. wyniósł 3,7% i w porównaniu z 2020 r. zmniejszył się o 0,4 p. proc. a w odniesieniu do początku dekady 2012-2021, był mniejszy o 4,4 p. proc. Zasięg ubogich beneficjentów wyniósł w analizowanym roku 2,2% i zmniejszył się odpowiednio, o 0,2 p. proc. oraz o 3,6 p. proc.

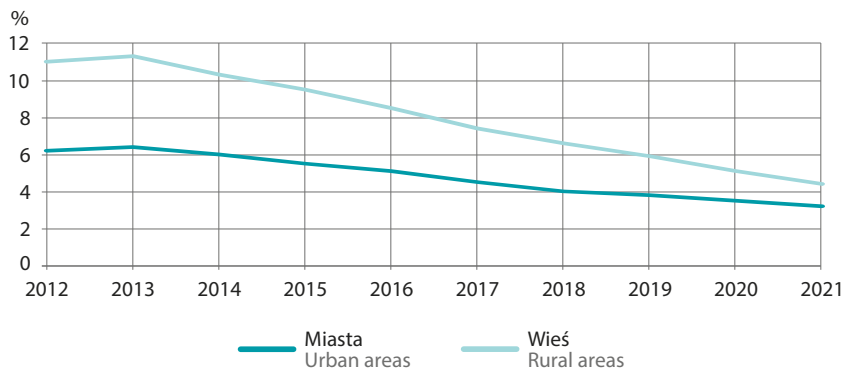
Wykres 3. Zasięg ogółu beneficjentów i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej
Chart 3. Range of total beneficiaries and of poor beneficiaries of social assistance

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Spadek zasięgu ogółu beneficjentów jak i beneficjentów ubogich utrzymuje się od 2014 r. W latach 2019-2021 obserwowano zmniejszenie tempa tego spadku, szczególnie w zasięgu beneficjentów ubogich.

Wykres 4. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi
Chart 4. Range of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

W ślad za spadkiem zasięgu beneficjentów w całej populacji, zmniejszyły się także wskaźniki udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców wsi i miast (wykres 4). W 2021 r. zasięg korzystania z pomocy społecznej na wsi wynosił 4,4% i był wyższy niż w miastach o 0,8 p. proc.

Warto zwrócić uwagę, że na początku dekady 2012-2021 różnica w zasięgu beneficjentów między miastem i wsią wynosiła 4,8 p. proc. i od tamtego czasu zmniejsza się systematycznie, zatem jest kwestią najbliższych lat, że nie tylko liczba beneficjentów, ale także wskaźniki ich natężenia mogą być w miastach wyższe niż na wsi.

Ważne są też zmiany zachodzące w charakterystyce demograficznej beneficjentów, a w tym zmniejszający się udział osób tworzących wieloosobowe gospodarstwa domowe (głównie osoby w wieku produkcyjnym i ich dzieci). W analizowanych latach 2012-2021 odsetek beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym obniżył się z 36,2% do 30,3%, tj. o 5,9 p. proc., a beneficjentów w wieku produkcyjnym z 57,4% do 53,4%, tj. o 4,0 p. proc. Natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wzrastał przez całą omawianą dekadę od 6,4% do 16,3%, zatem w ostatnim roku był o 9,9 p. proc. wyższy niż na jej początku.

W dekadzie 2012-2021 nastąpiły wyraźne zmiany w strukturze omawianych beneficjentów według relacji środowiskowej.

Relacja środowiskowa określa, czy dana osoba żyła w gospodarstwie domowym wieloosobowym, jednoosobowym, lub czy była bezdomna.

Relation at domicile determines whether a person has lived in a multi-person household, a single-person household, or was homeless.

W zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej dominują członkowie gospodarstw wieloosobowych. Jednakże ich udział – malejący przez całą analizowaną dekadę, obniżył się z 83,8% do 67,5%, tj. o 16,3 p. proc. Natomiast udziały osób stanowiących jednoosobowe gospodarstwa domowe (samotnie gospodarujących) oraz osób bezdomnych zwiększyły się w tym okresie ponad 2-krotnie. Na początku dekady udział osób samotnie gospodarujących wynosił 15,2%, a w ostatnim roku – 30,5%, natomiast w przypadku beneficjentów bezdomnych te udziały wynosiły odpowiednio 0,9% i 2,0%.

Osoba bezdomna korzystająca z pomocy społecznej. Osoba korzystająca ze środowiskowej pomocy społecznej, niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania, z wyłączeniem wszystkich rodzin oraz osób, które straciły mieszkanie z powodu zdarzenia losowego, albo klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Homeless person benefiting from social assistance. A person benefiting from social assistance, not residing in a dwelling within the meaning of the provisions on the protection of the rights of tenants and the housing stock of a gmina and not registered for permanent residence, within the meaning of the provisions on population records and identity cards, as well as a person not residing in a dwelling and registered for permanent residence in the premises where it is not possible to live, with the exception of all families and people who have lost their apartment due to a random event or natural or ecological disaster.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że struktura społeczno-demograficzna beneficjentów i ich gospodarstw domowych jest mocno zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania. Do najistotniejszych, widocznych od początku obserwacji, należą różnice między miastami i wsią w udziałach pomiędzy beneficjentami żyjącymi w gospodarstwach wieloosobowych i jednoosobowych oraz w rodzinach pełnych i niepełnych, co szerzej omówiono w Rozdziale 2.

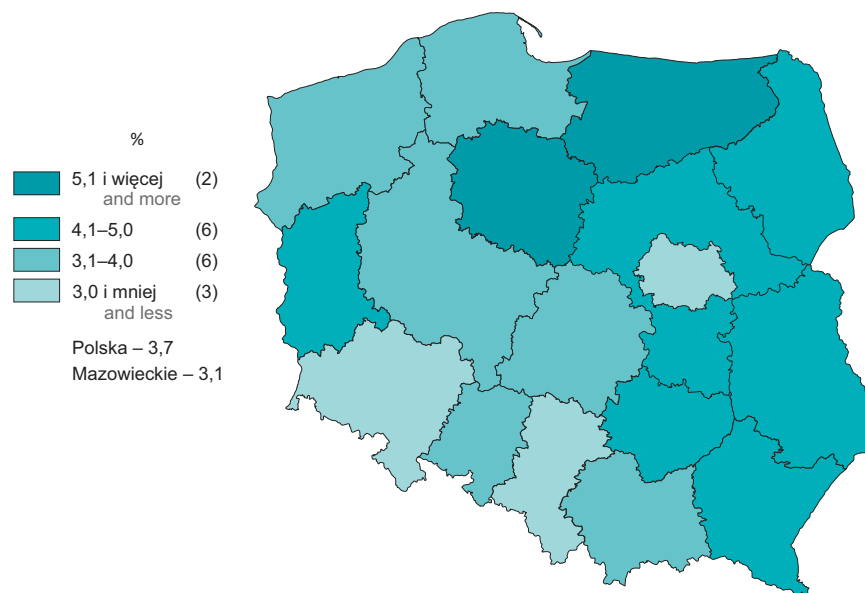
1.2. Regionalne zróżnicowanie zasięgu beneficjentów w 2021 r.

1.2. Regional diversity of the range of beneficiaries in 2021

W 2021 r. utrzymywało się silne regionalne zróżnicowanie zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Ranking regionów¹ według tego wskaźnika był bardzo podobny jak w latach 2018-2020 tj. pierwsze i ostatnie miejsce ni zmiennie zajmowały regiony warszawski stołeczny (min.) i warmińsko-mazurski (max.), natomiast wartości tego wskaźnika były mniejsze niż w 2020 r. we wszystkich regionach. W 2021 r. najczęściej z pomocy społecznej korzystała ludność w regionach warmińsko-mazurskim – 6,4% i kujawsko-pomorskim – 5,5% ogółu mieszkańców. Najmniejszy udział w ludności ogółem mieli beneficjenci w regionie warszawskim stołecznym – 2,1%.

Mapa 1. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r.

Map 1. Range of beneficiaries of social assistance in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

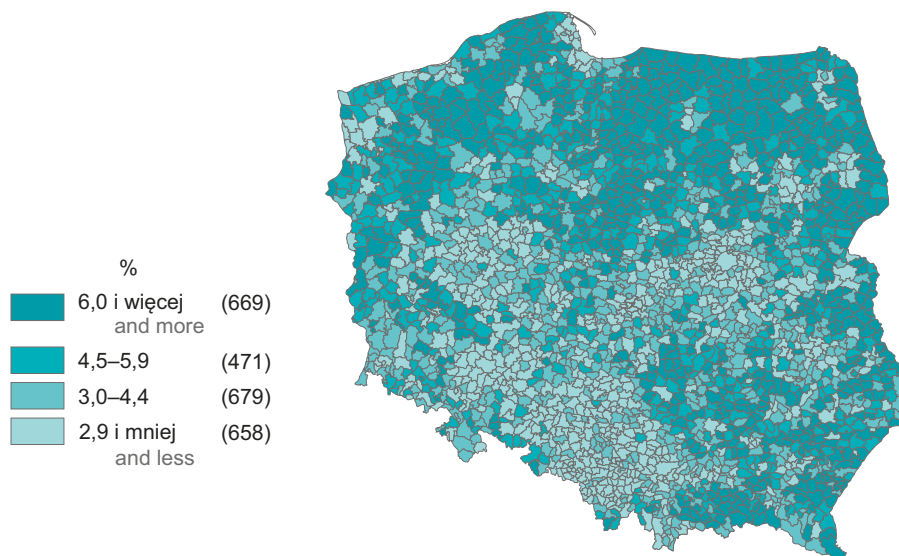
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

W województwie mazowieckim gdzie zasięg beneficjentów wynosił 3,1%, zwraca uwagę charakterystyczna dysproporcja pomiędzy regionem warszawskim stołecznym, gdzie zasięg beneficjentów wyniósł 2,1%, a mazowieckim regionalnym – ze wskaźnikiem 4,4%. Podobne dysproporcje między centrami urbanizacyjnymi a obszarami oddalonymi od nich występują w innych regionach i można je uchwycić porównując zasięg beneficjentów na niższych poziomach agregacji, tj. w podregionach lub powiatach.

Spadek zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w dekadzie 2012-2021 w 6 województwach można określić, jako bardzo wysoki (o 5,0 p. proc. i więcej).

¹ Statystyczny podział kraju na regiony pokrywa się z podziałem administracyjnym według województw z wyjątkiem województwa mazowieckiego. Dla celów statystycznych od 1 stycznia 2018 r. w województwie mazowieckim wyodrębnione zostały dwa regiony: region warszawski stołeczny oraz region mazowiecki regionalny. Podstawa zmiany – Uwagi metodologiczne informacje ogólne – pkt 1.

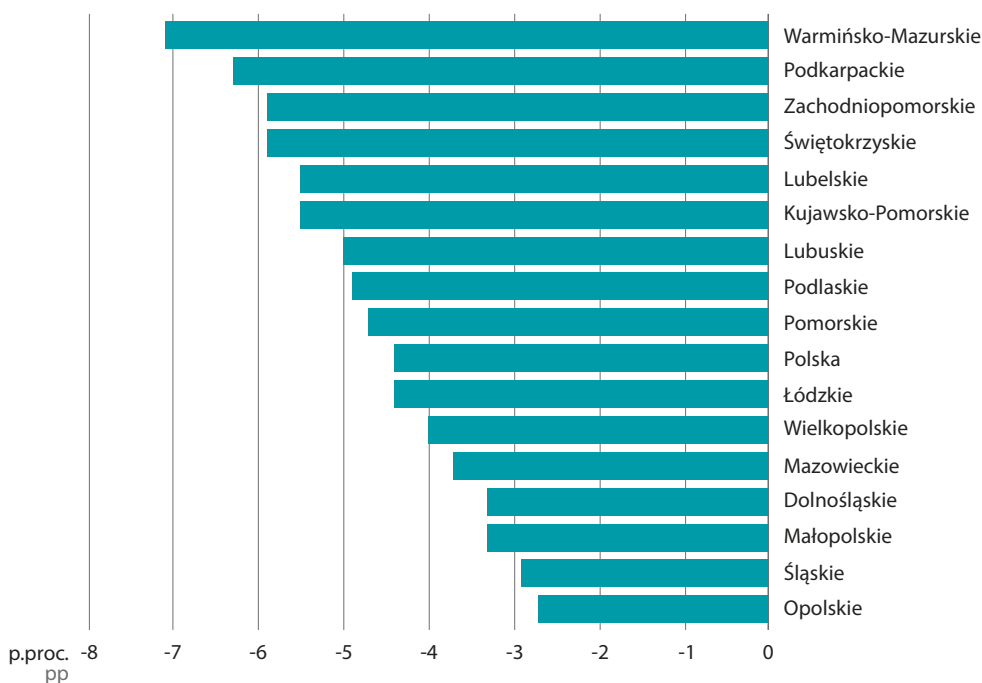
Mapa 2. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminach w 2021 r.
 Map 2. Range of beneficiaries of social assistance in gminas in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.
 Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Wykres 5. Spadek zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. w porównaniu z 2012 r.

Chart 5. Decrease in the range of beneficiaries of social assistance in 2021 compared to 2012

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.
 Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

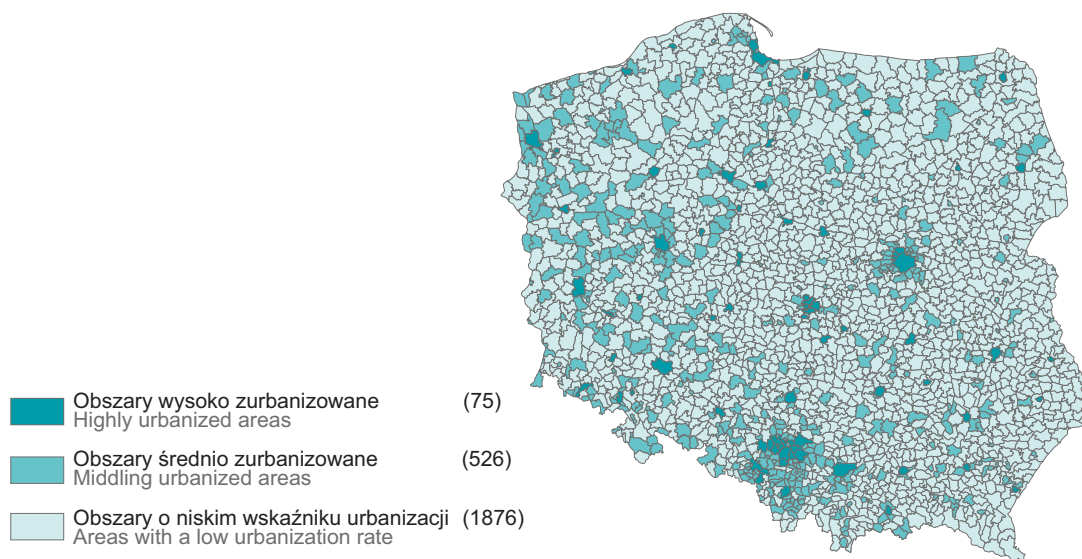
Mimo bardzo wysokiego spadku omawianego wskaźnika w dekadzie 2012-2021 r. w grupie tych województw (z wyjątkiem zachodniopomorskiego) w 2021 r., nadal zasięg beneficjentów pozostał stosunkowo wysoki, co obrazuje mapa 1.

1.3. Czynniki makrostrukturalne mające wpływ na zasięg korzystania z pomocy społecznej

1.3. Macrostructural factors affecting the range of benefiting from social assistance

W analizie powyższego tematu zastosowano klasyfikację jednostek przestrzennych według stopni urbanizacji DEGURBA². Z porównania rozmieszczenia obszarów o wysokim, średnim i niskim stopniu urbanizacji z przedstawionym na mapie 2 zasięgiem beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wynika, że im wyższy stopień urbanizacji tym niższy zasięg beneficjentów.

Mapa 3. Stopień urbanizacji gmin w 2021 r.
Map 3. Degree of urbanization of gminas in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej żyli w określonym otoczeniu społeczno-gospodarczym, które wywierało wpływ na ich zachowania, rozwój indywidualny i społeczny oraz na zmiany w ich liczebności. Podstawowe grupy beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, to:

1. Dzieci (tj. osoby w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu)
2. Osoby w wieku produkcyjnym:
 - a. bezrobotne,
 - b. bierne zawodowo, często z powodu utraty nadziei na znalezienie pracy,
 - c. chore i niepełnosprawne,
 - d. trwale korzystające z pomocy społecznej.
3. Osoby starsze, w tym samotnie gospodarujące.

² Patrz Uwagi metodologiczne – informacje ogólne pkt.3.

Powyższe grupy są obserwowane w badaniu beneficjentów od wielu lat i zmienia się tylko ich liczebność i charakterystyki. Podstawowe czynniki warunkujące zapotrzebowanie na pomoc społeczną od wielu lat pozostają niezmiennie i są to:

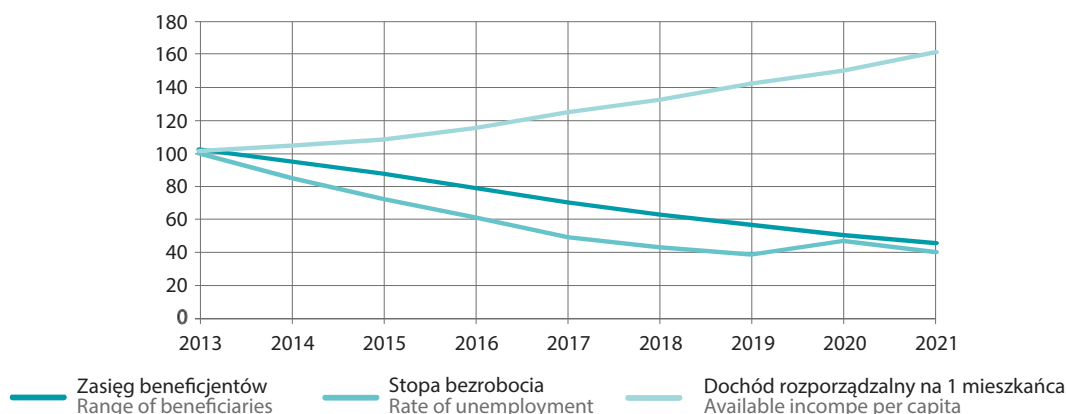
- trudności w znalezieniu odpowiedniej pracy (w tym dla osób niepełnosprawnych) w pobliżu miejsca zamieszkania,
- brak możliwości uzyskania dochodów zapewniających utrzymanie odpowiedniego poziomu życia,
- brak perspektyw rozwojowych.

Powyższe czynniki wyzwalają i nasilają procesy emigracyjne. Odpływ osób najbardziej przedsiębiorczych i dynamicznych osłabia tworzenie „inicjatyw lokalnych”, które generują rozwój innych działalności i w efekcie powstawanie nowych miejsc pracy.

Na wykresie 6 przedstawiono zmiany w zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej oraz w dwóch głównych czynnikach kształtujących ten zasięg, tj. stopie bezrobocia rejestrowanego i dochodzie rozporządzalnym na 1 mieszkańca. 2012 r. został przyjęty jako stała podstawa dla wszystkich następnych lat. W dalszej części omówiono wpływ tych czynników na skalę korzystania z pomocy społecznej.

Wykres 6. Zmiany zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, stopy bezrobocia oraz dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca (2012=100)

Chart 6. Changes of the range of beneficiaries of social assistance, unemployment rate and disposable income per capita (2012=100)

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

W końcu 2021 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce wyniosła 5,4% i w porównaniu z 2020 r. była mniejsza o 0,9 p. proc. (Zmniejszenie tempa spadku stopy bezrobocia w latach 2020 i 2021 to efekt pandemii COVID-19). W porównaniu z początkiem dekady 2012-2021 stopa bezrobocia w 2021 r. była mniejsza o 8,0 p. proc. Zmiany w tym zakresie były więc o podobnym nasileniu i miały taką samą tendencję (spadkową), jak w przypadku zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Równocześnie w całym okresie systematycznie wzrastał dochód rozporządzalny na jednego mieszkańca. Można założyć niemal w całej dekadzie podobne odchylenie w tempie wzrostu dochodu rozporządzalnego na mieszkańca i tempie spadku zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Upoważnia to do wniosku, iż poprawa sytuacji na rynku pracy oraz polepszenie się sytuacji dochodowej gospodarstw domowych miały istotny wpływ na zmniejszanie się liczby beneficjentów pomocy społecznej w wieku aktywności zawodowej oraz ich dzieci.

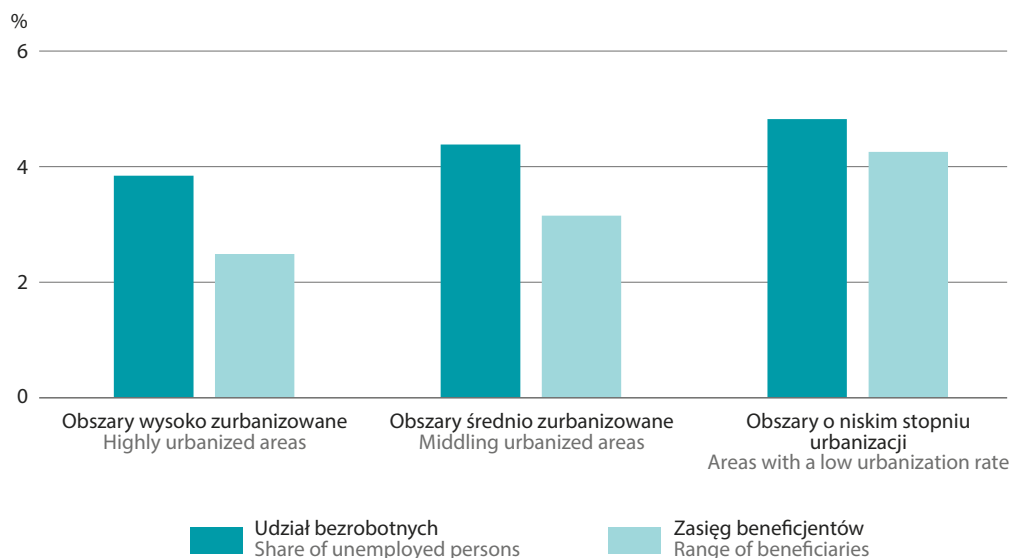
Zjawisko bezrobocia w korelacji z zasięgiem beneficjentów w 2021 r. przedstawiono według stopni urbanizacji, natomiast poziom dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca jest dostępny tylko w podziale na miasta i wieś, z wyróżnieniem klas wielkości miast i w związku z tym w tym układzie przedstawiono także zasięg omawianych beneficjentów. Podobną analizę zamieszczono w poprzedniej edycji publikacji

za 2018 r. Interesująco kształtowało się porównanie sytuacji w 2021 r. na tle danych za 2018 r., dlatego niniejszą analizę poszerzono o odniesienia do tamtego okresu.

Bezrobocie. W porównaniu skali korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej i skali bezrobocia rejestrowanego według stopni urbanizacji (wykres 7) przyjęto zasięg beneficjentów w wieku produkcyjnym oraz udział zarejestrowanych bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (wskaźnik bezrobocia³). Na obszarach o niskim stopniu urbanizacji zarówno zasięg beneficjentów jak i wskaźnik bezrobocia były najwyższe i w 2021 r. wynosiły odpowiednio 4,2% i 4,8%.

Wykres 7. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i udział bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku według stopni urbanizacji w 2021 r.

Chart 7. Range of working age beneficiaries of social assistance and share of unemployed persons in the population of this age by degree of urbanization in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

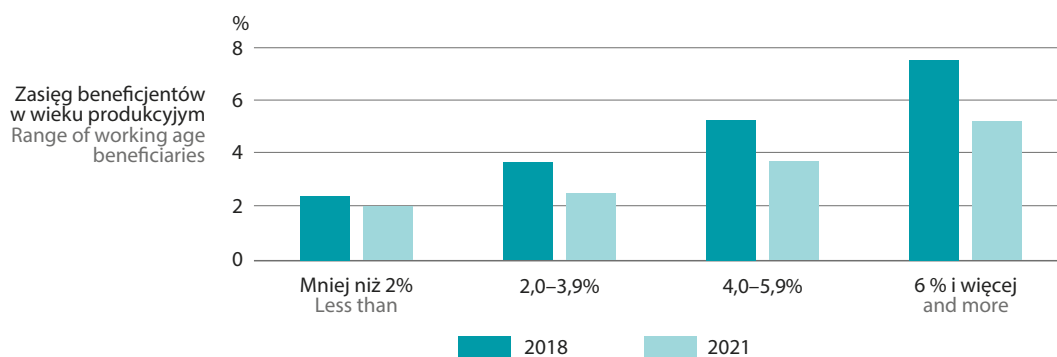
Na obszarach o wysokim stopniu urbanizacji analizowane wskaźniki były najniższe i w 2021 r. wynosiły: zasięg beneficjentów – 2,5%, a wskaźnik bezrobocia – 3,8%. W porównaniu z 2018 r. omawiane wskaźniki na wszystkich poziomach urbanizacji były niższe, z wyjątkiem wskaźnika bezrobocia, który na obszarach średnio zurbanizowanych był w 2021 r. nieznacznie wyższy niż w 2018 r. W przypadku zasięgu beneficjentów na obszarach o niskim stopniu urbanizacji wystąpił w ciągu 3 lat relatywnie bardzo wysoki spadek tego wskaźnika z 6,1% do 4,2%. Równocześnie wskaźnik bezrobocia na tych obszarach obniżył się minimalnie, zatem nasuwa się wniosek, że powodem tak wysokiego spadku zasięgu beneficjentów mogły być większe transfery społeczne (m.in. dodatkowe świadczenia roczne dla emerytów i rencistów i nowe świadczenie, tzw. „emerytura matczyzna”), które w większym stopniu zasiły niskie budżety gospodarstw domowych beneficjentów na wsi i w małych miastach.

Potwierdzenie powyższego wniosku jest jeszcze bardziej widoczne na wykresie 8. na którym w 2021 r. przyjęto identyczny jak w 2018 r. podział gmin na 4 grupy według wielkości wskaźnika bezrobocia, tj. udziału bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym.

³ Tzw. wskaźnik bezrobocia służy do oceny natężenia zjawiska w gminach, gdzie popularny wskaźnik „stopa bezrobocia” nie jest możliwy do wyliczenia, a stopnie urbanizacji są grupowaniem gmin.

Wykres 8. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym w gminach o określonym wskaźniku bezrobocia w latach 2018 i 2021

Chart 8. Range of working age beneficiaries of social assistance in gminas with a specified unemployment rate in 2018 and 2021

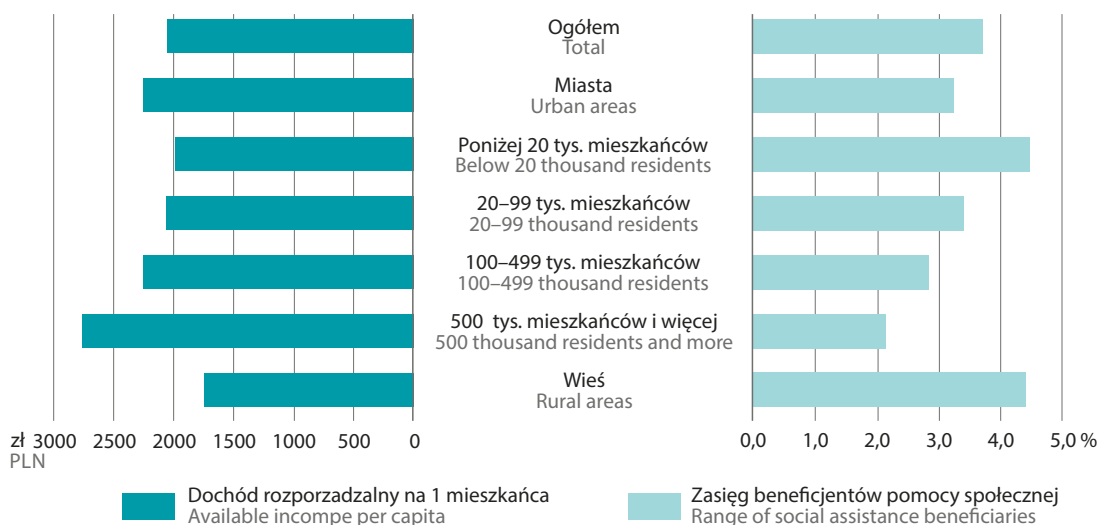
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

W 2021 r. w 693 gminach o najwyższym wskaźniku bezrobocia (powyżej 6,0%) zasięg beneficjentów także był najwyższy (5,2%) ale w porównaniu z 2018 r. obniżył się o 2,3 p. proc., natomiast w 100 gminach z najniższym wskaźnikiem bezrobocia, zasięg beneficjentów w 2021 r. w porównaniu z 2018 r. obniżył się o 0,4 p. proc.

Dochód rozporządzalny. Zarówno dostępność odpowiednio opłacanej pracy jak i wysoka aktywność zawodowa mieszkańców to dwa czynniki, które wpływają na wysokość przeciętnego dochodu rozporządzalnego na mieszkańca na danym terenie, a z kolei stopień zamożności mieszkańców decyduje w głównej mierze o zapotrzebowaniu na wsparcie materialne ze strony pomocy społecznej.

Wykres 9. Dochód rozporządzalny na 1 mieszkańca i zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach według klas wielkości i na wsi w 2021 r.

Chart 9. Disposable income per capita and the range of beneficiaries of social assistance in urban areas by size classes and in rural areas in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Odzwiedcieniem współzależności tych czynników jest koncentracja ludności o relatywnie wysokim stopniu zamożności w dużych miastach. Z drugiej strony występuje względnie wysoki udział ludności na wsi i w najmniejszych miastach (tj. z liczbą ludności poniżej 20 tys. osób), żyjącej w ubóstwie. Zwraca uwagę fakt, że im mniejsze miasto, tym dochód na osobę jest niższy oraz wyższy zasięg beneficjentów. W 2021 r. rozpiętość w poziomie dochodu rozporządzalnego na osobę między miastami z liczbą mieszkańców 500 tys. i więcej (2770 zł) a tymi z liczbą mieszkańców poniżej 20 tys. (1991 zł) wynosiła 779 zł. W podobnej analizie za 2018 r. ta różnica była mniejsza i wynosiła 738 zł. Rozpiętość w zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej między tymi grupami miast (zasięg odpowiednio 2,1% i 4,5%) była stosunkowo duża i w 2021 r. wynosiła 2,4 p. proc. (w 2018 r. – 2,9 p. proc.) Warto zaznaczyć, że w analizowanym roku zasięg beneficjentów w najmniejszych miastach był wyższy niż na wsi, po raz pierwszy od obserwacji tej cechy w miastach według ich wielkości, tj. od 2017 r.

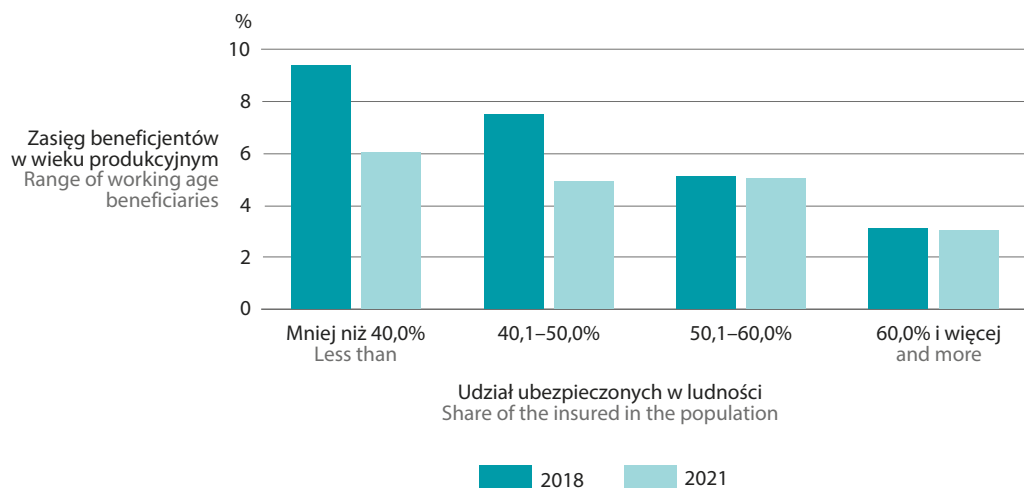
W uzupełnieniu analizy makrostrukturalnych czynników kształtujących korzystanie ze środowiskowej pomocy społecznej, przedstawiono zasięg beneficjentów w wieku produkcyjnym w korelacji z udziałem osób w wieku produkcyjnym ubezpieczonych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, oraz z saldem migracji stałej na 1000 ludności.

Ubezpieczeni w ZUS.

Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w czerwcu 2021 r. było 15,6 mln osób w wieku produkcyjnym, za które płatnicy odprowadzili składki na ubezpieczenia emerytalno-rentowe. W ogólnej liczbie ludności Polski w tym wieku ubezpieczeni stanowili 68,7%. Udział ubezpieczonych w ludności ogółem, według stopni urbanizacji kształtował się podobnie jak opisany wcześniej wskaźnik bezrobocia – najwyższy na obszarach wysoko zurbanizowanych a najniższy – na obszarach o niskim stopniu urbanizacji.

Wykres 10. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym w gminach o określonym udziale pracujących ubezpieczonych w ZUS w ludności w tym wieku w latach 2018 i 2021

Chart 10. Range of working age beneficiaries of social assistance in gminas with a specified share of the employed persons insured with ZUS in the population of this age in 2018 and 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS, systemu informacyjnego ZUS oraz GUS
 Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy, the Social Insurance Institution information system and Statistics Poland.

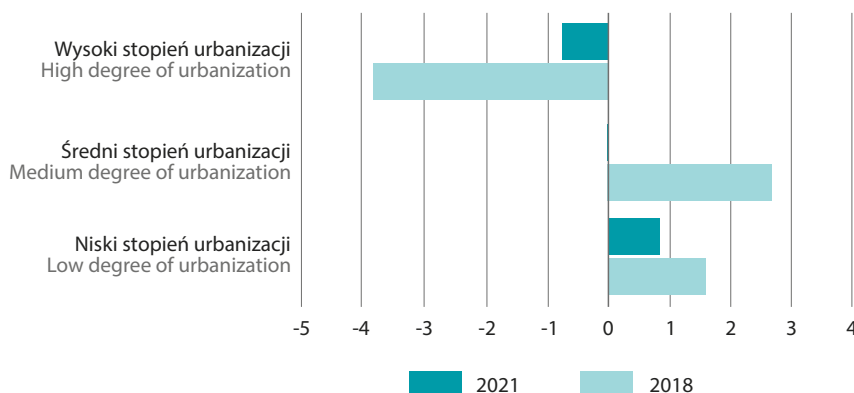
Korelacja zasięgu beneficjentów i odsetka ubezpieczonych w 2021 r. w porównaniu z taką samą analizą w 2018 r. przedstawia wyraźny spadek zasięgu beneficjentów w gminach o relatywnie bardzo niskim (50,0% i mniej) udziale ubezpieczonych w wieku produkcyjnym w ludności w tym wieku. Natomiast w gminach gdzie odsetek ubezpieczonych był wyższy zmiany w zasięgu beneficjentów w 2021 r. w po-

równaniu z 2018 r. były minimalne. Stąd nasuwa się podobny jak w komentarzu do wykresu 7 wniosek, że powodem tak wysokiego spadku zasięgu beneficjentów w gminach o bardzo niskim odsetku ubezpieczonych mogły być większe transfery społeczne.

Saldo migracji stałej.

Przy utrzymującym się od blisko trzech dekad głównym kierunkiem migracji z miast na wieś, udział mieszkańców obszarów wysoko zurbanizowanych (tj. większych miast) w ludności ogółem w 2021 r. był nadal stosunkowo wysoki (34,5%) i utrzymał się na poziomie z 2018 r. Było to możliwe, gdyż głęboko ujemne saldo migracji stałej (minus 3,8‰ w 2018 r.) znacznie spadło – szczególnie w latach 2020 i 2021 z powodu pandemii COVID-19 – i w 2021 r. wyniosło minus 0,7‰.

Wykres 11. Saldo migracji stałej na 1000 ludności według stopni urbanizacji w latach 2018 i 2021
Chart 11. Permanent net migration per 1000 population by degree of urbanization in 2018 and 2021

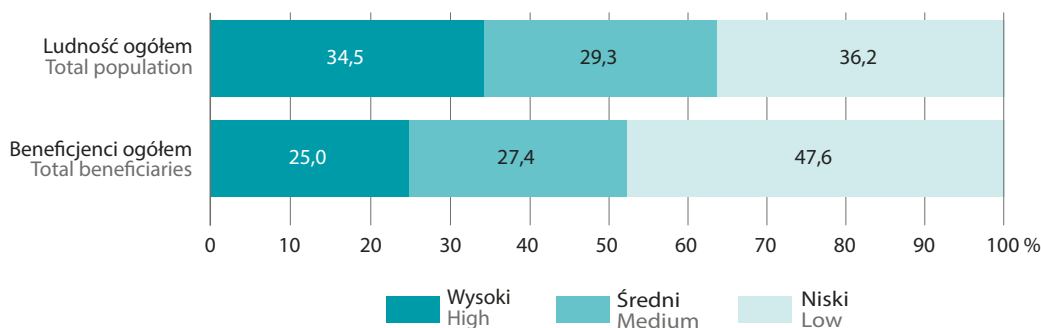
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Na obszarach o średnim stopniu urbanizacji napływ i odpływ ludności w migracji stałej w 2021 r. niemal się zrównoważył, stąd zerowe saldo tej migracji na 1000 ludności. Warto zauważyć, że saldo migracji stałej na 1000 ludności na tych obszarach było przed pandemią COVID-19 dodatnie i stosunkowo wysokie (gminy podmiejskie „przyciągają” ludność z zatłoczonych centrów miejskich), stąd udział mieszkańców obszarów średnio zurbanizowanych w ludności ogółem był w 2021 r. znacznie wyższy niż w 2018 r. (wynosił 29,3% wobec 24,8%).

Wykres 12. Struktura ludności i beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według stopni urbanizacji w 2021 r.

Chart 12. Structure of the population and beneficiaries of social assistance by degree of urbanization in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

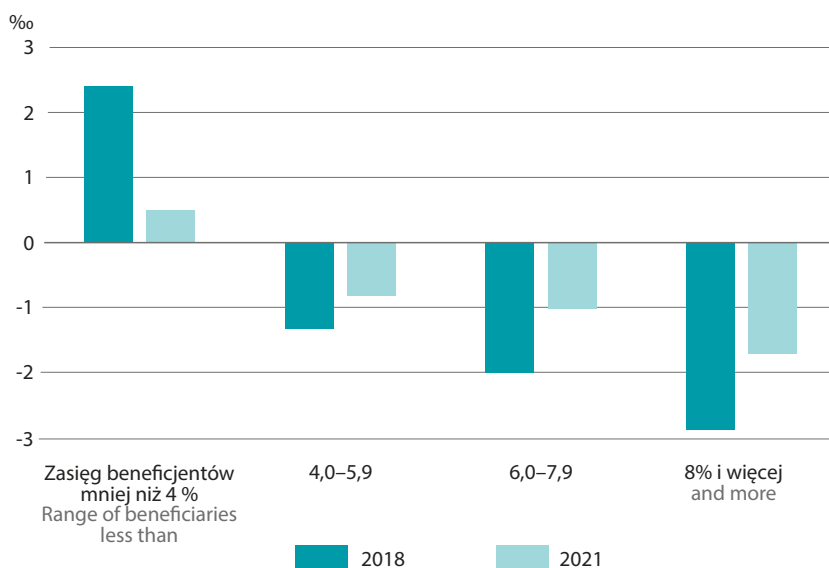
Na obszarach o niskim stopniu urbanizacji saldo migracji stałej na 1000 ludności w 2021 r. było nadal dodatnie (0,8‰) a udział mieszkańców tych obszarów w ludności ogółem w 2021 r. był najwyższy i wynosił 36,2%. Niemniej w porównaniu z 2018 r. te dwa wskaźniki zmniejszyły się odpowiednio o 0,8 p. proc. i o 4,5 p. proc.

Na tle wskaźnika migracji stałej oraz struktury ludności według stopni urbanizacji interesująco kształtowała się struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. w tym układzie (wykres 12). Obszary o niskim stopniu urbanizacji zamieszkiwało 47,5% beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, a tereny średnio i wysoko zurbanizowane – odpowiednio 27,4% i 25,0%. W porównaniu z 2018 r. tylko udział beneficjentów z obszarów nisko zurbanizowanych w populacji beneficjentów znacznie się obniżył (za sprawą wspomnianych wcześniej wyższych transferów społecznych), natomiast udziały beneficjentów z obszarów średnio i wysoko zurbanizowanych były wyższe.

Z analizy danych za 2021 r., mimo znacznie mniejszej niż w 2018 r. skali migracji stałych, wynika podobna jak w 2018 r. współzależność salda migracji stałej na 1000 ludności i zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej (wykres 13). W gminach, w których zasięg beneficjentów był najniższy (poniżej 4,0‰) saldo migracji stałej na 1000 ludności było dodatnie. To są głównie gminy wchodzące w skład metropolii, oraz otaczające większe miasta. W pozostałych gminach wystąpiło ujemne saldo tej migracji, tym głębsze im zasięg beneficjentów większy.

Wykres 13. Saldo migracji stałej na 1000 ludności na obszarach o określonym zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 i 2021

Chart 13. Permanent net migration per 1000 population in areas with a specified range of beneficiaries of social assistance in 2018 and 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Wykres 13 jest obrazem jednego z zapisanych wcześniej uwarunkowań o braku perspektyw rozwojowych w odczuciu mieszkańców gmin peryferyjnych, co przyspiesza i nasila procesy migracyjne. Na tych obszarach może występować depopulacja, a niekorzystna z punktu widzenia rozwoju demograficznego struktura ludności według ekonomicznych grup wieku może się pogłębiać.

Rozdział 2

Chapter 2

Charakterystyka beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

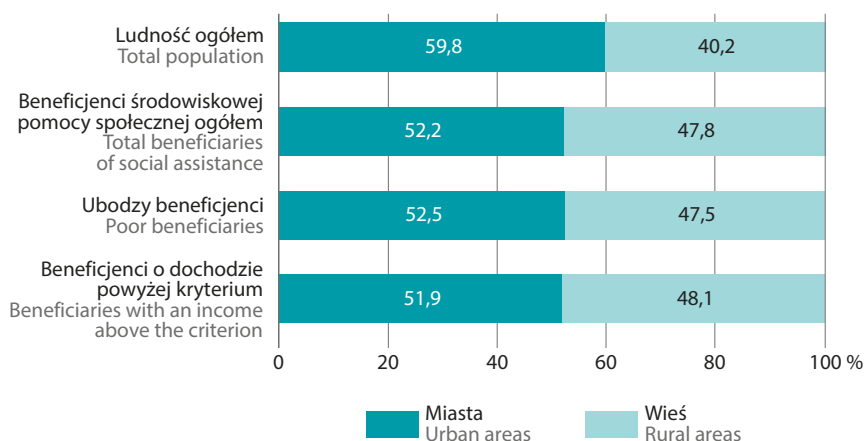
Characteristics of beneficiaries of social assistance

Środowiskowa pomoc społeczna obejmuje swym zakresem beneficjentów w wieloosobowych gospodarstwach domowych, w tym gospodarstwach z dziećmi, a także osoby samotnie gospodarujące oraz osoby bezdomne.

W 2021 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wyniosła 1415,6 tys. osób, co stanowiło 3,7% ogółu ludności w Polsce. W porównaniu z 2020 r. wskaźnik ten zmniejszył się o 0,4 p. proc, a w porównaniu z 2018 r. zmniejszył się o 1,4 p. proc.

Wykres 14. Struktura ludności oraz beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w 2021 r.

Chart 14. Structure of total population and beneficiaries of social assistance by place of residence in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Struktura beneficjentów według miejsca zamieszkania różni się od struktury ogółu ludności kraju, w której mieszkańcy miast od wielu lat stanowią wyraźną, chociaż zmniejszającą się większość. W 2021 udział ludności miejskiej w ludności ogółem to 59,8%. W przypadku beneficjentów, jeszcze w 2019 r. większość stanowili mieszkańcy wsi, a zmiana tej struktury nastąpiła w 2020 r. W 2021 r. beneficjenci żyjący w miastach stanowili już 52,2% omawianej populacji.

W 2021 r. w zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej 1387,9 tys. osób (98,0%), to członkowie gospodarstw domowych (opis tych gospodarstw przedstawiono w Rozdziale 4), a 27,8 tys. osób, tj. 2,0% to osoby bezdomne.

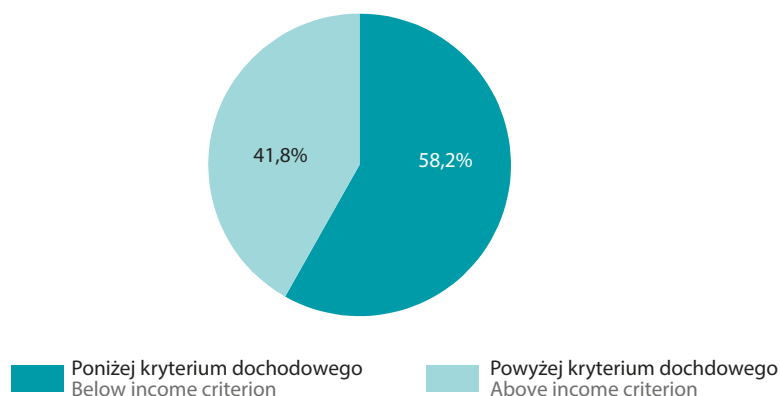
W analizie w niniejszej publikacji (podobnie jak w 3 poprzednich edycjach) przyjęto główny podział tej zbiorowości w zależności od wysokości dochodu na osobę z granicą na poziomie kryterium dochodowego.

Wśród osób, które w 2021 r. skorzystały z pomocy społecznej (wykres 15), 58,2% (823,4 tys. osób), to ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej, czyli osoby, których miesięczny dochód (indywi-

dualny, a w przypadku gospodarstw wieloosobowych – dochód na osobę w rodzinie) był niższy od kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o świadczenia pieniężne na podstawie ustawy o pomocy społecznej. W porównaniu z 2020 r. udział ubogich beneficjentów w ich ogólnej zbiorowości w 2021 r. był większy o 0,8 p. proc.

Wykres 15. Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wysokości dochodu na osobę względem kryterium dochodowego w 2021 r.

Chart 15. Structure of beneficiaries of social assistance by the amount of income per capita in regard to the income criterion in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r. w analizowanej populacji 592,2 tys. osób, tj. 41,8% ogółu beneficjentów, skorzystało z pomocy, mimo iż kwota dochodu na osobę w ich gospodarstwach domowych, przekroczyła kryterium dochodowe.

Charakterystyczną cechą ogółu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest relatywnie wysoki odsetek osób niepełnosprawnych. W 2021 r. wśród beneficjentów w gospodarstwach domowych 281,1 tys. osób posiadało orzeczenie o niepełnosprawności. Oprócz osób niepełnosprawnych prawnie, wśród omawianych beneficjentów było 32,6 tys. osób niepełnosprawnych biologicznie, tj. takich, które odczuwały ograniczenia w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, ale nie posiadały aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności (stan ten ustala pracownik socjalny w trakcie wywiadu środowiskowego). Łączna liczba niepełnosprawnych beneficjentów w 2021 r. wyniosła 324,1 tys. osób, (w tym 10,4 tys. osób bezdomnych), tj. 22,9% ogółu korzystających z pomocy OPS.

Poniżej przedstawiono charakterystyki poszczególnych grup: ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych (w podrozdziale 2.1), następnie (w podrozdziale 2.2) beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium. W kolejnym podrozdziale (2.3) opisano beneficjentów bezdomnych, a w końcowej części tego rozdziału (w podrozdziale 2.4) przedstawiono świadczeniobiorców głównych rodzajów świadczeń.

2.1. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej kryterium – ubodzy beneficjenci

2.1. Persons in households with an income below the criterion – poor beneficiaries

Liczba osób w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej kryterium korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. wyniosła 799,2 tys. osób i w porównaniu z 2020 r. zmniejszyła się o 10,0%, tj. o 89 tys. osób. Beneficjenci w ubogich gospodarstwach stanowili 57,6% (w 2020 r. – 56,9%) ogółu beneficjentów

środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych i w porównaniu z 2020 r. ich udział był wyższy o 0,7 p. proc.

2.1.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna

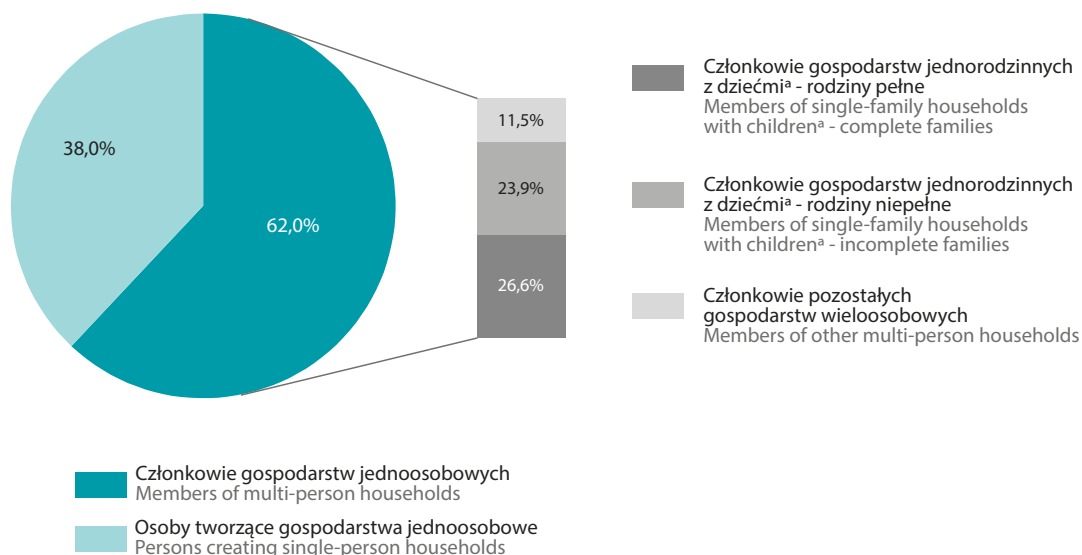
2.1.1. Socio-demographic characteristics

Liczba osób w ubogich gospodarstwach domowych, korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. wyniosła 799,2 tys. osób. W tej zbiorowości, członkowie gospodarstw wieloosobowych stanowili 68,3%, wobec 71,8% w 2020 r. Ich udział znacznie się zmniejszył na rzecz gospodarstw jednoosobowych, czyli osób samotnie gospodarujących, które w 2021 r. stanowiły 31,7% omawianej zbiorowości.

W 2021 r. utrzymywały się znaczne różnice w podziale na miasta i wieś w charakterystyce ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typu gospodarstw domowych i typu rodzin. W miastach (wykres 16) wśród ogółu analizowanych beneficjentów 38,0% to osoby tworzące gospodarstwa jednoosobowe. Wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych największą zbiorowość (26,6%) stanowiły osoby w gospodarstwach jednorodzinnych z dziećmi – rodziny pełne (małżeństwa z dziećmi oraz związki partnerskie z dziećmi), ale niewiele mniejszy udział – 23,9%, miały osoby w gospodarstwach jednorodzinnych rodzin niepełnych.

Wykres 16. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin w miastach w 2021 r.

Chart 16. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in urban areas in 2021

a W wieku poniżej 18 lat.

a Under the age of 18.

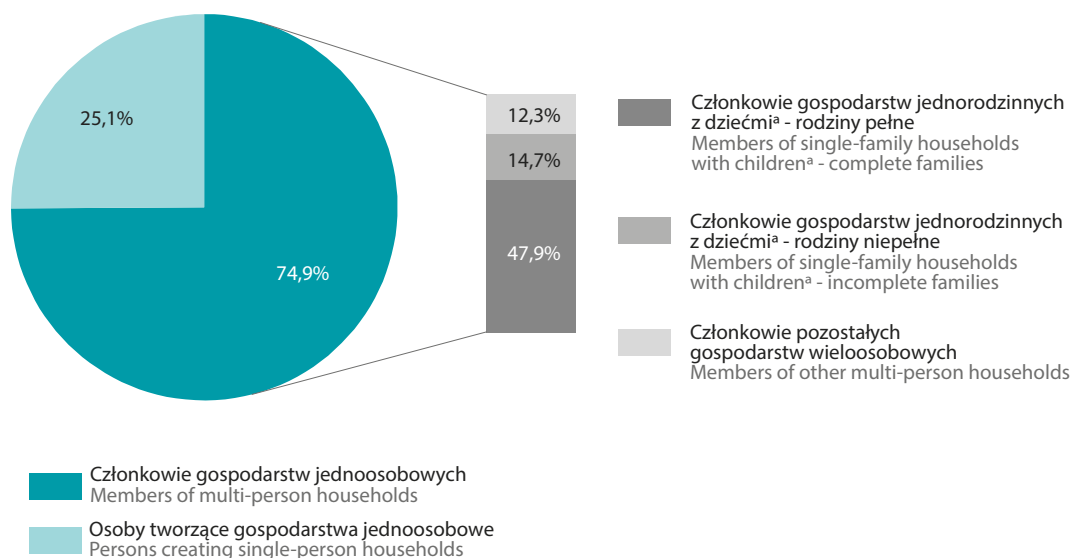
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Na wsi osoby samotnie gospodarujące stanowiły 25,1% ogółu beneficjentów, zatem ich udział był o 12,9 p. proc. mniejszy niż w miastach. Wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych, podobnie jak w miastach, największą zbiorowość stanowili członkowie jednorodzinnych gospodarstw z dziećmi w rodzinach pełnych, jednak ich udział był prawie dwa razy większy niż w miastach i wyniósł 47,9%. Natomiast udział osób w gospodarstwach jednorodzinnych rodzin niepełnych wyniósł 14,7% ogółu ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych na wsi.

Wykres 17. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin na wsi w 2021 r.

Chart 17. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in rural areas in 2021

a W wieku poniżej 18 lat.
a Under the age of 18.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r. kobiety stanowiły 44,8% ubogich beneficjentów. Wpływ na większy udział mężczyzn w tej grupie beneficjentów miała znaczna przewaga mężczyzn wśród osób samotnie gospodarujących (74,3%). Kobiety stanowiły większość jedynie w grupie wiekowej 18–44 lata, tj. ekonomiczna grupa wieku produkcyjnego mobilnego (52,8%) oraz wśród osób w wieku poprodukcyjnym (53,0%), a zwłaszcza w wieku 75 lat i więcej (64,8%).

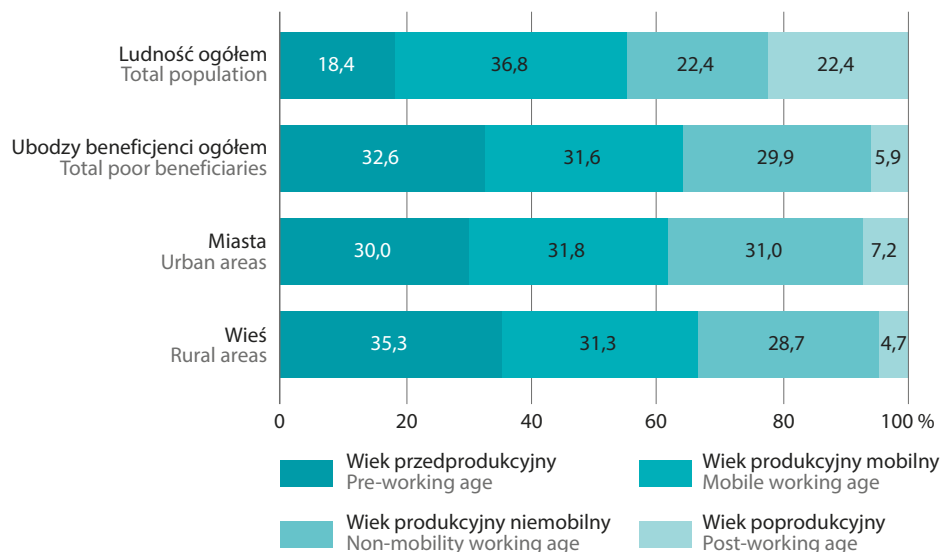
W miastach ubodzy beneficjenci stanowili 57,5% ogółu beneficjentów w gospodarstwach domowych, a na wsi ich udział wyniósł 57,7%. Z wieloletniej obserwacji wynika, że z roku na rok różnica pomiędzy miastem a wsią w tym zakresie zmniejsza się. Na wsi udział ubogich beneficjentów w liczbie ludności na wsi obniżał się znacznie szybciej niż w mieście. I jeszcze w 2018 r. ta różnica wyniosła 1,3 p. proc., w 2020 r. było to już tylko 0,9 p. proc., a w 2021 r. – 0,2 p. proc.

Czynnikiem silnie różnicującym zbiorowość ubogich beneficjentów i ogół ludności kraju (wykres 18) jest struktura według ekonomicznych grup wieku.

Wśród ubogich beneficjentów w 2021 r. było 260,2 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat, tj. 32,6%. Odsetek ten był o 14,4 p. proc. wyższy niż wśród ludności ogółem (18,2%). Relatywnie bardzo wysoki udział (35,3%) dzieci wystąpił wśród beneficjentów na wsi, natomiast w miastach wyniósł 30,0%. Drugą pod względem wielkości grupą (252,3 tys.) były osoby w wieku produkcyjnym mobilnym i ich udział wyniósł 31,6%, z minimalną różnicą w tym zakresie między miastami i wsią. Niewiele mniejszy udział – 29,9%, tj. 239,0 tys. osób, w zbiorowości ubogich beneficjentów miały osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym. Ostatnią z ekonomicznych grup wieku, czyli osoby w wieku poprodukcyjnym (47,6 tys. osób) stanowiły z kolei najmniejszą część ubogich beneficjentów, tj. 5,9%. W porównaniu z udziałem tej grupy wiekowej w ludności ogółem było to 3,8 razy mniej.

Wykres 18. Struktura ludności oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku w 2021 r.

Chart 18. Structure of population and poor beneficiaries of social assistance by economic age groups in 2021

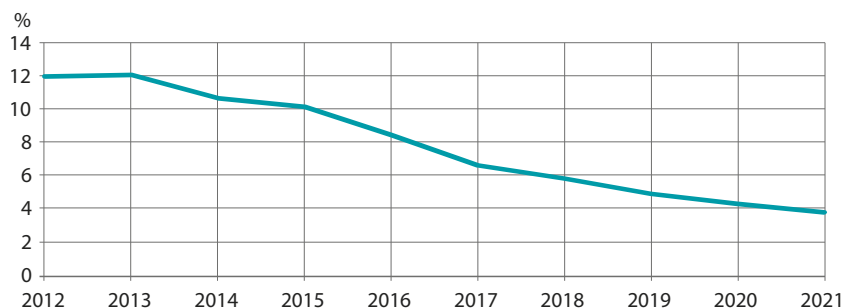
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Udział ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży w tej grupie wieku w 2021 r. wyniósł 3,8% i był najniższy od początku obserwacji ubogich beneficjentów. Widoczna, stała tendencja spadkowa utrzymuje się od 2014 r., w porównaniu z 2020 r. udział ten zmniejszył się o 0,5 p. proc., a w porównaniu z początkiem dekady (wykres 19) zmniejszył się o 8,1 p. proc.

Wykres 19. Udział ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku poniżej 18 lat w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku

Chart 19. Share of poor beneficiaries of social assistance under the age of 18 in total number of children of this age

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

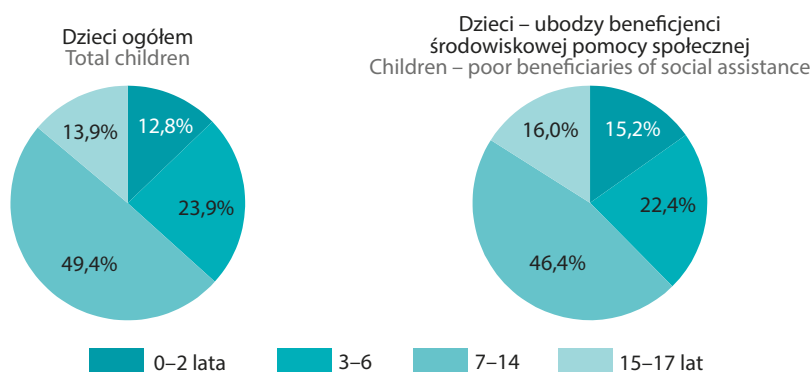
W 2021 r. 52,4% ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym mieszkało na wsi. Zasięg korzystania z pomocy społecznej w 2021 r. wśród dzieci w wieku poniżej 18 lat wyniósł 3,8%, przy czym na wsi było to 4,5%.

Największy udział wśród ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym miały dzieci w wieku 7–14 lat, czyli uczniowie szkół podstawowych. Odsetek ten wyniósł 46,4%, czyli prawie połowę anali-

zowanej grupy. Zbiorowość dzieci w wieku poniżej 7 lat stanowiła 37,0%, a dzieci w wieku 15–17 lat – 16,0%. Ten stosunkowo wysoki udział uczniów szkoły podstawowej wynika z korzystania przez te dzieci ze świadczeń w formie posiłku w szkole. Należy zaznaczyć, że edukacyjne grupy wieku zostały zaktualizowane z powodu likwidacji w systemie kształcenia poziomu gimnazjalnego (w latach 2017–2019), w związku z tym dane nie są w pełni porównywalne z analizą w poprzedniej edycji tej publikacji za 2018 r.

Wykres 20. Struktura populacji w wieku poniżej 18 lat oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku według edukacyjnych grup wieku w 2021 r.

Chart 20. Structure of population under the age of 18 and of poor beneficiaries of social assistance of this age by educational age groups in 2021

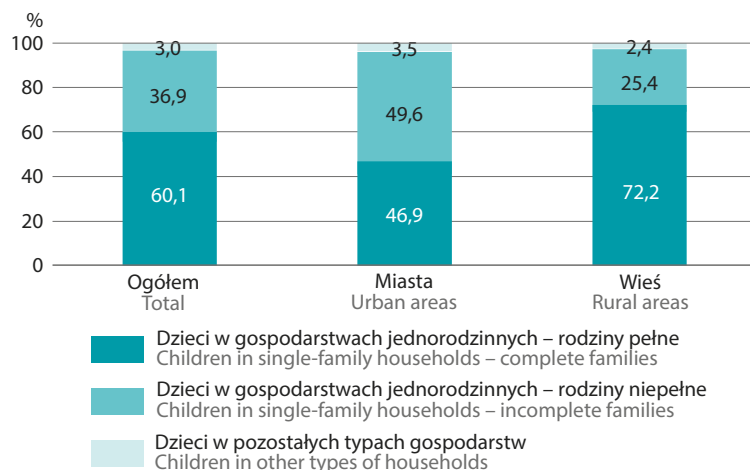

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Ze struktury ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku poniżej 18 lat według typu gospodarstwa domowego wynika, że 60,1% to dzieci w jednorodzinnych gospodarstwach domowych z obojgiem rodziców. Na wsi ten udział był o 12,1 p. proc. wyższy i wyniósł 72,2%, wobec 46,9% w miastach. Z kolei w miastach największy udział – 49,6%, miały dzieci z rodzin niepełnych, natomiast udział dzieci z tych rodzin w ogólnej liczbie ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat na wsi był prawie o połowę mniejszy i wyniósł 25,4%.

Wykres 21. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku poniżej 18 lat według typu gospodarstwa domowego i typu rodziny w 2021 r.

Chart 21. Structure of poor beneficiaries of social assistance under the age of 18 by type of households and type of family in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W populacji ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. w gospodarstwach domowych, stosunkowo duży był udział osób chorych – 16,1%, oraz chorych przewlekle – 20,3%. W analizowanym roku grupy te liczyły odpowiednio – 128,6 tys. osób i 177,4 tys. osób i w porównaniu z 2020 r. zmniejszyły się o 8,1 p. proc. i o 1,7 p. proc.

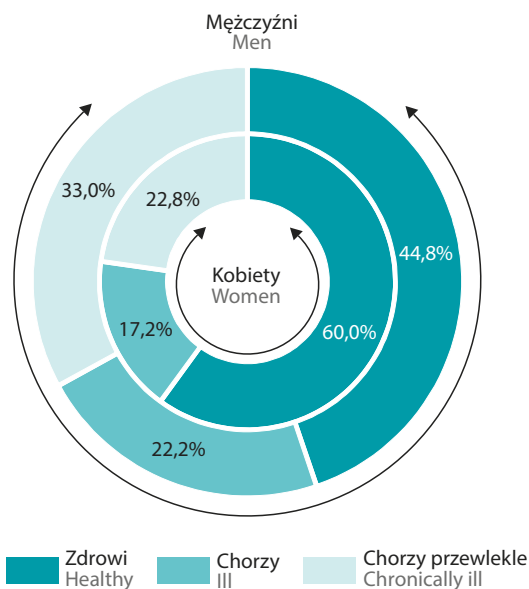
Dane te są silnie kształtowane przez stan zdrowia ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących (253,6 tys. osób), gdyż wśród nich udział osób chorych wyniósł 28,5%, a osób chorych przewlekle było 47,3%.

W zbiorowości ubogich beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych (545,6 tys. osób), udział chorych był znacznie niższy i wyniósł 10,4%, a chorych przewlekle – 10,6%.

Relatywnie wysoki odsetek chorych (20,0%) i chorych przewlekle (28,6%) występował wśród ubogich beneficjentów w przedziale wieku 18–64 lata (501,8 tys. osób). Wielu z nich z tego powodu nie mogło znaleźć pracy odpowiedniej do swoich możliwości, bądź nie mogło podjąć pracy w ogóle. W 2021 r. utrzymały się, występujące w poprzednich latach, wyraźne różnice w stanie zdrowia w tej grupie wieku ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych między mężczyznami a kobietami (wykres 22).

Wykres 22. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych według płci i stanu zdrowia w 2021 r.

Chart 22. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 in households by sex and health status in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r w analizowanej grupie 285,8 tys. mężczyzn udział zdrowych to tylko 44,8%. W przypadku kobiet (216,0 tys. osób) udział ten wyniósł 60,0%. Chorzy mężczyźni stanowili 22,2%, tj. o 5,0 p. proc. więcej niż w przypadku kobiet. Udział mężczyzn chorych przewlekle wyniósł 33,0% analizowanej grupy i było to o ponad 10 p. proc. więcej niż w podobnej strukturze wśród kobiet.

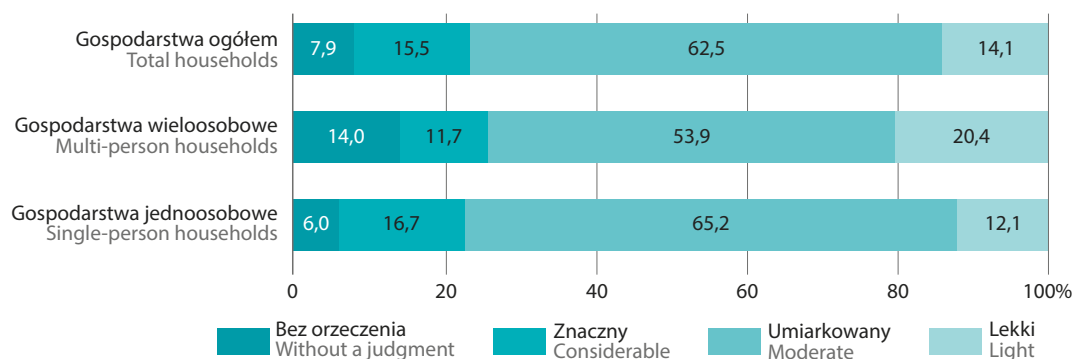
W zbiorowości ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych częstość występowania niepełnosprawności prawnej oraz biologicznej była relatywnie mniejsza niż w ogólnej liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Liczba osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w 2021 r. wyniosła 146,6 tys. osób, co stanowiło 18,3%, wobec 17,4% w 2020 r. Wśród ogółu niepełnosprawnych członków ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej 75,5% to beneficjenci samotnie gospodarujący. Pozostali to członkowie gospodarstw wieloosobowych, którzy w ogólnej zbiorowości

beneficjentów w tych gospodarstwach stanowili 6,6%. Większość niepełnosprawnych ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych (67,7%) miała wydane orzeczenia na czas określony. Najliczniejszą grupę wśród omawianych niepełnosprawnych ubogich beneficjentów (67,9%) stanowiły osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Wśród ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych było 5,1 tys. dzieci (w wieku 0–15 lat) z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności. Poza osobami z aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności, wśród omawianych beneficjentów w 2021 r. było 14,5 tys. osób (12,1 tys. to osoby w wieku 16 lat i więcej, a 2,4 tys. to osoby w wieku 0–15 lat) niepełnosprawnych biologicznie, czyli niepełnosprawnych, ale nie posiadających aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności. Łączna liczba niepełnosprawnych ubogich beneficjentów w omawianym roku wyniosła 161,1 tys. osób, co stanowiło 20,2% populacji ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych.

Stosunkowo wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w populacji ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych wystąpił w grupie omawianych beneficjentów w przedziale wieku 18–64 lata. Orzeczenie o niepełnosprawności w 2021 r. miało 126,7 tys. osób, czyli 25,2% w tej grupie wieku (23,9% w 2020 r.) Liczba niepełnosprawnych ubogich beneficjentów w przedziale wieku 18–64 lata w gospodarstwach wieloosobowych w 2021 r. wyniosła 28,4 tys. osób, co stanowiło 10,2% tej zbiorowości i w porównaniu z 2020 r. udział ten nie uległ zmianie.

Wykres 23. Struktura niepełnosprawnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 16 lat i więcej w gospodarstwach domowych według stopnia niepełnosprawności i typu gospodarstwa w 2021 r.

Chart 23. Structure of disabled poor beneficiaries of social assistance aged 16 and more in households by degree of disability and type of households in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej występuje „zaburzona” struktura wieku ze względu na nadreprezentację uczących się dzieci i młodzieży, stąd w porównaniach poziomu wykształcenia beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na tle populacji ogółem przyjęto zbiorowości w wieku 25 lat i więcej, czyli po potencjalnym zakończeniu edukacji na najwyższym poziomie.

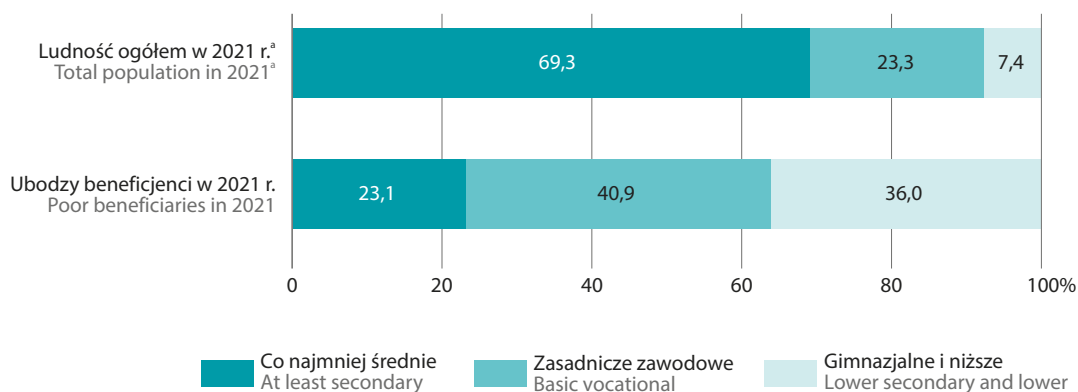
Według wstępnych wyników NSP 2021, 69,3% mieszkańców naszego kraju w wieku 25–64 lat legitymowało się wykształceniem co najmniej średnim, 23,3% populacji stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a wykształcenie gimnazjalne i niższe posiadało 7,4% populacji w tym przedziale wieku.

Na tym tle (wykres 24) struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według poziomu wykształcenia w 2021 r. kształtowała się o wiele gorzej niż w populacji ogółem. W ogólnej liczbie (457,7 tys. osób) ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych w wieku 25–64 lata, 23,1% posiadało wykształcenie na co najmniej średnim poziomie, 40,9% były to osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym, a 36,0% swoją edukację zakończyło na poziomie wypełniającym obowiązek szkolny, tj. starsi – poziom szkoły podstawowej a młodsi – poziom gimnazjum. W porównaniu do

podobnej struktury w 2020 r. sytuacja się pogorszyła, tj. wzrósł udział beneficjentów z ostatniej grupy a zmniejszyły się udziały osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz z co najmniej średnim. W porównaniu do wyników podobnej analizy w publikacji za 2018 r., odsetek omawianych beneficjentów z wykształceniem co najmniej średnim w 2021 r. wzrósł nieznacznie (o 0,5 p. proc.). Znacznie wzrósł udział beneficjentów z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (o 8,1 p. proc.) i w podobnym stopniu (o 8,6 p. proc.) zmniejszył się udział beneficjentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Wykres 24. Struktura ogółu ludności w wieku 25–64 lata w 2021 r.^a oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2021 r. według poziomu wykształcenia

Chart 24. Structure of total population aged 25–64 in 2021ª and poor beneficiaries of social assistance in households in 2021 by education level

^a Według wstępnych wyników NSP 2021.

^a According to preliminary results of the National Population and Housing Census 2021.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

W wynikach NSP 2021 widoczne są różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi i różnice te obserwowane były również wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. W miastach odsetek omawianych beneficjentów z wykształceniem co najmniej średnim wyniósł 25,8% i był o 5,6 p. proc. większy niż odpowiedni udział na wsi. Z kolei na wsi, większy niż w mieście był udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 3,8 p. proc.) oraz gimnazjalnym i niższym (o 1,9 p. proc.).

2.1.2. Charakterystyka ekonomiczna

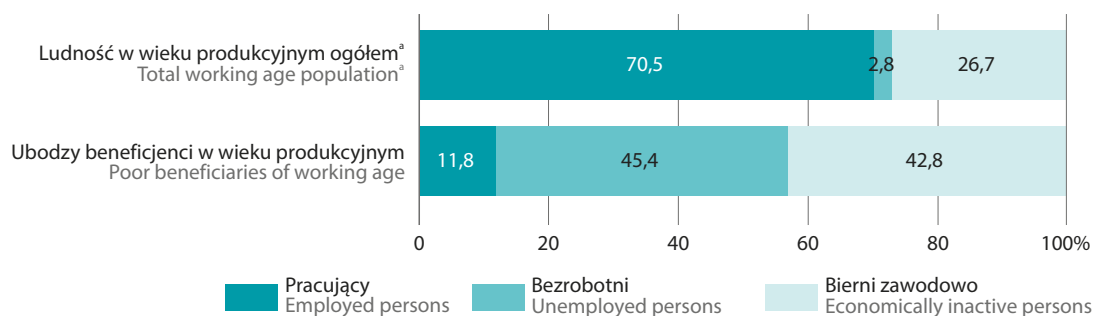
2.1.2. Economic characteristics

Analizę aktywności zawodowej przeprowadzono dla osób w wieku produkcyjnym.

Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym, to głównie osoby bezrobotne lub bierne zawodowo. Struktura tej zbiorowości według statusu na rynku pracy od początku badania tego zjawiska silnie kontrastowała z podobną strukturą ogółu ludności. Według wstępnych wyników NSP 2021 (stan w końcu marca 2021 r.) wśród 22554,9 tys. osób w wieku produkcyjnym 15888,5 tys. osób, tj. 70,4% pracowało; 637,1 tys.(2,8%) miało status osób bezrobotnych, pozostali – 6029,3 tys. osób, tj. 26,7%, to osoby bierne zawodowo.

Wykres 25. Struktura ludności w wieku produkcyjnym i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku według aktywności ekonomicznej w 2021 r.

Chart 25. Structure of total working age population and poor beneficiaries of social assistance of this age by economic activity in 2021

a Według wstępnych wyników NSP 2021.

a According to preliminary results of the National Population and Housing Census 2021.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

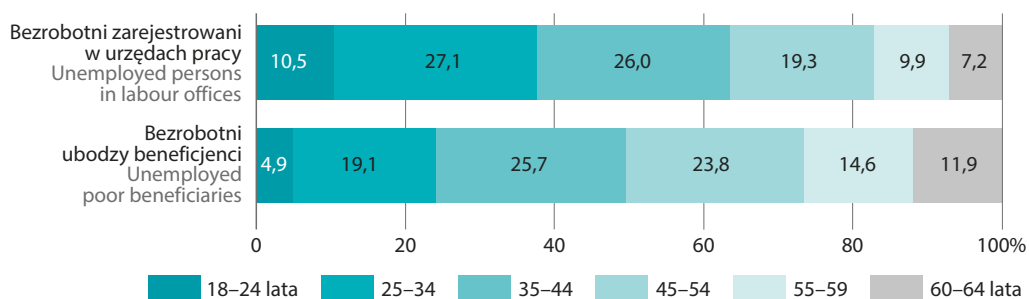
Wśród ogółu (491,4 tys. osób) ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym w gospodarstwach domowych w 2021 r. pracujący (57,8 tys. osób), bezrobotni (223,1 tys. osób) i bierni zawodowo (210,5 tys. osób) stanowili odpowiednio: 11,8%, 45,4% i 42,8%. W uzupełnieniu warto dodać, że według stanu w końcu marca 2021 r., w rejestrze bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy pozostawało 99,0 tys. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Zatem, ponad 44% ubogich beneficjentów występujących w ewidencji ośrodków pomocy społecznej, jako bezrobotni, nie było zarejestrowanych w ewidencji bezrobotnych w urzędach pracy.

Jedną z przyczyn trudności w znalezieniu pracy mogło być – opisane wcześniej – stosunkowo niskie wykształcenie. Ważnym powodem mógł być fakt, że 26,5% bezrobotnych ubogich beneficjentów, to osoby w starszych rocznikach wieku produkcyjnego niemobilnego (55+), z ograniczonymi możliwościami wykonywania prostych ciężkich prac.

W porównaniu ze strukturą bezrobotnych według grup wieku, zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, gdzie największą zbiorowością były osoby w przedziale wieku 25–34 lata, wśród bezrobotnych ubogich beneficjentów, największy udział miały osoby w wieku 35–44 lata.

Wykres 26. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz bezrobotnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według grup wieku produkcyjnego w 2021 r.

Chart 26. Structure of total registered unemployed and poor unemployed beneficiaries of social assistance in households by working age groups in 2021

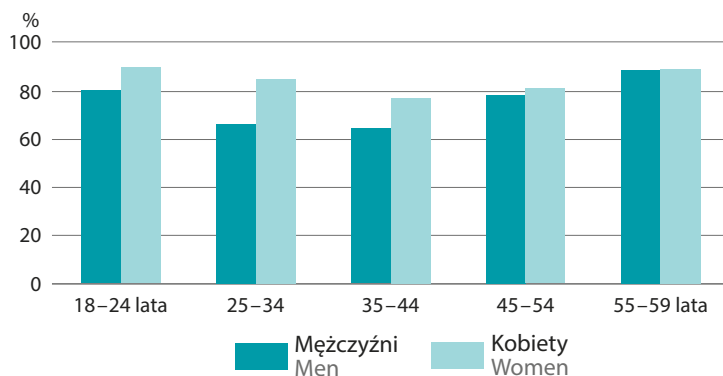
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family and Social Policy.

Wśród ubogich beneficjentów pomocy społecznej znacznie większe problemy ze znalezieniem pracy, co potwierdziły analizy tego problemu we wcześniejszych latach – mają kobiety. W 2021 r. udział bezrobotnych wśród ogółu kobiet (205,6 tys. osób) w wieku produkcyjnym w ubogich gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej wyniósł 50,1% i był o około 8 p. proc. wyższy niż wśród mężczyzn. Ponadto świadczą o tym bardzo duże różnice pomiędzy współczynnikami bezrobocia wśród mężczyzn i kobiet, ubogich beneficjentów, w przedziale wieku 25–34 i 35–44 lata, a więc w wieku, w którym wiele kobiet chcących pracować, musi godzić obowiązki rodzicielskie z wymogami rynku pracy. Różnice w tych grupach wieku wyniosły odpowiednio 17,8 p. proc. i 11,8 p. proc.

Wykres 27. Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według płci w wybranych grupach wieku w 2021 r.

Chart 27. Share of unemployed persons in the number of economically active poor beneficiaries of social assistance in households by sex in selected age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

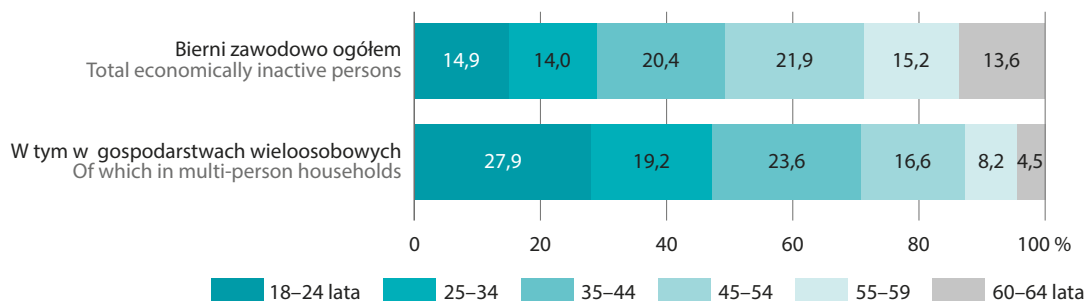
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych w miastach w 2021 r. wyniósł 85,6% i był o blisko 13 p. proc. wyższy niż na wsi, gdzie brak pracy poza rolnictwem może być łagodzony faktem użytkowania indywidualnych gospodarstw rolnych.

Spośród 491,4 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. w wieku produkcyjnym w gospodarstwach domowych, 42,8% (210,5 tys.) to osoby biernie zawodowo, tj. niepracujące i nieposzukujące pracy. Wśród nich największy odsetek (21,9%) stanowiły osoby w wieku 45–54 lata. Ponadto 20,4% ogółu biernych zawodowo beneficjentów stanowiły osoby w wieku 35–44 lata. Udział pozostałych grup wiekowych jest bardzo zbliżony i zawiera się w przedziale od około 13% do około 15%.

Wykres 28. Struktura ubogich beneficjentów biernych zawodowo w gospodarstwach domowych ogółem i w wieloosobowych według grup wieku produkcyjnego w 2021 r.

Chart 28. Structure of economically inactive poor beneficiaries in total households and in multi-person households by working age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wśród omawianych beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych odsetek biernych zawodowo był niższy i wyniósł 36,8%. W tych gospodarstwach w strukturze biernych zawodowo według grup wieku największy udział (28,0%) miały osoby najmłodsze, tj. w wieku 18–24 lata. Większość z nich to uczniowie lub studenci. Drugą pod względem liczebności, grupą biernych zawodowo, były osoby w wieku 35–44 lata. Stanowili oni 23,6% ogółu biernych zawodowo ubogich beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych. Udział każdej z pozostałych grup wiekowych nie przekroczył 20%.

Wśród beneficjentów biernych zawodowo w gospodarstwach wieloosobowych w przedstawionych wyżej grupach wieku występowały różnice w strukturze według płci. Kobiety stanowiły znaczną większość (67,7%) w grupie wieku 25–34 lata. Powodem tak wysokiej bierności zawodowej były zapewne względy rodzinne, głównie opieka nad dziećmi. Natomiast bierni zawodowo mężczyźni w gospodarstwach wieloosobowych dominowali w grupie wieku 45–54 lata, gdzie stanowili 89,2%. W tym przypadku głównym powodem ich bierności mogła być utrata nadziei na znalezienie stałej pracy, albo brak motywacji w jej poszukiwaniu.

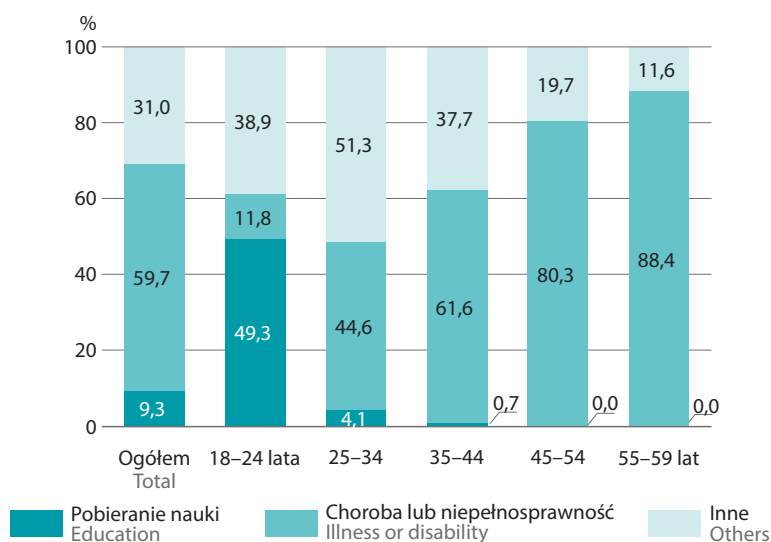
Wśród potencjalnych przyczyn bierności zawodowej w zbiorowości ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych, relatywnie często występują przewlekła choroba lub niepełnosprawność (wykres 29). Dotyczy to głównie osób w grupach wieku produkcyjnego niemobilnego, w dużej części samotnie gospodarujących. W najniższym przedziale wieku 18–24 lata głównym powodem bierności zawodowej była nauka.

Potencjalną przyczyną bierności zawodowej mogła być również „opieka rodzicielska”, która dotyczy głównie kobiet w grupach wieku 25–34 oraz 35–44 lata i wiąże się z „tradycyjnie” pojmowaną rolą kobiety – zajmującej się dziećmi i prowadzącej dom.

Istotną przyczyną bierności zawodowej w analizowanej zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 55 lat i więcej, ale także w pozostałych grupach wieku produkcyjnego, mógł być brak motywacji do szukania pracy z powodu relatywnie niskiego poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, niekiedy nieprzystających do obecnych wymogów rynku pracy lub brak wykształcenia zawodowego.

Wykres 29. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w grupach wieku produkcyjnego w gospodarstwach domowych według potencjalnych przyczyn bierności zawodowej w 2021 r.

Chart 29. Structure of poor beneficiaries of social assistance in working age groups in households by potential reasons for economic inactivity in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

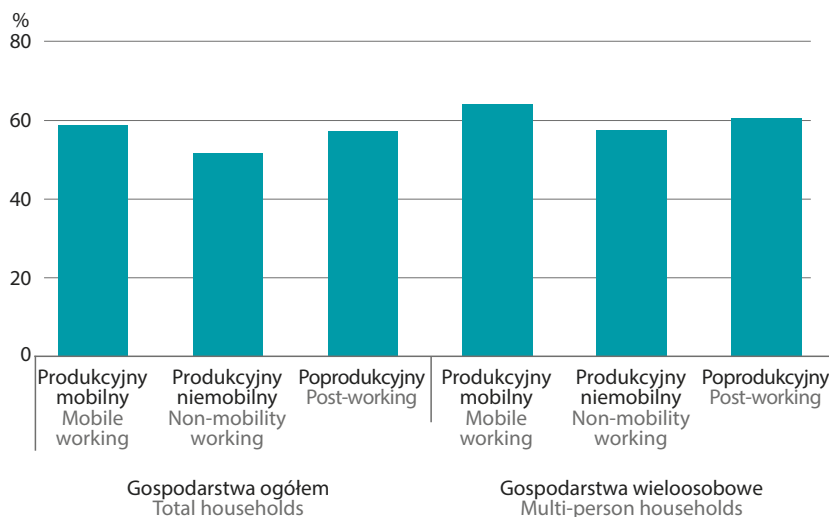
Posiadanie własnego dochodu wśród ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat należy do rzadkości. Z tego powodu w niniejszym rozdziale omówiono sytuację dochodową 539,0 tys. osób w wieku 18 lat i więcej ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych, ze szczególnym uwzględnieniem 285,4 tys. beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych. Ten temat, dotyczący ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, tj. jednoosobowych ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, został przedstawiony w rozdziale 4 pkt 1.1.2., a dotyczący bezdomnych beneficjentów – w pkt 3 rozdziału 2.

W populacji ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych, tylko 55,4%, miało własny dochód, a wśród członków gospodarstw wieloosobowych – 61,9%. Zarówno w przypadku ogółu gospodarstw jak i tych, złożonych z więcej niż jednej osoby, najlepsza sytuacja występowała w grupie wieku produkcyjnego mobilnego (18–44 lata), gdzie własny dochód posiadało odpowiednio 58,6% oraz 64,0% ubogich beneficjentów. Także wśród ubogich beneficjentów w wieku poprodukcyjnym udział tych z własnym dochodem był stosunkowo wysoki i wyniósł w przypadku osób w ubogich gospodarstwach domowych razem – 57,2%, a wśród osób w gospodarstwach wieloosobowych – 60,3%. Natomiast trudniejsza sytuacja dotyczyła osób w wieku produkcyjnym niemobilnym (mężczyźni w wieku 45–64 lata, kobiety w wieku 45–59 lat) gdzie odpowiednio 51,5% oraz 57,4% ubogich beneficjentów miało własny dochód (wykres 30).

Warto w tym miejscu wspomnieć, iż w 2018 r., w którym przeprowadzono podobną analizę tego tematu to osoby w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej) były w najlepszej sytuacji. Natomiast najgorzej wiodło się, podobnie jak w 2021 r., osobom w grupie wieku produkcyjnego niemobilnego.

Wykres 30. Udział posiadających własne źródło dochodu wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych według ekonomicznych grup wieku w 2021 r.

Chart 30. Share of persons with own source of income among poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more in households by economic age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni deklarowały własne źródła utrzymania. Posiadało je 65,7% kobiet. Natomiast udział osób z własnym dochodem wśród mężczyzn wyniósł 47,6%. Należy jednak dodać, że większość kobiet w wieku produkcyjnym utrzymywała się głównie ze źródeł niezarobkowych. W przypadku mężczyzn głównym źródłem dochodu (dla osób w wieku produkcyjnym z własnymi źródłami) była praca.

Niezarobkowe źródła dochodu były podstawą utrzymania zdecydowanej większości ogółu beneficjentów pomocy społecznej, w tym ubogich wieloosobowych gospodarstw i ich członków. Spośród 169,8 tys. członków tych gospodarstw w wieku produkcyjnym posiadających własny dochód, tylko dla 26,1%, praca była głównym źródłem dochodu. Znacznie częściej z pracy utrzymywali się mieszkańcy wsi, gdzie udział beneficjentów wykazujących dochody z pracy wyniósł 30,9%, tj. o 10,6 p. proc. więcej niż w miastach.

Tablica 1. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2021 r.

Table 1. Median average monthly individual income of poor beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2021

Wyszczególnienie Specification	Mediana dochodu netto w zł z: Median net income in PLN from:				
	pracy najemnej stałej permanent contract work	pracy na rachunek własny poza rolnictwem self-employment outside agriculture	emerytury retirement	renty z tytułu niezdolności do pracy disability pension	renty rodzinnej survivor's pension
Beneficjenci w gospodarstwach ogółem Total beneficiaries in households	1074	500	613	965	1025
w gospodarstwach wieloosobowych in multi-person households	1082	648	916	1025	1043

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Poza dochodami z pracy najemnej do trwałych źródeł utrzymania należy zaliczyć świadczenia emerytalno-rentowe. Tak wyodrębniona kategoria dochodów stanowiła źródło utrzymania dla 4,2% ubogich beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych, w tym dla 68,9% osób w wieku poprodukcyjnym. Reasumując względnie trwałymi źródłami dochodu (a więc dochody z pracy najemnej stałej oraz świadczenia emerytalno-rentowe), dysponowało 15,0% beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w ubogich gospodarstwach wieloosobowych, w tym 12,8% w grupie wieku produkcyjnego i 70,0% wśród osób w wieku poprodukcyjnym.

W 2021 r. najwyższe przeciętnie dochody beneficjenci uzyskiwali z pracy najemnej stałej, jednak dochód z renty rodzinnej oraz z renty z tytułu niezdolności do pracy był tylko nieznacznie niższy. Na tym tle najniższe kwoty uzyskiwano z pracy na rachunek własny poza rolnictwem. Warto zwrócić uwagę, że w porównaniu z 2018 r., kiedy przeprowadzono podobną analizę, mediana dochodu uzyskiwanego z pracy najemnej stałej zmniejszyła się o blisko 1/3.

2.2. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium

2.2. Persons in households with an income above the criterion

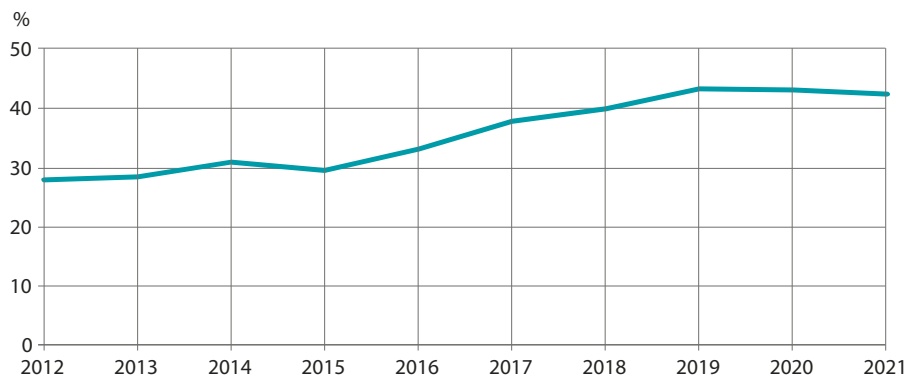
W 2021 r. wśród ogółu 1387,9 tys. beneficjentów w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, 42,4%, a w liczbach bezwzględnych 588,7 tys. osób, było członkami gospodarstw, które mimo przeciętnego dochodu na osobę przekraczającego kryterium dochodowe skorzystały z pomocy społecznej. Zbiorowość gospodarstw domowych tych beneficjentów w 2021 r. liczyła 297,7 tys. i została opisana w rozdziale 4. pkt 2.

W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim populacja beneficjentów, członków gospodarstw domowych o dochodzie powyżej kryterium zmniejszyła się o 12,6%, tj. o 85 tys. osób. Natomiast w porównaniu z początkiem dekady 2012–2021 liczba tych beneficjentów zmniejszyła się o 31,6%. Spadek ten

nastąpił przede wszystkim z powodu znacznego podwyższenia kwot kryterium dochodowego w 2012 r., (mniejsze niż w 2012 r. podwyżki tego kryterium miały miejsce jeszcze w latach 2015 i 2018) wtedy wiele gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej znalazło się w grupie ubogich gospodarstw, tj. o dochodzie poniżej nowego kryterium. Udział beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej progu dochodowego w ogólnej liczbie beneficjentów w gospodarstwach domowych wzrósł w 2021 r. w porównaniu z 2012 r. o 14,5 p. proc. i wyniósł 42,4%.

Wykres 31. Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium w ogólnej liczbie beneficjentów w gospodarstwach domowych

Chart 31. Share of beneficiaries of social assistance in households with an income per capita above the criterion in total number of beneficiaries in households

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Najniższe wartości tego udziału odnotowano w okresie 2012–2015 w związku ze wspomnianymi wyżej regulacjami prawnymi. Wyraźny wzrost udziału tych beneficjentów po 2016 r. był następstwem wprowadzenia świadczenia wychowawczego „500+”. Z 5-letniej perspektywy można to potwierdzić, jako przyczynę znacznego w kolejnych latach spadku liczby ubogich beneficjentów – członków wieloosobowych gospodarstw z dziećmi. Wolniejsze tempo spadku w tych latach liczby beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, powodowało, że ich udział w ogólnej liczbie beneficjentów wzrastał.

2.2.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna

2.2.1. Socio-demographic characteristics

Członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych w 2021 r. stanowili 69,7% zbiorowości beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium. Udział osób samotnie gospodarujących wyniósł 30,3%. Struktura omawianych beneficjentów według płci jest następstwem utrzymującej się od początku badania zjawiska dysproporcji w tym zakresie w populacji ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Jak wykazano w pkt 2.1 w zbiorowości ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych w 2021 r. kobiety były w mniejszości (44,8%), natomiast wśród beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium, kobiety stanowiły 56,0% tej zbiorowości.

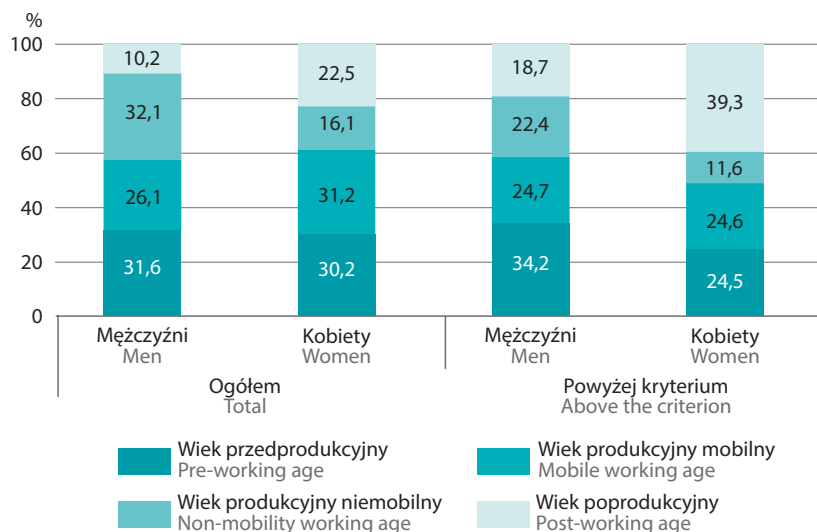
Struktura według ekonomicznych grup wieku w zbiorowości beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium była podobna jak w całej populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Jedynie udział osób w wieku poprodukcyjnym był wyższy o 14 p. proc. wśród osób w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium niż w podobnej strukturze ogółu beneficjentów.

Większe różnice wystąpiły w tej strukturze w rozbiciu na mężczyzn i kobiety (wykres 32). Wśród beneficjentów w gospodarstwach ogółem większość stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym mobilnym, zarówno w grupie mężczyzn jak i kobiet – odpowiednio 57,7% i 61,4%. W zbiorowości beneficjentów w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium, udział osób w wieku przedproduk-

cyjnym i produkcyjnym mobilnym wśród mężczyzn był jeszcze wyższy i wyniósł 58,9%, natomiast w grupie kobiet przeważały osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym i poprodukcyjnym – 50,9%.

Wykres 32. Struktura beneficjentów w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium dochodowego według płci i ekonomicznych grup wieku w 2021 r.

Chart 32. Structure of beneficiaries in total households and in households with an income per capita above the income criterion by sex and economic age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Mediana wieku beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie na osobę powyżej kryterium od początku obserwacji jest wyższa niż w populacji beneficjentów ubogich. Z tego powodu, wśród analizowanych beneficjentów w większym nasileniu występują chorzy, chorzy przewlekle i niepełnosprawni. W 2021 r. udział chorych w omawianej zbiorowości wyniósł 16,9% i w porównaniu z udziałem chorych wśród ubogich beneficjentów był wyższy o 0,8 p. proc. Udział chorych przewlekle był znacznie wyższy i wyniósł 33,8% wobec 20,3% wśród ubogich beneficjentów.

W 2021 r. w populacji 309,5 tys. niepełnosprawnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 16 lat i więcej w gospodarstwach domowych, 52,6%, tj. 162,9 tys. to osoby w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium. W porównaniu z 2020 r. ich liczba wzrosła o 16,0 tys. osób, tj. o 10,9% i był to jeden z niewielu wzrostów w populacji beneficjentów w 2021 r. Wśród ogółu beneficjentów w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium, osoby niepełnosprawne stanowiły 27,2%. Częstość występowania niepełnosprawności w tej zbiorowości była wyższa niż wśród ubogich beneficjentów o prawie 9 p. proc. Ponadto w zbiorowości beneficjentów, członków gospodarstw domowych o dochodzie powyżej kryterium było 11,7 tys. niepełnosprawnych dzieci w wieku poniżej 16 lat i w porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 6,9%.

Struktura analizowanych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w wieku 25–64 lata, według poziomu wykształcenia, różni się od podobnej struktury ubogich beneficjentów. W omawianej zbiorowości udział osób z wykształceniem co najmniej średnim, wyniósł 32,9% i był o 9,8 p. proc. wyższy niż w populacji ubogich beneficjentów. Natomiast udział beneficjentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym był mniejszy niż w populacji ubogich beneficjentów. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 38,8% omawianych beneficjentów w wieku 25–64 lata, tj. o 2,1 p. proc. mniej a wykształcenie gimnazjalne i niższe – 27,9%, tj. o 7,8 p. proc. mniej niż w takiej samej grupie wieku w populacji ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych.

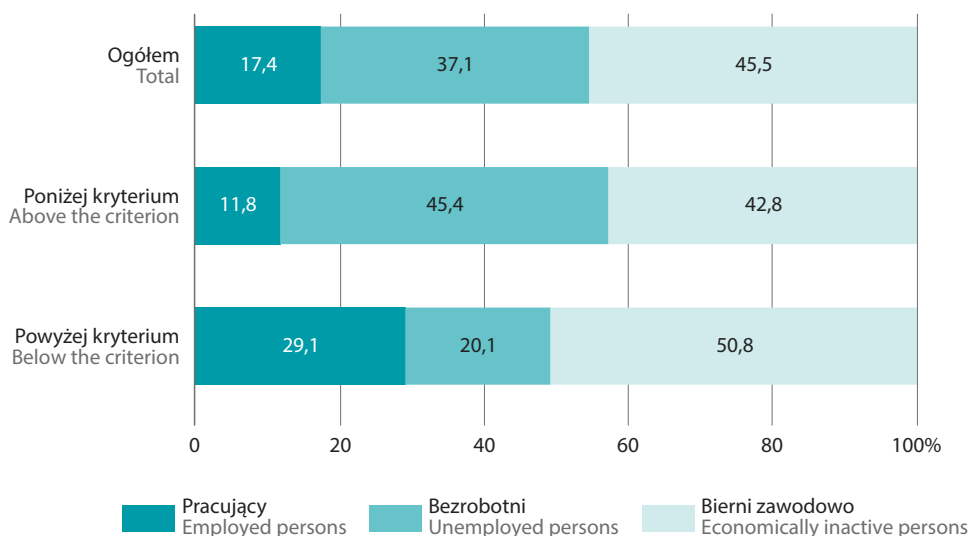
2.2.2. Charakterystyka ekonomiczna

2.2.2. Economic characteristics

W gospodarstwach domowych o dochodzie na osobę przekraczającym próg dochodowy beneficjenci w wieku produkcyjnym byli relatywnie mniej aktywni zawodowo niż beneficjenci ubodzy. W 2021 r. w omawianej zbiorowości (241,3 tys. osób) w wieku produkcyjnym 50,8% było biernych zawodowo i jest to udział wyższy o 8,0 p. proc. od odpowiedniego udziału wśród beneficjentów ubogich. Zdecydowanie wyższy, o 17,3 p. proc., był natomiast udział pracujących, którzy stanowili 29,1% omawianej zbiorowości. Bezrobotni w tej grupie beneficjentów stanowili 20,1% i ten udział był ponad 2-krotnie mniejszy niż wśród beneficjentów w wieku produkcyjnym w ubogich gospodarstwach domowych.

Wykres 33. Struktura beneficjentów w wieku produkcyjnym w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium i o dochodzie na osobę poniżej kryterium według statusu na rynku pracy w 2021 r.

Chart 33. Structure of beneficiaries of working age in total households as well as in households with an income per capita above the criterion and with an income per capita below the criterion by status on the labour market in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Beneficjenci w wieku produkcyjnym w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej progu dochodowego w zdecydowanej większości posiadali własne źródła dochodu. W 2021 r. w tej zbiorowości odsetek osób z własnym dochodem wyniósł 81,5%. Relatywnie wysoki udział beneficjentów z własnym dochodem wystąpił zarówno wśród osób w wieku produkcyjnym mobilnym – 79,4%, jak i w grupie osób w wieku produkcyjnym niemobilnym – 84,6%. Najwyższy odsetek beneficjentów z własnym dochodem wystąpił wśród osób w wieku poprodukcyjnym – 98,7%. Dla porównania, wśród beneficjentów ubogich, w wieku produkcyjnym odsetek posiadających własne źródła utrzymania wyniósł 55,2%, a w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym – 57,2%.

Tablica 2. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2021 r.

Table 2. Median average monthly individual income of beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2021

Wyszczególnienie Specification	Mediana dochodu netto w zł z: Median net income in PLN from:				
	pracy najemnej stałej permanent contract work	pracy na rachunek własny poza rolnictwem self-em- ployment outside agriculture	emerytury retirement	renty z tytułu niezdolności do pracy disability pension	renty rodzin- ne survivor's pension
Beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie poniżej kryterium Beneficiaries in households with income below the criterion	1074	500	613	965	1025
Beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium Beneficiaries in households with income above the criterion	2063	1677	1602	1066	1687

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r. relatywnie najwyższe dochody beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium uzyskiwali z pracy najemnej stałej. Również ubodzy beneficjenci, najwyższy dochód uzyskiwali z tego samego źródła, jednak jego mediana była o prawie połowę niższa od mediany tego dochodu w zbiorowości beneficjentów w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium. Relatywnie wysoki dochód uzyskiwali beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium pracujący na własny rachunek poza rolnictwem – mediana miesięcznego dochodu z tego tytułu wyniosła 1677 zł netto wobec 500 zł netto wśród beneficjentów ubogich.

2.3. Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej

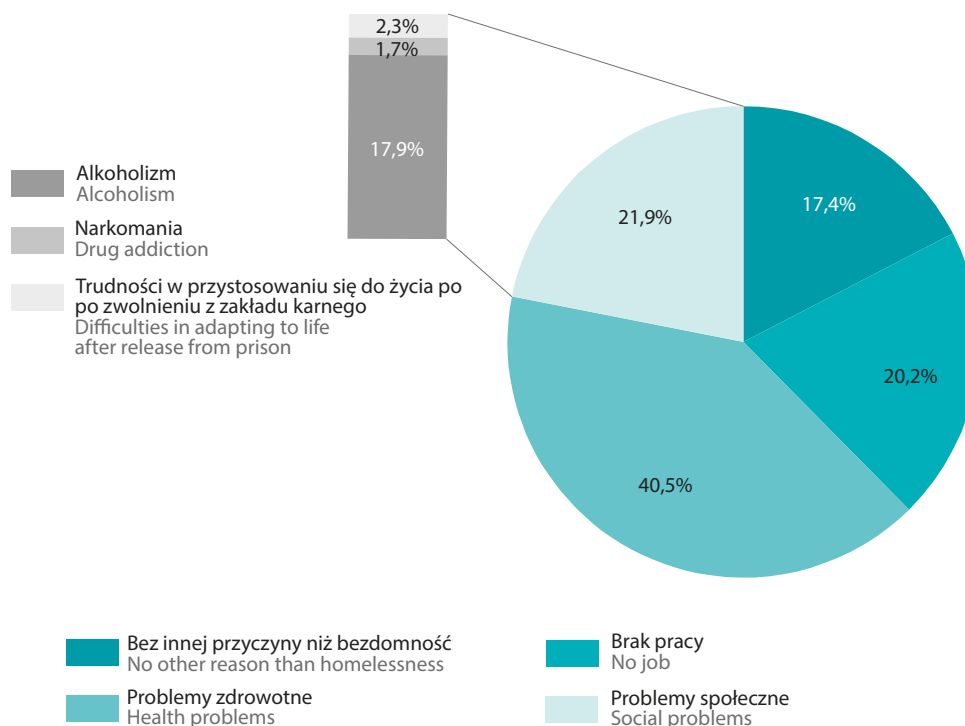
2.3. Homeless beneficiaries of social assistance

W 2021 r. w populacji 1415,6 tys. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej zbiorowość osób bezdomnych stanowiła 2,0%, tj. 27,8 tys. Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej byli w zdecydowanej większości mieszkańcami miast – 80,8%, tj. 22,4 tys. osób. Pozostałe 5,3 tys. mieszkało na wsi. W porównaniu z 2020 r. liczba bezdomnych beneficjentów zwiększyła się o 0,3 tys. osób, tj. o 1,1%.

Poza bezdomnością beneficjenci bezdomni korzystali ze środowiskowej pomocy społecznej także z innych powodów. Główną przyczyną były problemy zdrowotne, czyli niepełnosprawność albo długotrwała lub ciężka choroba. Z tych powodów w 2021 r. pomoc otrzymało 11,2 tys. osób, tj. 40,5% ogółu bezdomnych beneficjentów. Drugą w kolejności przyczyną były problemy społeczne. Odsetek bezdomnych, którzy otrzymali wsparcie z ośrodków pomocy społecznej z powodu problemów społecznych wyniósł 21,9%, tj. 6,0 tys. osób. Warto zwrócić uwagę, że wśród tych problemów jest m. in. alkoholizm. Z tego powodu pomoc otrzymało 17,9% ogółu beneficjentów bezdomnych. Kolejną przyczyną wsparcia OPS był brak pracy. Z tego powodu z pomocy skorzystało – 20,2%, tj. 5,6 tys. bezdomnych beneficjentów.

Wykres 34. Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń, a w przyczynach społecznych według rodzajów problemów w 2021 r.

Chart 34. Structure of homeless beneficiaries of social assistance by main reason for granting benefits and in social causes by type of problem in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

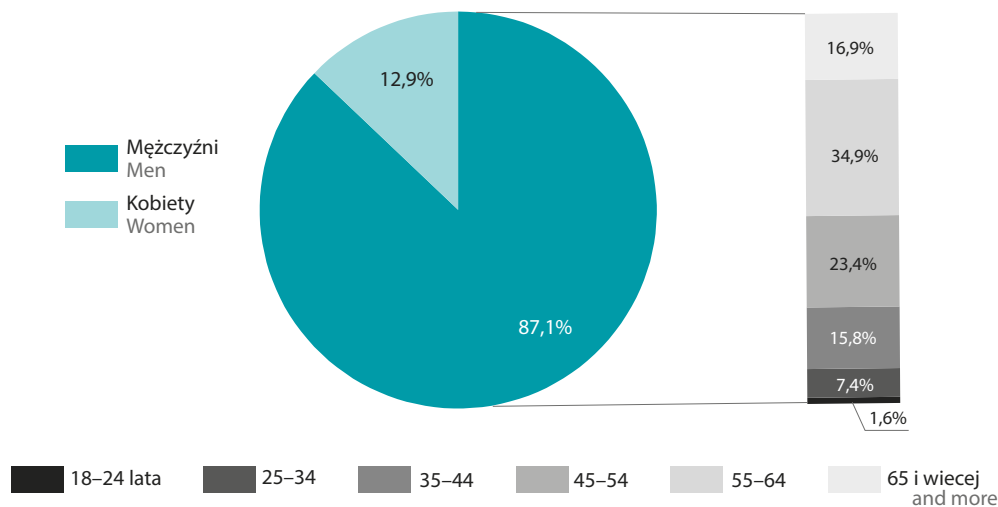
Osoby bezdomne korzystały z pomocy zarówno w formie pieniężnej, jak i niepieniężnej. Ze świadczeń pieniężnych w 2021 r. skorzystało 88,8% bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, czyli 24,6 tys. osób. Dodatkowo bezdomni beneficjenci korzystali również z pomocy w formie świadczeń niepieniężnych. Taką pomoc otrzymało 21,7 tys. osób, tj. 78,2% ogółu bezdomnych beneficjentów.

W populacji 27,8 tys. bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji tej zbiorowości występuje wysoka dysproporcja płci. Udział mężczyzn w badanej zbiorowości w 2021 r. wyniósł 87,1%, tj. 24,2 tys. osób. Wśród bezdomnych beneficjentów 81,7%, tj. 22,7 tys. stanowiły osoby w wieku produkcyjnym. W tej zbiorowości 7,2 tys. osób, czyli 26,0% to osoby w wieku produkcyjnym mobilnym, tj. w wieku 18–44 lata. Największą grupę wśród osób w wieku produkcyjnym stanowiły osoby w wieku 45–59 lat i było to 38,6% (10,7 tys. osób) populacji bezdomnych beneficjentów.

Ze względu na bardzo mały udział kobiet – 12,9% (3,6 tys. osób) w populacji bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej poniżej została przedstawiona struktura według szczegółowych grup wieku tylko wśród mężczyzn. W strukturze bezdomnych mężczyzn według tych grup wieku w 2021 r. (wykres 35) najliczniejszą grupę stanowili bezdomni mężczyźni w wieku 55–64 lata – 34,9%, oraz 45–54 latkowie, których udział wyniósł 23,4%.

Wykres 35. Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według płci oraz według grup wieku wśród mężczyzn w 2021 r.

Chart 35. Structure of homeless beneficiaries of social assistance by sex and by age groups among men in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Jak wspomniano wcześniej, 40,5% bezdomnych beneficjentów otrzymało pomoc z powodów zdrowotnych, a częstość występowania problemów zdrowotnych w populacji beneficjentów bezdomnych była większa niż wśród beneficjentów w gospodarstwach domowych.

Tylko 29,9% bezdomnych beneficjentów deklarowało się, jako osoby zdrowe, wśród mężczyzn było to 30,1% a wśród kobiet – 28,7%. Osoby chore stanowiły 32,7% ogółu bezdomnych beneficjentów. Wśród mężczyzn udział chorych wyniósł 32,8%, a wśród kobiet – 31,6%. Największą część w zbiorowości bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej stanowiły osoby chore przewlekle – 37,4%. Wśród mężczyzn udział chorych przewlekle wyniósł 37,1%, a wśród kobiet był wyższy i wyniósł 39,7%.

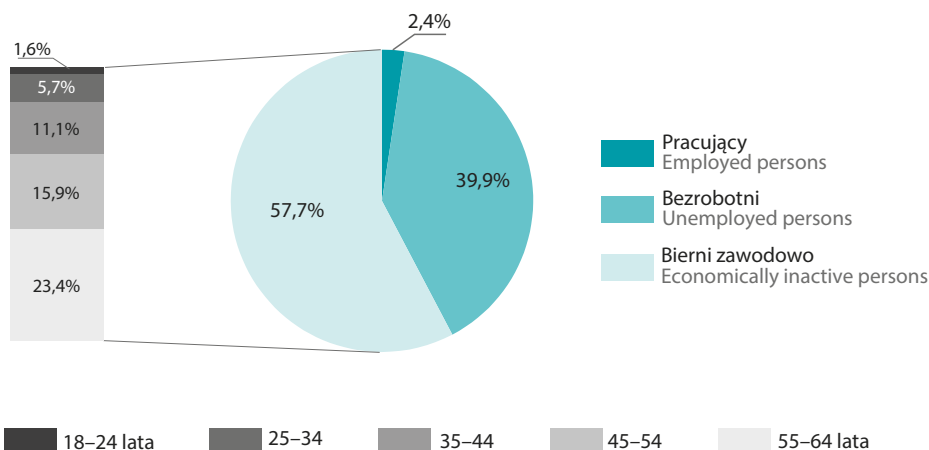
Orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 34,0% bezdomnych beneficjentów, tj. 10,4 tys. osób, w tym największy udział miały osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym.

Zbiorowość bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej charakteryzuje bardzo niski poziom wykształcenia, zbliżony do populacji ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych. Co najmniej średnie wykształcenie posiadało 18,9%, tj. 5,1 tys. osób. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymowało się 43,1% bezdomnych beneficjentów, tj. 11,6 tys. osób, a 38,0% omawianej zbiorowości, tj. 10,2 tys. osób zakończyło swoją edukację na poziomie gimnazjalnym i niższym.

W omawianej zbiorowości beneficjentów bezdomnych 81,7% stanowiły osoby w wieku produkcyjnym, w tym 26,1% w wieku produkcyjnym mobilnym oraz 55,6% w wieku produkcyjnym niemobilnym. Niski poziom wykształcenia oraz zły stan zdrowia połączony z niepełnosprawnością istotnie wpływają na pozycję na rynku pracy beneficjentów bezdomnych. W grupie wieku produkcyjnego przeważali beneficjenci bierni zawodowo, którzy stanowili 57,7% opisywanej populacji. W strukturze według szczegółowych grup wieku (wykres 36) najczęściej bezdomnych beneficjentów biernych zawodowo odnotowano w grupie 55–64 lata, a najmniej w wieku 18–24 lata. Było to odpowiednio 23,4% oraz 1,6% ogółu bezdomnych beneficjentów biernych zawodowo. Osoby aktywne zawodowo wśród bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej to głównie osoby bezrobotne, gdyż pracujący stanowili jedynie 2,4%.

Wykres 36. Struktura bezdomnych beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2021 r.

Chart 36. Structure of homeless beneficiaries of social assistance of working age by status on the labour market and of economically inactive persons by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W zbiorowości bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, na problemy związane z ciągłym brakiem stałego „dachu nad głową” nakłada się – występująca od początku ich obserwacji – skrajnie trudna sytuacja ekonomiczna. W 2021 r. z ogółu 27,8 tys. bezdomnych beneficjentów tylko 44,4%, tj. 12,3 tys. osób, posiadało własny dochód, z tego tylko 12,7% (3,5 tys. osób) posiadało dochód przekraczający kryterium dochodowe, które w 2021 r. wyniosło dla osoby samotnej – 701 zł. Zatem 87,3% beneficjentów bezdomnych, tj. 24,3 tys. osób, to ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej, w tym 15,4 tys. to osoby bez dochodu.

Tablica 3. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów pomocy społecznej i bezdomni beneficjenci tej pomocy oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.

Table 3. Poor households benefiting from social assistance and homeless beneficiaries of this assistance and their structure by main source of maintenance in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of maintenance			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta retirement or other pension	inne niezarobkowe źródła other non-earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu dependents – no own income
	w tys. in thousands		w odsetkach in percent			
Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów Poor households of beneficiaries	406,4	100,0	11,6	2,9	47,7	37,8
Beneficjenci bezdomni Homeless beneficiaries	27,8	100,0	4,4	7,9	32,2	55,5

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Bezdomni beneficjenci bez dochodu w 2021 r. stanowili 55,5% ogółu bezdomnych beneficjentów i w porównaniu z 2020 r. ich odsetek był wyższy o 2,2 p. proc. Dochód na poziomie poniżej kryterium dochodowego uzyskało 31,7% i w porównaniu z 2020 r. ich udział obniżył się o 2,1 p. proc. Głównym źródłem dochodów w tej grupie beneficjentów, podobnie jak wśród ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych, były źródła niezarobkowe – 32,2%. Tylko 4,4% bezdomnych beneficjentów posiadało dochód z pracy, a z emerytury lub renty utrzymywało się 7,9% osób.

2.4. Świadczeniobiorcy środowiskowej pomocy społecznej według wybranych rodzajów świadczeń

2.4. Social assistance recipients by selected types of benefits

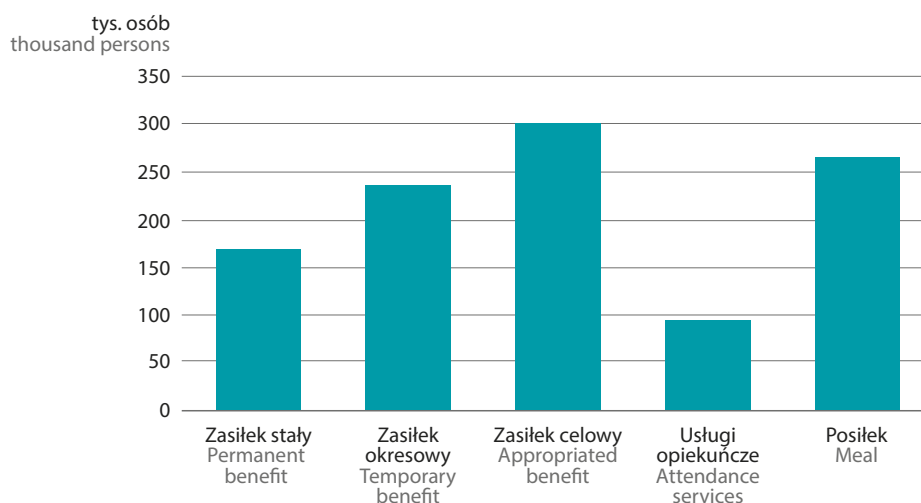
Świadczeniobiorcy środowiskowej pomocy społecznej są częścią populacji opisywanych w niniejszej publikacji beneficjentów tej pomocy. Są to osoby, które w danym roku skorzystały z pomocy OPS bezpośrednio i to na nie (z wyjątkiem osób niepełnoletnich) została wystawiona decyzja administracyjna przyznająca świadczenie.

W poniższym punkcie przedstawiono świadczeniobiorców środowiskowej pomocy społecznej według wybranych, najczęściej występujących rodzajów świadczeń:

- zasiłek stały,
- zasiłek okresowy,
- zasiłek celowy,
- usługi opiekuńcze,
- posiłek

Z ogólnej liczby różnych świadczeń, z których skorzystali beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r., tylko kilka z nich (m. in. zasiłek celowy na: remont mieszkania, zakup niezbędnych sprzętów użytku domowego, zakup opału) było przyznanych na zaspokojenie potrzeb ogółu domowników w wieloosobowym gospodarstwie domowym. Zdecydowana większość była przyznana na zaspokojenie potrzeb konkretnych osób. W przypadku niektórych świadczeń pieniężnych przyznanych na dziecko (np. na opłatę pobytu w żłobku/przedszkolu), jako świadczeniobiorcę ujęto rodzica/opiekuna dziecka.

Wykres 37. Świadczeniobiorcy środowiskowej pomocy społecznej według rodzaju świadczenia w 2021 r.
Chart 37. Social assistance recipients by type of benefit in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

2.4.1. Pobierający zasiłek stały

2.4.1. Permanent benefit recipients

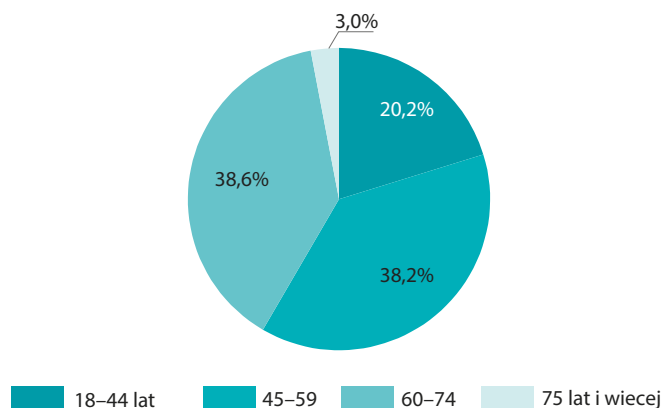
W 2021 r. zasiłek stały pobierało 169,2 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 4,2%.

Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej zasiłek stały przysługuje:

1. pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

W omawianej populacji świadczeniobiorców zasiłku stałego w 2021 r. w miastach ten rodzaj pomocy otrzymało 108,8 tys. osób (64,3%), a na wsi – 60,5 tys. osób (35,7%). W porównaniu z 2020 r. liczba tych osób w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 3,8% i o 4,9%. W analizowanej zbiorowości występuje wysoka dysproporcja płci, gdyż w 2021 r. mężczyźni stanowili 71,8% i w porównaniu z 2020 r. ich udział zwiększył się o 0,5 p. proc.

Wykres 38. Struktura świadczeniobiorców zasiłku stałego według grup wieku w 2021 r.
Chart 38. Structure of permanent benefit recipients by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wśród świadczeniobiorców zasiłku stałego dominowała ludność w wieku produkcyjnym – 129,4 tys. osób, tj. 76,4%. Warto zaznaczyć, że w tej grupie aż 75,6% stanowili mężczyźni. Relatywnie wysoki udział – 23,6% w omawianej zbiorowości miały osoby w wieku poprodukcyjnym i w tej grupie mężczyźni także stanowili większość – 59,2%.

Z ogółu analizowanych świadczeniobiorców zasiłku stałego w 2021 r. najwięcej osób było w wieku 60–74 oraz 45–59 lat i stanowiły one odpowiednio 38,6% i 38,2%. Udział ludności w wieku 18–44 lata wyniósł 20,2% ogółu analizowanych świadczeniobiorców, a najmniejszy udział – 3,0% stanowiła ludność w wieku 75 lat i więcej.

Świadczeniobiorcy zasiłku stałego w wieku produkcyjnym, to w zdecydowanej większości osoby z orzeczoną niepełnosprawnością. Wśród osób w tym wieku, orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 82,4%, a pozostali to osoby chore przewlekłe lub niepełnosprawne biologicznie, czyli nieposiadające aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności.

Największy udział świadczeniobiorców zasiłku stałego w ogólnej liczbie ludności w wieku 18 lat i więcej występował w województwie lubuskim – 0,9%, a najmniejszy w województwie wielkopolskim – 0,4%, przy średniej krajowej – 0,6%.

2.4.2. Pobierający zasiłek okresowy

2.4.2. Temporary benefit recipients

W 2021 r. zasiłek okresowy pobierało 236,8 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 6,6%.

Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

1. osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Z ogółu analizowanych świadczeniobiorców zasiłku okresowego w 2021 r. w miastach taką pomoc otrzymało 157,6 tys. osób (66,5%), a na wsi 79,2 tys. osób (33,5%). W porównaniu z 2020 r. liczba tych osób w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 6,3% oraz o 6,9%.

W zbiorowości osób pobierających zasiłek okresowy udział kobiet i mężczyzn był zbliżony, wyniósł odpowiednio 49,2% i 50,8% w 2021 r. i w porównaniu z 2020 r. te udziały zmieniły się nieznacznie.

W populacji osób, które otrzymały zasiłek okresowy dominowała ludność w wieku produkcyjnym – stanowiła 93,2% ogółu analizowanej grupy. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym ukształtował się na zbliżonym poziomie i wyniósł odpowiednio 3,0% oraz 3,8%.

Wśród świadczeniobiorców zasiłku okresowego w 2021 r. osoby w wieku 18–44 lata stanowiły najliczniejszą grupę – 43,4% badanej zbiorowości. Stosunkowo wysoki udział (38,0%) w analizowanej grupie miały osoby w wieku 45–59 lat. Ludność w wieku 60–74 lata stanowiła 15,4%, a osoby w wieku poniżej 18 lat – 3,0%. Najmniejszy udział w omawianej zbiorowości miały osoby w wieku powyżej 75 lat – 0,2%.

W 2021 r. największy zasięg świadczeniobiorców zasiłku okresowego występował w województwie kujawsko-pomorskim – 1,2%, a najmniejszy w województwie mazowieckim – 0,3%, przy średniej krajowej 0,7%.

2.4.3. Pobierający zasiłek celowy

2.4.3. Appropriated benefit recipients

W 2021 r. zasiłek celowy otrzymało 301,2 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 5,5%.

Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej zasiłek celowy może być przyznany:

1. w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej;
2. w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, ogrzewania, w tym opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu;
3. osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne;
4. w formie biletu kredytowanego.

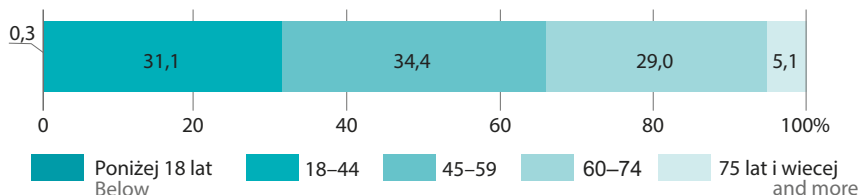
Zasiłek celowy może być przyznany również:

1. w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego;
2. osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W 2021 r. większość pobierających zasiłek celowy mieszkała w miastach – 196,8 tys. (65,4%), a na wsi mieszkało 104,4 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. liczba świadczeniobiorców tego zasiłku w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 6,6% oraz o 3,4%. W omawianej populacji udział kobiet (53,2%) był nieco większy niż udział mężczyzn (46,8%).

W zbiorowości osób, które otrzymały zasiłek celowy dominowała ludność w wieku produkcyjnym (77,0%). Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 22,7%, a udział osób w wieku przedprodukcyjnym był minimalny i wyniósł 0,3%. Warto zwrócić uwagę na znaczną różnicę w strukturze według płci między grupą świadczeniobiorców zasiłku celowego w wieku produkcyjnym mobilnym – 67,4% kobiet wobec 32,6% mężczyzn, a grupą w wieku produkcyjnym niemobilnym – 35,7% kobiet i 64,3% mężczyzn.

Wykres 39. Struktura świadczeniobiorców zasiłku celowego według grup wieku w 2021 r.
Chart 39. Structure of appropriated benefit recipients by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Najliczniejszą grupę spośród świadczeniobiorców zasiłku celowego stanowiły osoby w wieku 45–59 lat (34,4%). Udział osób w wieku 18–44 lata oraz 60–74 lata był zbliżony i stanowił odpowiednio 31,1% oraz 29,0%. Najmniej liczną grupą z analizowanej zbiorowości były osoby w wieku poniżej 18 lat (0,3%), a stosunkowo niewielki udział (5,1%) miały osoby w wieku 75 lat i więcej.

Zasięg świadczeniobiorców zasiłku celowego w 2021 r. największy był w województwie kujawsko-pomorskim – 1,2%, a najmniejszy w województwie lubelskim – 0,5%, wobec średniej krajowej – 0,8%.

2.4.4. Korzystający z usług opiekuńczych

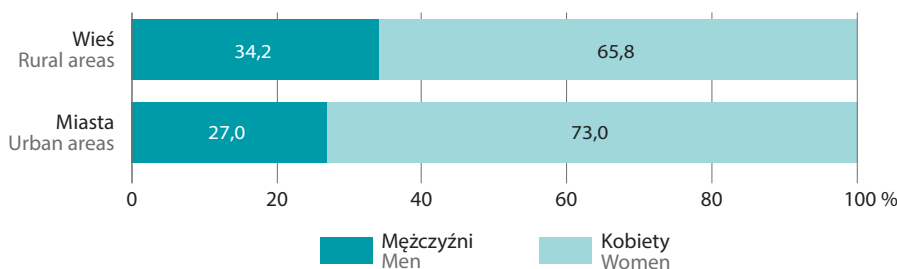
2.4.4. Attendance services recipients

W 2021 r. świadczenie w formie usług opiekuńczych (łącznie ze specjalistycznymi usługami opiekuńczymi) otrzymywało 93,5 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 2,6%.

Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje:

1. osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona;
2. osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Wykres 40. Struktura świadczeniobiorców usług opiekuńczych w miastach i na wsi według płci w 2021 r.
Chart 40. Structure of attendance services recipients in urban and rural areas by sex in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Większość osób korzystających z pomocy społecznej w formie usług opiekuńczych w 2021 r. mieszkała w miastach – 72,2 tys. osób (77,2%). Na wsi pomoc w tej formie otrzymało 21,3 tys. osób, tj. 22,8% ogółu świadczeniobiorców usług opiekuńczych. W porównaniu z 2020 r. liczba świadczeniobiorców w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 2,6% oraz o 2,7%.

W zbiorowości osób, które skorzystały z usług opiekuńczych zawsze występowała wysoka dysproporcja płci, co wiąże się z „piramidą wieku według płci” ogółu ludności naszego kraju. W 2021 r. kobiety stanowiły 71,4% omawianej grupy świadczeniobiorców i podobnie było w 2020 r., gdzie kobiety stanowiły 71,8%.

Wśród świadczeniobiorców usług opiekuńczych w 2021 r. dominowała ludność w wieku poprodukcyjnym – 81,1% z tego 78,1% to kobiety. Osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 15,6%, a najmniejszy udział miały osoby w wieku poniżej 18 lat – 3,3%.

Świadczenie w formie usług opiekuńczych może być przyznane osobie z taką potrzebą bez względu na jej dochód. Zasady odpłatności i warunki częściowego lub całkowitego zwolnienia z tych opłat ustala rada gminy. Wśród ogółu wykazanych wyżej osób, które skorzystały z usług opiekuńczych, 31,8% było zupełnie zwolnionych z odpłatności, a 5,8% w pełni opłacało te usługi.

W 2021 r. największy zasięg osób, które otrzymały pomoc w formie usług opiekuńczych był w województwie kujawsko-pomorskim – 0,4%, a najmniejszy, wynoszący 0,2% – w województwie podlaskim. Ogółem dla kraju wskaźnik ten wyniósł 0,3%.

2.4.5. Otrzymujący posiłek

2.4.5. Persons receiving a meal

W 2021 r. ze świadczenia w formie posiłku (łącznie z pomocą pieniężną na zakup posiłku) skorzystało 265,9 tys. osób. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 18,2%.

Świadczenia z tego programu są przyznawane osobom, których dochód (indywidualny lub na osobę w rodzinie) nie przekracza 150% kryterium dochodowego, o którym mówi art.8 ustawy o pomocy społecznej.

Zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Pomoc przyznana dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole może być realizowana w formie zakupu posiłków. Osoba lub rodzina może otrzymać pomoc w formie rzeczowej w postaci produktów żywnościowych.

Świadczenia w tej formie są przyznawane głównie na podstawie Uchwały Nr 140 Rady Ministrów z dnia 15 października 2018 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023.

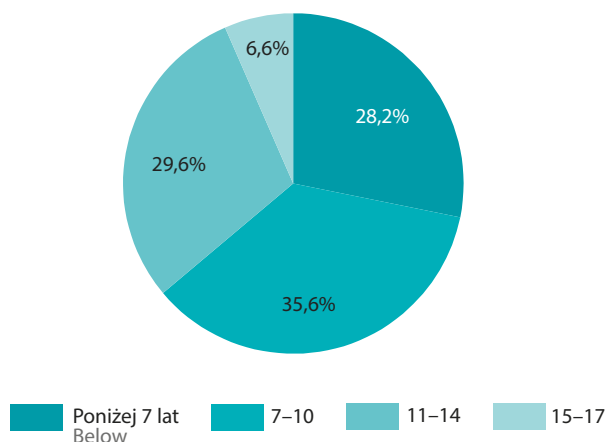
Program ma charakter modułowy.

Moduł dla dzieci i młodzieży obejmuje dzieci w przedszkolach oraz uczniów do czasu ukończenia przez nich szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej. Z „posiłku w szkole” w 2021 r. skorzystało 170,4 tys. dzieci i młodzieży, tj. 64,1% ogółu świadczeniobiorców korzystających z pomocy w formie posiłku.

W zbiorowości korzystających z „posiłku w szkole” większość dzieci i młodzieży mieszkała na wsi – 109,4 tys. osób (64,2%). W miastach z pomocy w tej formie skorzystało 61,1 tys. dzieci i młodzieży (35,8%). W porównaniu z 2020 r. liczba świadczeniobiorców w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 18,3% oraz o 22,3%. Tak duży spadek był związany z pandemią COVID-19. Ze względu na hybrydowy system nauczania w wielu szkołach podstawowych (nauka zdalna na przemian ze stacjonarną) od września 2020 r. korzystanie z posiłku w szkole było utrudnione.

W omawianej populacji świadczeniobiorców „posiłku w szkole” udział kobiet i mężczyzn był zbliżony i wyniósł odpowiednio 48,6% oraz 51,4%.

Wykres 41. Struktura świadczeniobiorców „posiłku w szkole” według grup wieku w 2021 r.
Chart 41. Structure of “school meal” beneficiaries by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W zbiorowości otrzymujących „posiłek w szkole” dominowały dzieci w wieku 7–10 lat (35,7%). Udział dzieci w wieku 11–14 lat oraz poniżej 7 lat był zbliżony i stanowił odpowiednio 29,6% oraz 28,2%. Udział młodzieży w wieku 15–17 lat był mniejszy i wyniósł 6,6% ogółu korzystających z „posiłku w szkole”.

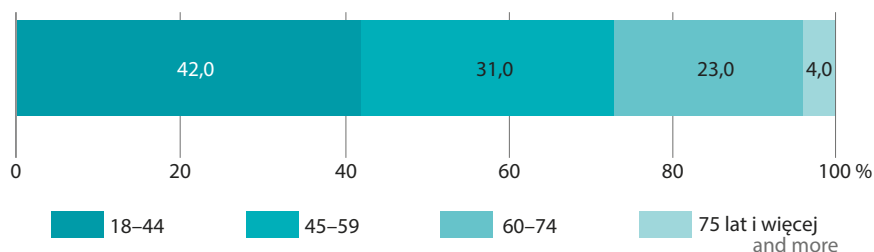
Największy udział świadczeniobiorców „posiłku w szkole” w ogólnej liczbie ludności w wieku poniżej 18 lat występował w województwie podkarpackim – 4,9%, a najmniejszy w województwie dolnośląskim – 1,0%. W kraju wskaźnik ten wyniósł 2,7%.

Moduł dla osób dorosłych dotyczący pozostałych mieszkańców, którym OPS przyznał taką formę pomocy. Z „posiłku w domu” w 2021 r. skorzystało 80,8 tys. osób, tj. 30,4% ogółu świadczeniobiorców korzystających ze świadczenia w formie posiłku.

Z ogółu analizowanych świadczeniobiorców „posiłku w domu” w miastach z pomocy skorzystało 55,4 tys. osób (68,5%), a na wsi 25,4 tys. osób (31,5%). W porównaniu z 2020 r. liczba tych osób w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 11,6% oraz o 19,4%.

W zbiorowości świadczeniobiorców „posiłku w domu” większość – 53,4% stanowili mężczyźni, wobec 46,6% udziału kobiet.

Wykres 42. Struktura świadczeniobiorców „posiłku w domu” według grup wieku w 2021 r.
Chart 42. Structure of “meal at home” beneficiaries by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wśród otrzymujących pomoc w formie „posiłku w domu” w 2021 r. osoby w wieku 18–44 lata stanowiły najliczniejszą grupę – 42,0%. Ludność w wieku 45–59 lat stanowiła 31,0%, a osoby w wieku 60–74 lata – 23,0%. Najmniejszy udział – 4,0%, miały osoby w wieku 75 lat i więcej.

Największy udział świadczeniobiorców „posiłku w domu” w ogólnej liczbie ludności w wieku 18 lat i więcej występował w województwie podlaskim – 0,5%, a najmniejszy w województwie zachodniopomorskim – 0,1%, wobec średniej krajowej 0,3%.

Poza świadczeniami z programu „Posiłek w szkole i w domu” występuje grupa świadczeń o nazwie posiłek dla dzieci w okresie nauki w szkole oraz posiłki dla innych osób. Te świadczenia są realizowane, jako zadania własne gminy, wprost na mocy ustawy o pomocy społecznej. W 2021 r. takie świadczenia otrzymało 22,3 tys. osób, w tym 9,3 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat. Ta grupa świadczeniobiorców stanowiła 5,5% ogółu osób otrzymujących pomoc z OPS w formie posiłku.

Rozdział 3

Chapter 3

Trwałość korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. Sustainability of benefiting from social assistance in 2021

Zbiorowość beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z dochodem na osobę poniżej kryterium⁴ (ubodzy beneficjenci), od ponad 10 lat jest obserwowana w szerszym zakresie niż beneficjenci z dochodem na osobę powyżej tego kryterium. Od 2015 r. w zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej, jest badana ciągłość ich obecności w systemie w kolejnych latach. Wybór tylko dorosłych osób wynika z przyjętego założenia, że dzieci nie mają wpływu na to, że ich rodzina żyje w ubóstwie i korzysta z pomocy społecznej.

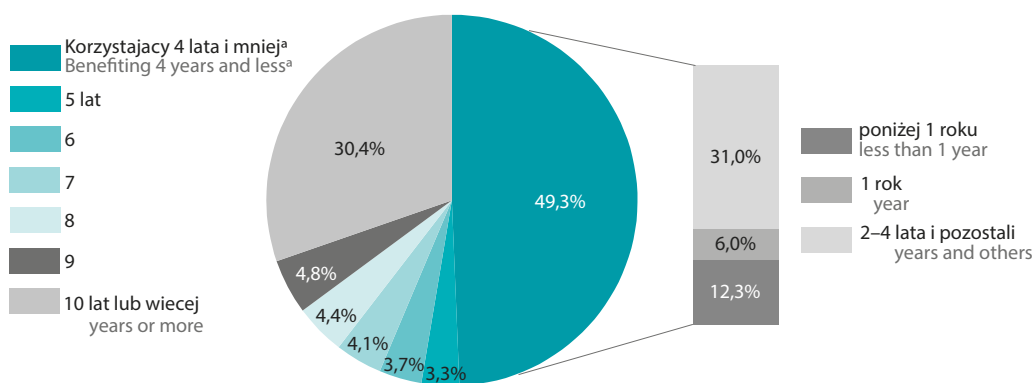
3.1. Ubodzy beneficjenci według liczby lat pozostawania w systemie pomocy społecznej

3.1. Poor beneficiaries by the number of years of staying in the social assistance system

W 2021 r. z ogółu 562,4 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej, 49,3%, tj. 277,5 tys. osób, to beneficjenci korzystający z pomocy 4 lata lub mniej. Nowi beneficjenci, czyli osoby korzystające z pomocy po raz pierwszy w roku badania (69,1 tys. osób) stanowili 12,3% omawianej populacji.

Wykres 43. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej według liczby lat korzystania z tej pomocy w 2021 r.

Chart 43. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more by the number of years of benefiting from this assistance in 2021

a Łącznie z osobami bez ciągłości w ostatnich 4 latach poprzedzających rok badania.

a Including people without continuity in the last 4 years preceding the year of the survey.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

⁴ Kryterium dochodowego ustalonego na podstawie art. 8.1 Ustawy o pomocy społecznej.

W populacji dorosłych ubogich beneficjentów pomocy społecznej, większość – 50,7%, tj. 284,9 tys. stanowiły osoby, które były ubogimi beneficjentami od co najmniej 5 lat i tę zbiorowość określa się jako **trwale korzystający z pomocy społecznej**. W porównaniu z 2020 r. ich liczba zmniejszyła się o 11,7%, j. o 37,9 tys. osób.

Osoby trwale korzystające z pomocy społecznej – to ubodzy beneficjenci tej pomocy w wieku 18 lat i więcej – członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które z niej skorzystały w roku badania i nieprzerwanie w okresie, co najmniej czterech poprzednich lat, a także beneficjenci, którzy mieli przerwę jednoroczną w tych latach, ale korzystali z pomocy w latach poprzedzających ten okres.

Persons permanently benefiting from social assistance – these are poor beneficiaries of this assistance aged 18 and more – members of households and the homeless who have benefited from this assistance in the year of survey and continuously during the period of at least four previous years; also including persons, who had a one-year break in those years but benefited from help in the years preceding this period.

W analizowanej populacji trwale korzystających z pomocy społecznej, grupy beneficjentów pozostające w systemie od 5 do 9 lat stanowiły zbliżone liczbowo wielkości (19-27 tys. osób). Ich udział w zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w 2021 r. (wykres 43) wyniósł od 3,3% do 4,8% i w porównaniu z 2020 r. udział każdej z tych grup uległ zmniejszeniu. Grupa beneficjentów pozostających w systemie 10 lat i więcej w analizowanym roku liczyła 170,3 tys. osób, tj. 30,3% populacji ubogich dorosłych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i jej udział w stosunku do 2020 r. zwiększył się o 1,6 p. proc.

3.2. Charakterystyka ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej trwale z niej korzystających

3.2. Characteristics of poor beneficiaries of social assistance permanently benefiting from it

Osoby trwale korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w podstawowych cechach społeczno-demograficznych i ekonomicznych były opisane po raz pierwszy w publikacji za 2018 r., stąd w niniejszej charakterystyce dokonano porównania także z tamtym okresem. W 2021 r. w zbiorowości 284,9 tys. osób trwale korzystających z pomocy w 2021 r. największy udział, 51,3% mieli członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych, 45,4% to beneficjenci samotnie gospodarujący i 3,3% – beneficjenci bezdomni. W porównaniu z 2018 r. ta struktura znacznie się zmieniła. Wzrosły udziały samotnie gospodarujących i bezdomnych, odpowiednio o 7,4 p. proc. i o 0,8 p. proc., a zmniejszył się – o 8,2 p. proc. udział osób w gospodarstwach wieloosobowych. W analizowanej zbiorowości w 2021 r. mieszkańcy miast stanowili po raz pierwszy większość – 51,2% (146,0 tys. osób), gdyż jeszcze w 2020 r. udział ten wynosił 49,4%, a w 2018 r. – 48,0%.

W zbiorowości trwale korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji dominują mężczyźni i ta tendencja nasila się. W 2021 r. ich udział wyniósł 58,9% (167,9 tys. osób) i w porównaniu z 2020 r. zwiększył się o 1,2 p. proc., a w porównaniu z 2018 r. – o 3,2 p. proc. Udział mężczyzn wśród trwale korzystających z pomocy społecznej przewyższał o ok. 1 p. proc. osoby bezdomne.

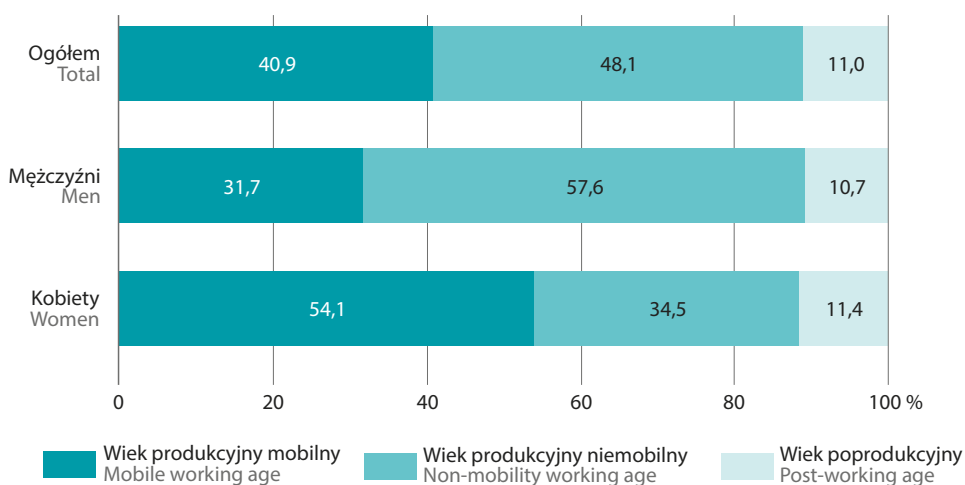
Wśród 275,6 tys. trwale korzystających z pomocy społecznej członków gospodarstw domowych w 2021 r. znaczną zbiorowość – 129,4 tys. osób, tj. 47,0%, stanowili samotnie gospodarujący, tj. prowadzący jednoosobowe gospodarstwa domowe. W tej zbiorowości udział mężczyzn był bardzo wysoki i wyniósł 75,4% (97,6 tys. osób), wobec 42,4% ich udziału w zbiorowości trwale korzystających beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych. Zatem opisana w Rozdziale 4 pkt 4.2.1.2 charakterystyka demograficzna i społeczno-ekonomiczna 188,3 tys. ubogich mężczyzn beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej samotnie gospodarujących, zostaje w tym miejscu uzupełniona o informację, że 51,8% z nich to mężczyźni trwale korzystający z tej pomocy. Wśród 65,2 tys. ubogich, samotnie gospodarujących kobiet korzystających z pomocy społecznej, trwale z tej pomocy korzystało 31,8 tys., tj. 48,8%.

W strukturze trwałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku w 2021 r. zdecydowana większość – 89,0%, tj. 253,5 tys. to osoby w wieku produkcyjnym, z tego 40,9% – w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata) a 48,1% w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-59/64 lata).

W strukturze trwale korzystających z pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku obserwowano znaczne zróżnicowanie ze względu na płeć (wykres 44). W grupie kobiet, większość – 54,1%, to osoby w wieku produkcyjnym mobilnym (zapewne matki zajmujące się dziećmi) i ten odsetek zmniejszył się o 2,0 p. proc. w porównaniu⁵ z 2018 r. Mniejsze zmiany wystąpiły w udziałach pozostałych grup wieku wśród kobiet.

Wykres 44. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej trwale z niej korzystających według ekonomicznych grup wieku w 2021 r.

Chart 44. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more permanently benefiting from it by economic age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W grupie mężczyzn najwięcej osób – 57,5%, było w wieku produkcyjnym niemobilnym i ten odsetek był nieznacznie wyższy niż w 2018 r.⁶ Większy wzrost, o 2,5 p. proc., dotyczył udziału mężczyzn w wieku poprodukcyjnym, kosztem odsetka mężczyzn w wieku produkcyjnym mobilnym, który zmniejszył się o 3,7 p. proc.

Niepełnosprawność lub przewlekła choroba, to podstawowe przyczyny trwałego korzystania z pomocy społecznej, stąd odsetek chorych i niepełnosprawnych w omawianej zbiorowości jest znacznie wyższy, niż w całej populacji ubogich beneficjentów. W 2021 r. w subpopulacji trwale korzystających z pomocy społecznej 33,2%, tj. 94,4 tys. osób, to chorzy przewlekłe i w porównaniu z 2018 r. ten odsetek był nieznacznie wyższy. Częstość występowania przewlekłe chorych w zbiorowości trwale korzystających z pomocy społecznej wyraźnie zaniżają osoby w wieloosobowych gospodarstwach domowych, gdyż wśród samotnie gospodarujących trwale korzystających z pomocy społecznej udział osób chorych przewlekłe sięgał 51,5%, a wśród osób bezdomnych – 43,8%. Udział osób niepełnosprawnych w omawianej subpopulacji także był relatywnie wysoki i wyniósł 32,0%, tj. 91,3 tys. osób i w porównaniu z 2018 r. był wyższy o 2,1 p. proc. Podobnie jak w przypadku przewlekłe chorych, także udział osób niepełnosprawnych wśród trwale korzystających z pomocy społecznej mocno zaniżali członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych.

W strukturze trwałych beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na

⁵ W porównywalnych warunkach, tj. bez osób bezdomnych, których w 2018 r. nie uwzględniano w tej charakterystyce.

⁶ Uwaga jak w przypisie 2.

rynku pracy dominują osoby biernie zawodowo. W 2021 r. ich udział wyniósł 46,6%; nieznacznie mniej było bezrobotnych – 43,4%, natomiast pracujący stanowili 10,0%. W porównaniu z 2018 r. wzrósł udział biernych zawodowo i bezrobotnych, a udział pracujących obniżył się o 3,5 p. proc. Podobnie jak w wyżej opisanych charakterystykach, także w przypadku statusu na rynku pracy, silny wpływ na tę strukturę wywierają członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych. Wśród trwałych beneficjentów samotnie gospodarujących udział biernych zawodowo, bezrobotnych i pracujących wyniósł odpowiednio – 55,4%, 43,5% i 1,1%, a wśród trwałych beneficjentów bezdomnych odsetek biernych zawodowo był jeszcze wyższy.

Należy zwrócić uwagę, że w 2021 r. wśród trwałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej 59,8%, to osoby z najdłuższym, tj. co najmniej 10-letnim, „stażem” korzystania z tej pomocy, a wśród członków gospodarstw wieloosobowych ich udział był jeszcze wyższy – 63,2%. Grupa ta liczyła 170,3 tys. osób, z których 54,2% to członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych, 43,3% – samotnie gospodarujący, a 2,5% stanowiły osoby bezdomne.

3.3. Zmiany w nasileniu trwałości korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji tego zjawiska

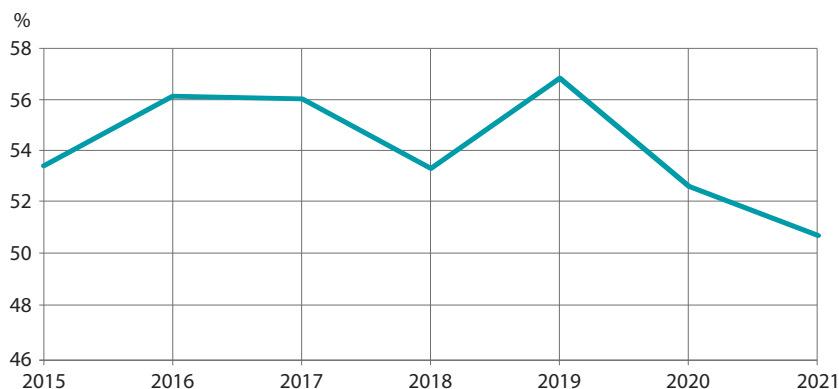
3.3. Changes in the intensity of the sustainability of benefiting from social assistance from the beginning of the observation of this phenomenon

Zjawisko trwałości korzystania z pomocy społecznej w miejscu zamieszkania jest badane od 2015 r. i każdy kolejny rok obserwacji pozwala na jego szerszą ocenę. W latach 2015-2017 obowiązywała inna definicja trwałości. Na poniższym wykresie dane dla 2017 r. przeliczono według aktualnej definicji i na tej podstawie wyszacowano dane dla lat 2015 i 2016, zbliżając do porównywalności z danymi w kolejnych latach.

Trwali beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji stanowili ponad połowę ogółu ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej.

Wykres 45. Udział trwale korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie ubogich beneficjentów tej pomocy w wieku 18 lat i więcej

Chart 45. Share of persons permanently benefiting from social assistance in total number of poor beneficiaries of this assistance aged 18 and more

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W analizowanym okresie 2015-2021 udział trwale korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w populacji dorosłych ubogich beneficjentów tej pomocy był najwyższy w 2019 r. (56,7%), a najniższy (50,7%), w ostatnim roku tego okresu. Relatywnie niski udział omawianych beneficjentów – 52,6%, wystąpił także w 2020 r. Wysoki poziom wskaźnika w 2019 r. mógł być następstwem podwyższenia w październiku 2018 r. progów dochodowych i związanego z tym okresowego spadku liczby beneficjentów

z dochodem powyżej kryterium i wzrostu ogólnej liczby ubogich beneficjentów, w tym trwale korzystających z pomocy społecznej. Najniższe udziały mogły być efektem wprowadzenia nowego wsparcia w formie rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego. To świadczenie powszechnie określane, jako „emerytura matczyna” (wypłacane w pełnej wysokości jest równe kwocie ustawowej emerytury minimalnej) wprowadzone zostało od marca 2019 r., ale reguły określające czas weryfikacji uprawnień do świadczeń z pomocy społecznej mogły opóźnić efekt.⁷ Dodatkowo nastąpił znaczny wzrost kwoty świadczenia pielęgnacyjnego (od 2019 r. do 2021 r. o 24,5%, tj. o 388 zł), co także mogło spowodować rezygnację z wcześniejszego wieloletniego korzystania z pomocy OPS.

⁷ Według danych ZUS – tabl. 28 w Informacji o wybranych świadczeniach pieniężnych w 2021 r. (https://www.zus.pl/documents/10182/167606/wst%C4%99pna_12_2021.pdf/89fdf995-8f4c-edbf-797a-ec5c9411da9a?t=164666287716) „emeryturę matczyną” w grudniu 2020 r. pobierało 54,2 tys. osób.

Rozdział 4

Chapter 4

Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

Households of beneficiaries of social assistance

W 2021 r. w ogólnej liczbie 1415,6 tys. opisanych w drugim rozdziale beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej – 98,0%, tj. 1387,9 tys. osób tworzyło gospodarstwa domowe, w tym 31,1%, tj. 431,9 tys. beneficjentów – to osoby samotnie gospodarujące, stanowiące gospodarstwa jednoosobowe.

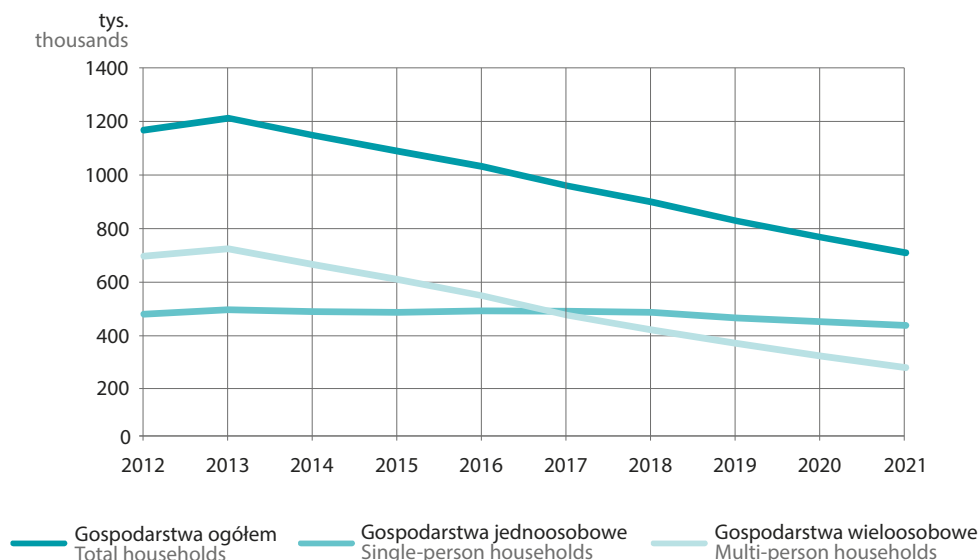
4.1. Zmiany w ogólnej liczbie gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2012–2021

4.1. Changes in total number of beneficiaries' households in years 2012–2021

W 2021 r. pomoc społeczna świadczona w różnych formach przez gminne⁸ ośrodki pomocy społecznej została skierowana do 704,1 tys. gospodarstw domowych i w porównaniu z 2020 r. ich populacja zmniejszyła się o 58,4 tys., tj. o 7,7%.

Wykres 46. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

Chart 46. Households of beneficiaries of social assistance

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

⁸ W zależności od statusu gminy funkcjonują miejskie, gminne lub miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej.

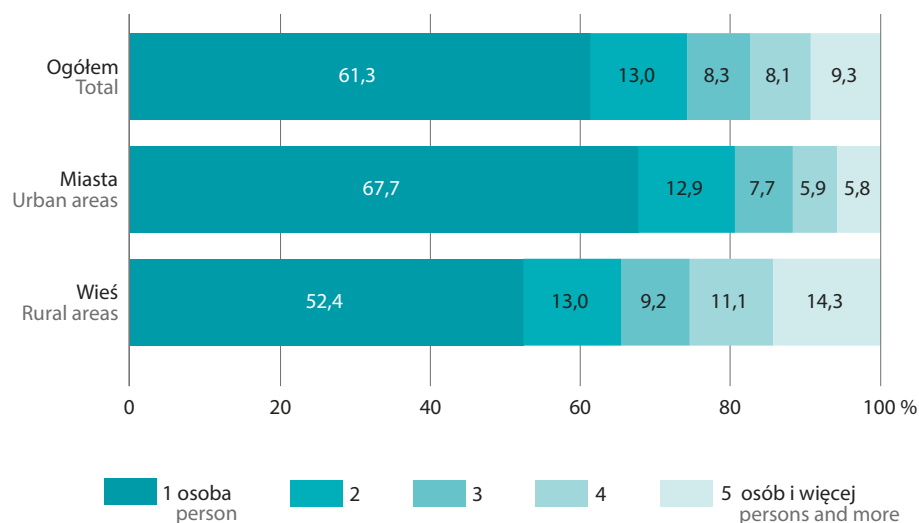
Widoczny w latach 2012 i 2013 wzrost był spowodowany znacznym podwyższeniem (w październiku 2012 r.) kwoty kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej. Warto zaznaczyć, że od 2012 r. kwota kryterium dochodowego była podwyższana dwukrotnie (w latach 2015 i 2018), niemniej te weryfikacje nie zatrzymały spadku ogólnej liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej. Ta spadkowa tendencja dotyczyła ogółu gospodarstw beneficjentów oraz gospodarstw wieloosobowych, natomiast liczba gospodarstw jednoosobowych, tj. beneficjentów samotnie gospodarujących w latach 2012–2017 stopniowo wzrastała. W 2017 r. po raz pierwszy od początku obserwacji populacji beneficjentów i ich gospodarstw domowych, tj. od 2008 r. liczba jednoosobowych gospodarstw beneficjentów minimalnie przewyższyła liczbę gospodarstw wieloosobowych, a w 2021 r. udział gospodarstw jednoosobowych wzrósł do 61,3%.

Struktura omawianej populacji według miejsca zamieszkania utrzymywała się w latach 2012–2021 w podobnej proporcji. Ponad 58% (z tendencją wzrostową), to gospodarstwa domowe beneficjentów w miastach, a poniżej 42% – na wsi. W 2020 r. udział gospodarstw beneficjentów w miastach wyniósł 58,1%, a w 2021 r. wzrósł do 58,9%. Obserwowany wzrost udziału gospodarstw beneficjentów w miastach jest następstwem wykazanego na wykresie 1 wzrostu liczby gospodarstw jednoosobowych, których większość jest w miastach. W 2021 r. ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw beneficjentów w miastach wyniósł 67,7% wobec 52,4% udziału gospodarstw jednoosobowych w ogólnej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej na wsi – wykres 47.

Poza dużą różnicą między miastem a wsią w udziale gospodarstw jednoosobowych, wyraźne zróżnicowanie było widoczne także w udziale gospodarstw 4-osobowych oraz 5-osobowych i większych. Na wsi ich łączny udział wśród ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. wyniósł 25,4%, natomiast w miastach był ponad 2-krotnie mniejszy i wyniósł 11,7%.

Wykres 47. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości w 2021 r.

Chart 47. Structure of households of beneficiaries of social assistance by size in 2021

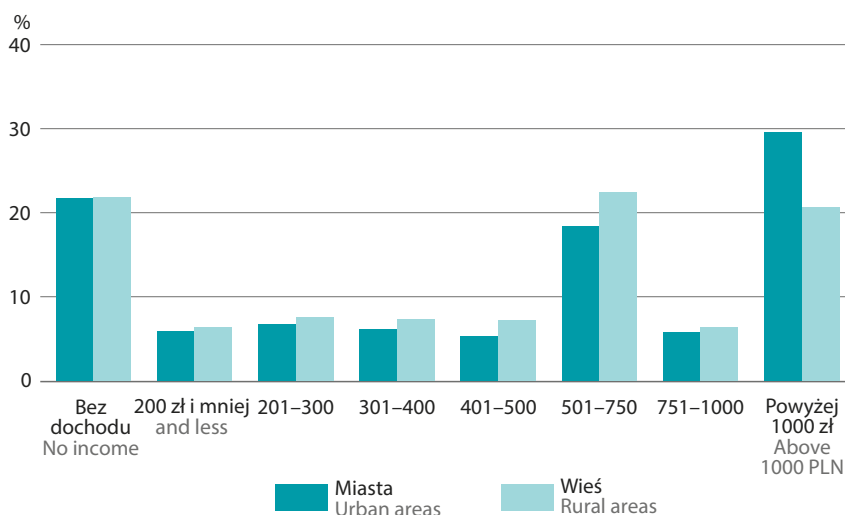
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Z ogółu analizowanych gospodarstw w 2021 r. w miastach skorzystało z pomocy 414,7 tys., a na wsi 289,4 tys. W porównaniu z 2020 r. liczba gospodarstw w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 6,4% oraz o 9,5%. Przedstawiona na wykresie 47 struktura gospodarstw domowych według wielkości wykazała na wsi znaczny udział największych (4 osoby i więcej) gospodarstw domowych. Duże gospodarstwa domowe, to z reguły gospodarstwa z większą liczbą dzieci i uczącej się młodzieży pozostających na utrzymaniu, co znacząco obniża dochód na osobę w tych gospodarstwach i zmusza je do korzystania z pomocy społecznej.

Wykres 48. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2021 r.

Chart 48. Structure of households of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas by average monthly net income per capita in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W miastach dochód na osobę w wysokości powyżej 1000 zł występował w 29,7% ogółu gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w 2021 r., natomiast na wsi taki dochód na osobę posiadało 20,7% gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Zwraca uwagę zarówno w miastach jak i na wsi, bardzo wysoki (blisko 22%) udział gospodarstw bez dochodu. Należy wspomnieć, że tu nie chodzi o „jakikolwiek” dochód, ale o wymienione w ustawie o pomocy społecznej źródła dochodu przyjmowane do ustalenia uprawnień do świadczeń.

Wśród ogółu 272,2 tys. wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. było 192,8 tys., tj. 70,8% gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu. W porównaniu z 2018 r. udział gospodarstw z dziećmi w ogólnej liczbie wieloosobowych gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej w 2021 r. zmniejszył się o 1,5 p. proc.

W badaniu gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, podobnie jak w przypadku beneficjentów tej pomocy przyjęto główny podział tych zbiorowości w zależności od wysokości dochodu na osobę z granicą na poziomie kryterium dochodowego⁹. Na tej podstawie została wyodrębniona zbiorowość gospodarstw, w których dochód na osobę nie przekraczał tego kryterium oraz zbiorowość z dochodem powyżej tego progu.

W dalszej analizie zbiorowość gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego jest określana jako ubogie gospodarstwa beneficjentów pomocy społecznej.

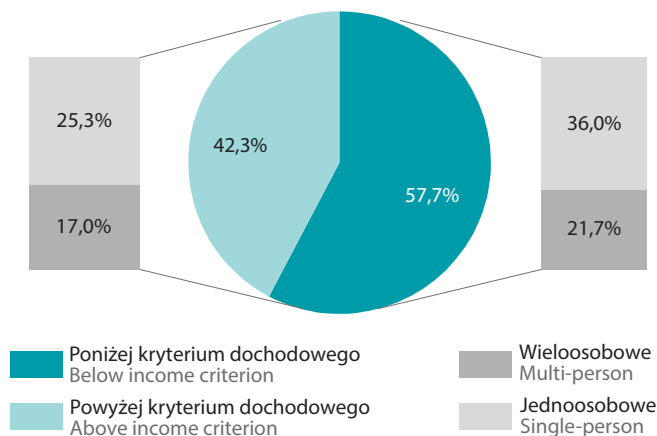
In further analysis, the population of households benefiting from social assistance in which the income per capita did not exceed the income criterion is defined as poor households of beneficiaries of social assistance.

W 2021 r. z ogółu 704,1 tys. gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej – 57,7%, tj. 406,4 tys. to gospodarstwa, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego, a pozostałe 42,3%, tj. 297,7 tys. to gospodarstwa, w których dochód na osobę był wyższy.

⁹ Definicja w Rozdziale 1, pkt.1.1.

Wykres 49. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego i wielkości w 2021 r.

Chart 49. Structure of households of beneficiaries of social assistance by income criterion and size in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r. udział ubogich gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej wyniósł 57,7%. W całej dekadzie 2012–2021 najwyższą wartość tego wskaźnika – 70,1% była w 2013 r., a w latach 2016–2019, obserwowano jego stopniowy spadek. W ostatnich dwóch latach 2020 i 2021 wskaźnik ten nieznacznie wzrastał odpowiednio o 0,7 i o 1,4 p. proc. rok do roku.

4.2. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów i głębokość ich ubóstwa w 2021 r.**4.2. Poor households of beneficiaries and the depth of their poverty in 2021**

Zbiorowość ubogich gospodarstw domowych, które skorzystały z pomocy społecznej w 2021 r. liczyła 406,4 tys. i w porównaniu z 2020 r. zmniejszyła się o 5,3%. W dekadzie 2012–2021 począwszy od 2014 r. obserwowano stopniowy spadek liczby ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej. W 2019 r. w porównaniu z 2018 r. nastąpił największy roczny spadek w populacji tych gospodarstw o 14,2%.

W zbiorowości ubogich gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w analizowanym roku, podobnie jak w całej populacji gospodarstw beneficjentów większość – 62,4% stanowiły gospodarstwa jednoosobowe. Struktura ubogich gospodarstw beneficjentów według miejsca zamieszkania była podobna jak w całej zbiorowości analizowanych gospodarstw, większość – 57,5%, to gospodarstwa w mieście. Niniejsza edycja jest kolejną, w której ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów zostały objęte szerszą analizą niż gospodarstwa o dochodzie na osobę powyżej kryterium. Ze względu na odmienną specyfikę gospodarstw jednoosobowych i gospodarstw wieloosobowych ich charakterystyki przedstawiono rozdzielnie.

4.2.1. Gospodarstwa jednoosobowe**4.2.1. Single-person households**

Liczba ubogich jednoosobowych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, tj. ubogich beneficjentów tej pomocy samotnie gospodarujących (bez osób bezdomnych) w 2021 r. wyniosła 253,6 tys. i w porównaniu z 2020 r. zwiększyła się o 1,1%. W ciągu dekady 2012–2021 liczba samot-

nie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej stopniowo malała od 2015 r. aż do 2020 r. Analizowany rok 2021 był pierwszym (po 6 latach spadku), w którym zaobserwowano nieznaczny wzrost liczby ubogich gospodarstw jednoosobowych. W omawianej zbiorowości w 2021 r. w miastach mieszkało 233,7 tys. osób, tj. 57,5%, a pozostałe 172,7 tys. osób – na wsi.

4.2.1.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstw jednoosobowym

4.2.1.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance to single-person households

Główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej w tej grupie beneficjentów do 2013 r. były problemy ze znalezieniem pracy. Od 2014 r. na pierwsze miejsce wysunęły się problemy zdrowotne i ich udział do 2021 r. stopniowo wzrastał.

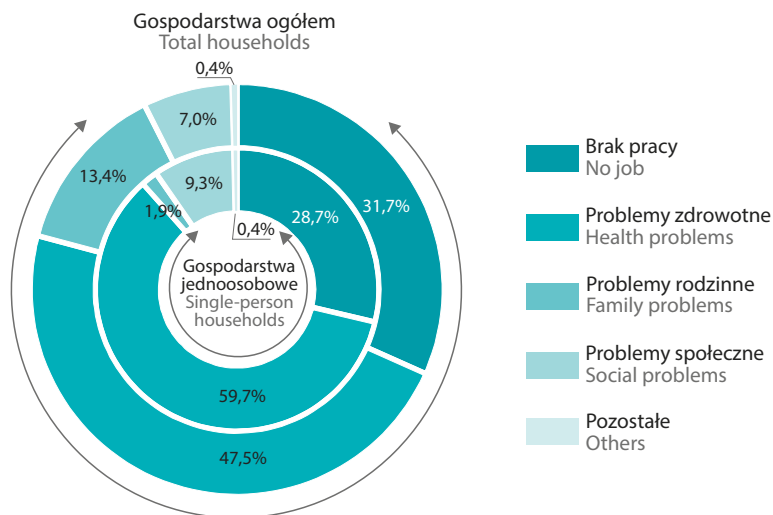
Główna przyczyna korzystania z pomocy społecznej (przyznania świadczeń) jest ustalana na podstawie kodów problemów wymienionych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, które w badaniu grupuje się następująco: brak pracy (bezrobocie), problemy zdrowotne, problemy rodzinne, problemy społeczne, pozostałe.

The main reason for benefiting from social assistance (granting benefits) is determined on the basis of the problem codes listed in Art. 7 of the Act on Social Assistance, which in the survey are grouped as follows: lack of work (unemployment); health problems; family problems; social problems; others.

Strukturę ubogich gospodarstw jednoosobowych na tle ogółu ubogich gospodarstw według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r. przedstawiono na wykresie 50. W omawianym roku w analizowanej grupie 253,6 tys. ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących pomoc z powodu problemów zdrowotnych otrzymało 59,7%, a dalsze 28,7% z powodu braku pracy. W 2018 r., w podobnej analizie udział tych dwóch głównych przyczyn wyniósł odpowiednio 59,8% oraz 29,6%. Pozostałe 3 główne przyczyny były podstawą udzielenia pomocy w 2021 r. dla 11,6% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, w tym problemy społeczne dla 9,3% (w 2018 r. – 8,6%).

Wykres 50. Struktura ubogich gospodarstw domowych ogółem i jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.

Chart 50. Structure of total poor and single-person households benefiting from social assistance by main reason for granting benefits in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Ubogie osoby samotnie gospodarujące skorzystały z różnych form świadczeń, które grupuje się jako świadczenia pieniężne i niepieniężne. Beneficjenci samotnie gospodarujący (gospodarstwa jednoosobowe) i gospodarstwa ogółem, skorzystały w ciągu roku z więcej niż jednego rodzaju pomocy. W rubryce ogółem w tabl. 4 gospodarstwa są liczone jeden raz, dlatego suma udziałów poszczególnych rodzajów pomocy jest wyższa niż 100%. W 2021 r. pomoc pieniężną otrzymało 253,6 tys. osób omawianej zbiorowości. Najczęstszą formą pomocy, podobnie jak w poprzednich latach, był zasiłek celowy, który w 2021 r. otrzymało 70,1% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących. Zasiłek celowy jest świadczeniem jednorazowym i może być wypłacany niezależnie od innych rodzajów świadczeń. Mniej niż połowa (48,7%) ubogich samotnie gospodarujących korzystających z pomocy społecznej miała wypłacany zasiłek stały, a 49,3% – zasiłek okresowy.

Można zatem stwierdzić, że wszyscy ubodzy samotnie gospodarujący beneficjenci pomocy społecznej otrzymywali w ciągu roku tę pomoc w formie zasiłku stałego lub okresowego, a duża ich część dodatkowo wsparcie w formie zasiłku celowego.

Tablica 4. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.

Table 4. Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by selected type of assistance received in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriated benefit	posiłek meal	usługi opiekuńcze attendance services
	w tys. in thousands		w % in percent				
Gospodarstwa ogółem Total households	406,4	100,0	34,4	53,9	73,5	24,6	2,4
Gospodarstwa jednoosobowe Single-person households	253,6	100,0	48,7	49,3	70,1	11,0	3,4

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Niezależnie od pomocy finansowej, stosunkowo liczna zbiorowość – 174,8 tys. osób, tj. 68,9% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, skorzystała w 2021 r. z 14 rodzajów świadczeń niepieniężnych głównie w formie pomocy rzeczowej, usług i poradnictwa specjalistycznego. W analizowanej zbiorowości świadczenia w formie posiłku otrzymało 11,0%, a pomoc w formie usług opiekuńczych – 3,4%. Częstym rodzajem pomocy niepieniężnej dla tej grupy beneficjentów była też praca socjalna oraz pomoc w formie opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne beneficjentom świadczeń pieniężnych.

Dla przedstawienia pełniejszej charakterystyki ubogich gospodarstw jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej, uznano za celowe zamieszczenie poniżej cech demograficznych, społecznych i ekonomicznych ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących.

In order to present a more complete description of poor single-person households benefiting from social assistance, it was considered advisable to include below the demographic, social and economic characteristics of the poor single-handedly managing beneficiaries.

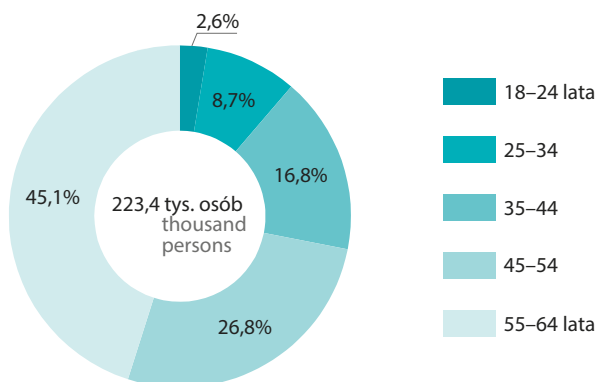
4.2.1.2. Charakterystyka demograficzna i społeczno-ekonomiczna samotnie gospodarujących

4.2.1.2. Demographic and socio-economic characteristics of single-handedly managing beneficiaries

Utrzymującą się od początku obserwacji specyfiką populacji ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest bardzo wysoka dysproporcja płci. W 2021 r. w zbiorowości 253,6 tys. analizowanych beneficjentów mężczyźni stanowili 74,3%. Przedstawiona na wykresie 50 struktura jednoosobowych ubogich gospodarstw domowych według przyczyn korzystania z pomocy społecznej (28,7% z powodu braku pracy) w 2021 r. wskazywała na znaczny udział gospodarstw osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 51. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według grup wieku w 2021 r.

Chart 51. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Z analizy struktury ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących według ekonomicznych grup wieku wynika, że w omawianej zbiorowości 85,6% to osoby w wieku produkcyjnym, a 14,4% – w wieku poprodukcyjnym. Warto zwrócić uwagę (wykres 51) na strukturę samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów z przedziału wieku 18–64 lata według bardziej szczegółowych grup wieku w 2021 r.

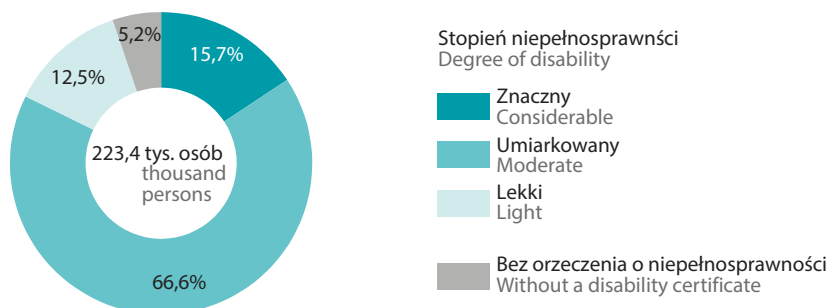
Z ogółu 223,4 tys. analizowanych osób w 2021 r. w wieku 18–64 lata – 28,1%, tj. 62,9 tys. osób stanowiła grupa wieku 18–44 lata (produkcyjnego mobilnego). Wśród tych osób, relatywnie liczną grupę – 25,3 tys. stanowili ubodzy beneficjenci w wieku 18–34 lata. W grupie wieku 45–54 lata było 26,8% ogółu ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, a największy udział 45,1% mieli beneficjenci w wieku 55–64 lata. Grupa ta w 2021 r. liczyła 100,6 tys. osób i w porównaniu z 2018 r., dla którego przeprowadzono podobną analizę, zmniejszyła się o 19,4%. W całej analizowanej zbiorowości ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów w wieku 18–64 lata nastąpił spadek ich liczby w 2021 r. w porównaniu z 2018 r. – o 14,6%, tj. o 38,3 tys. osób.

W przedstawionej wcześniej charakterystyce ubogich samotnie gospodarujących według powodów korzystania z pomocy społecznej, wykazano, że pomoc z powodów zdrowotnych otrzymało 151,4 tys. osób, tj. 59,7% tej grupy. Ta informacja skorelowana z opisaną wyżej strukturą tych osób według wieku może świadczyć o bardzo złej kondycji zdrowotnej omawianej zbiorowości. W strukturze ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata stan zdrowia w 2021 r. przedstawiał się następująco: 26,0% to osoby zdrowe, 28,2% osoby chore, a 45,8% to chorzy przewlekłe.

Ocenę stanu zdrowia ubogich beneficjentów w wieku 18–64 lata samotnie gospodarujących uzupełnia informacja o częstości występowania wśród nich niepełnosprawności.

Wykres 52. Struktura samotnie gospodarujących niepełnosprawnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według stopnia niepełnosprawności w 2021 r.

Chart 52. Structure of single-handedly managing disabled poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by disability level in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

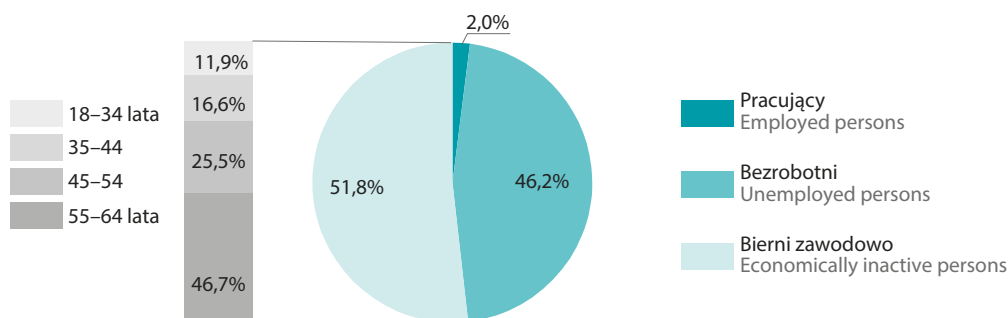
W 2021 r. w zbiorowości 223,4 tys. samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów w wieku 18–64 lata, 46,3% (103,8 tys. osób), to beneficjenci niepełnosprawni. W tej grupie orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 94,8%, tj. 98,4 tys. osób a pozostałe 5,2% tj. 5,4 tys. osób, to niepełnosprawni biologicznie, tj. bez aktualnego orzeczenia. Z ogółu niepełnosprawnych ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących najwięcej osób, 66,6% posiadało orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym, a 15,7% - w stopniu znacznym.

Zbiorowość ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej cechuje bardzo niski poziom wykształcenia. W analizowanej zbiorowości osób w wieku 18–64 lata w 2021 r. wykształcenie co najmniej średnie posiadało 16,4%. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 41,5% analizowanej zbiorowości, a dalsze 37,8% to osoby, które zakończyły edukację na poziomie obowiązkowym, młodszy – gimnazjalnym¹⁰, starsi – podstawowym.

Opisana wyżej charakterystyka ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej według poziomu wykształcenia w połączeniu z problemami zdrowotnymi i niepełnosprawnością przekłada się na ich pozycję na rynku pracy. Stąd w analizowanej zbiorowości, w 2021 r. i wcześniej, wystąpił tak wysoki odsetek osób biernych zawodowo i bezrobotnych.

Wykres 53. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2021 r.

Chart 53. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by status on the labour market and economically inactive persons by age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

¹⁰ System edukacji wprowadzający gimnazjum, objął po raz pierwszy osoby urodzone w 1986 r.

Przedstawiona na wykresie 53 struktura ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy w 2021 r. nie zmieniła się w stosunku do opisanej w 2018 r. Nadal największy udział miały osoby biernie zawodowo – 51,8%, a niewiele mniejszy – 46,2%, osoby bezrobotne. Udział pracujących w analizowanej zbiorowości w 2021 r. wyniósł 2,0%, i był o 0,2 p. proc. wyższy niż w 2018 r.

Z przedstawionej wyżej charakterystyki demograficznej i społecznej omawianej populacji nasuwa się ogólny wniosek, że ubodzy samotnie gospodarujący beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej, to w zdecydowanej większości osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, w złej kondycji zdrowotnej z bardzo niskim poziomem wykształcenia, biernie zawodowo lub bezrobotne a cała zbiorowość z relatywnie wysokim odsetkiem osób niepełnosprawnych.

Dopełnieniem tej charakterystyki w 2021 r. była skrajnie trudna (tabl. 5) sytuacja ekonomiczna większości tych osób, gdyż 131,9 tys., tj. 52,0% ogółu ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących nie miało własnego źródła dochodu, a dalsze 121,7 tys. osób, tj. 48,0% miało dochód na poziomie nieprzekraczającym kryterium dochodowego, tj. 701 zł netto miesięcznie.

Tak niskie dochody, które otrzymywało 41,6% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących pochodziły ze źródeł niezarobkowych innych niż emerytura lub renta. Dochody z pracy (najczęściej dorywczej lub sezonowej) deklarowało 4,5%, a emeryturę lub rentę – 1,9% omawianych beneficjentów. Struktura ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej według głównego źródła utrzymania wynika pośrednio z opisanej wyżej ich struktury według statusu na rynku pracy.

Tablica 5. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.

Table 5. Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by main source of maintenance in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of maintenance			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta retirement or other pension	inne niezarobkowe źródła other non-earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu dependents – no own income
	w tys. in thousands		w odsetkach in percent			
Gospodarstwa ogółem Total households	406,4	100,0	11,6	2,8	47,8	37,8
Gospodarstwa jednoosobowe Single-person households	253,6	100,0	4,5	1,9	41,6	52,0

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Jak zaznaczono wyżej, w 2021 r. samotnie gospodarujący bez dochodu stanowili 52,0%, a w liczbach bezwzględnych było to 131,9 tys. osób (o 8,5% mniej niż w 2018 r.). Ta grupa beneficjentów, to osoby na utrzymaniu państwa, organizacji pozarządowych, parafii i osób spokrewnionych, chociaż nie można wykluczyć, że część z nich pracując dorywczo w „szarej strefie” nie ujawniła swoich dochodów.

4.2.2. Wieloosobowe gospodarstwa domowe

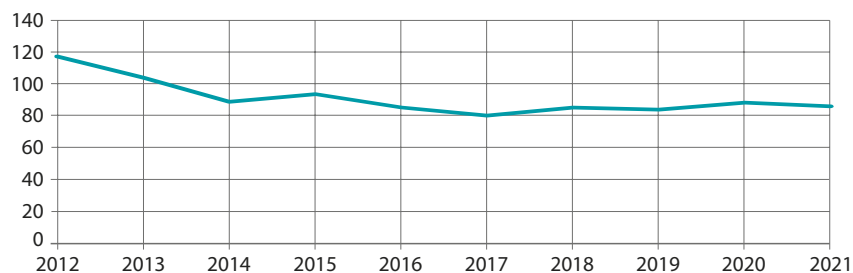
4.2.2. Multi-person households

W zbiorowości 406,4 tys. ubogich gospodarstw, które w 2021 r. skorzystały z pomocy społecznej gospodarstwa wieloosobowe stanowiły 37,6%, tj. 152,8 tys. W porównaniu z 2020 r. liczba ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej zmniejszyła się o 22,6 tys., tj. o 5,3%. W całej

dekadzie 2012–2021 spadek liczby tych gospodarstw był obserwowany od 2014 r., a największy (o 20,1%) wystąpił w 2017 r. w stosunku do 2016 r.

Wykres 54. Dynamika liczby ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej w latach 2012–2021 (rok poprzedni=100)

Chart 54. Indices of the number of poor multi-person households of beneficiaries of social assistance in 2012–2021 (previous year =100)

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Gospodarstwa stanowiły około 75% omawianej zbiorowości. W strukturze ubogich wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w 2021 r. przeważały gospodarstwa w mieście – 50,5%.

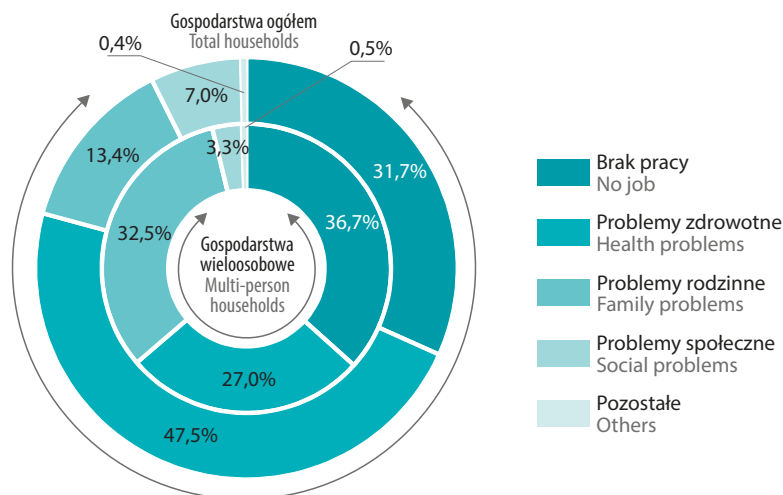
4.2.2.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom wieloosobowym

4.2.2.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance for multi-person households

W 2021 r., podobnie jak w poprzednich latach, w zbiorowości omawianych gospodarstw wieloosobowych główną przyczyną otrzymania pomocy był brak pracy (36,7% ogółu ubogich gospodarstw wieloosobowych), a na drugim miejscu – problemy rodzinne (32,5%). Znaczna część omawianych gospodarstw (27,0%) skorzystała z pomocy z powodu problemów zdrowotnych. Podobnie jak w gospodarstwach wieloosobowych ukształtowała się omawiana struktura w grupie gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu, przy czym udział problemów zdrowotnych w gospodarstwach z dziećmi był znacznie mniejszy niż w gospodarstwach domowych beneficjentów pomocy społecznej bez dzieci.

Wykres 55. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej ogółem i gospodarstw wieloosobowych według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.

Chart 55. Structure of total poor households benefiting from social assistance and multi-person households by the main reason for granting benefits in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Ubogie gospodarstwa wieloosobowe w 2021 r., podobnie jak i jednoosobowe także częściej otrzymywały pomoc w formie świadczeń pieniężnych, niż niepieniężnych. Wśród ubogich gospodarstw z dziećmi odsetek tych, które otrzymały pomoc pieniężną był równie wysoki. Najwięcej ubogich gospodarstw wieloosobowych otrzymało zasiłek celowy – 72,9%. Zasiłek okresowy otrzymywało 61,7% gospodarstw wieloosobowych, a zasiłek stały – 10,7%. W ubogich gospodarstwach z dziećmi odsetek korzystających ze wszystkich wyżej wyszczególnionych rodzajów świadczeń pieniężnych był niewiele mniejszy.

Tablica 6. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.

Table 6. Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by selected types of assistance received in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriated benefit	posiłek meal	usługi opiekuńcze attendance services
	w tys. in thousands		w % in percent				
Gospodarstwa ogółem Total households	406,4	100,0	34,4	53,9	73,5	24,6	2,4
Gospodarstwa wieloosobowe Multi-person households	152,8	100,0	10,7	61,7	77,9	47,1	0,6
w tym gospodarstwa z dziećmi of which households with children	116,0	100,0	5,7	61,1	77,0	58,6	0,2

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Niezależnie od pomocy finansowej, świadczenia niepieniężne w 2021 r. otrzymało 70,7% ubogich wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej. Znaczny wpływ na ten udział miały gospodarstwa z dziećmi, wśród których świadczenia niepieniężne otrzymało 75,8%. Główny rodzaj pomocy niepieniężnej stanowiły posiłki, które otrzymało 47,1% gospodarstw wieloosobowych, a wśród gospodarstw z dziećmi – 58,6%.

W porównaniu z 2018 r., w którym były analizowane podobne struktury, wystąpił nieznaczny wzrost udziału ubogich gospodarstw wieloosobowych korzystających z zasiłku celowego i zasiłku okresowego. Zmniejszył się natomiast udział gospodarstw otrzymujących zasiłek stały.

4.2.2.2. Charakterystyka demograficzna wieloosobowych gospodarstw beneficjentów

4.2.2.2. Demographic characteristics of beneficiaries' multi-person households

W 2021 r. w populacji 406,4 tys. ubogich gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej gospodarstwa wieloosobowe stanowiły 37,6%, z tego 37,2%, to gospodarstwa rodzinne, a 0,4% – gospodarstwa nierodzinne. W zbiorowości 151,1 tys. gospodarstw rodzinnych zdecydowaną większość, tj. 76,6%, stanowiły gospodarstwa z dziećmi. Także w niewielkiej zbiorowości 1,7 tys. gospodarstw nierodzinnych występowały gospodarstwa z dziećmi, przy czym ich udział w tej grupie gospodarstw był stosunkowo niewielki i wyniósł 17,6%.

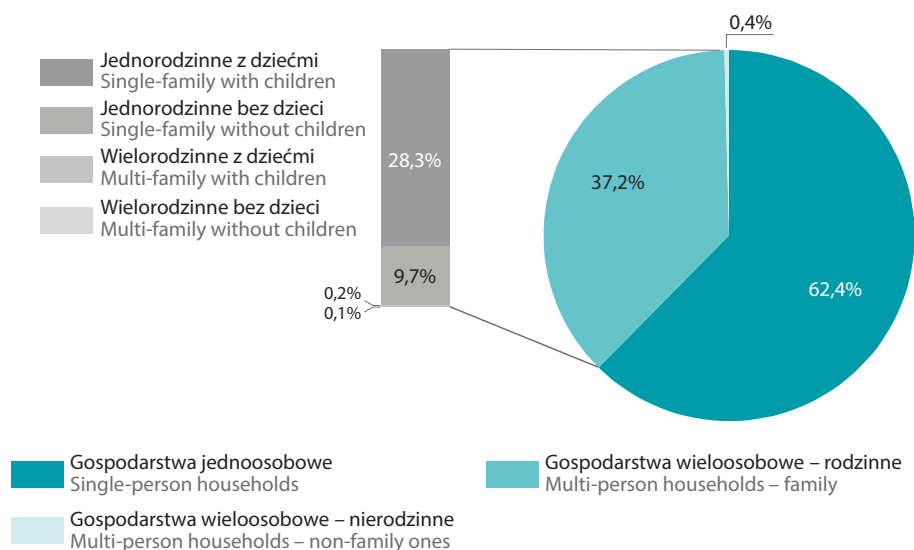
Gospodarstwo domowe z dziećmi – oznacza gospodarstwo z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu. Dla ustalenia ich liczby, z ogólnej zbiorowości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wybrano te, w składzie których wystąpiła co najmniej 1 osoba w wieku poniżej 18 lat.

Household with children – means a household with dependent children under 18 years of age. To determine their number, from the total population of households benefiting from social assistance, those with at least 1 person under the age of 18 were selected.

Przedstawiona na wykresie 56 struktura ubogich gospodarstw wieloosobowych, które skorzystały z pomocy społecznej w 2021 r., według typów wiąże się z ich składem pokoleniowym. W analizowanej zbiorowości najwięcej było gospodarstw dwupokoleniowych – 84,4%, a jednopokoleniowe i trzypokoleniowe stanowiły odpowiednio 13,5% oraz 2,1%. W porównaniu z 2018 r., kiedy podobna struktura ubogich gospodarstw beneficjentów była analizowana, udział gospodarstw dwupokoleniowych wzrósł nieznacznie – o 0,6 p. proc. W przypadku gospodarstw trzypokoleniowych ich udział obniżył się o 0,8 p. proc. W porównywanych latach udział grupy omawianych gospodarstw jednopokoleniowych uległ niewielkiej zmianie (wzrost o 0,2 p. proc.).

Wykres 56. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według typów w 2021 r.

Chart 56. Structure of poor households benefiting from social assistance by type in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

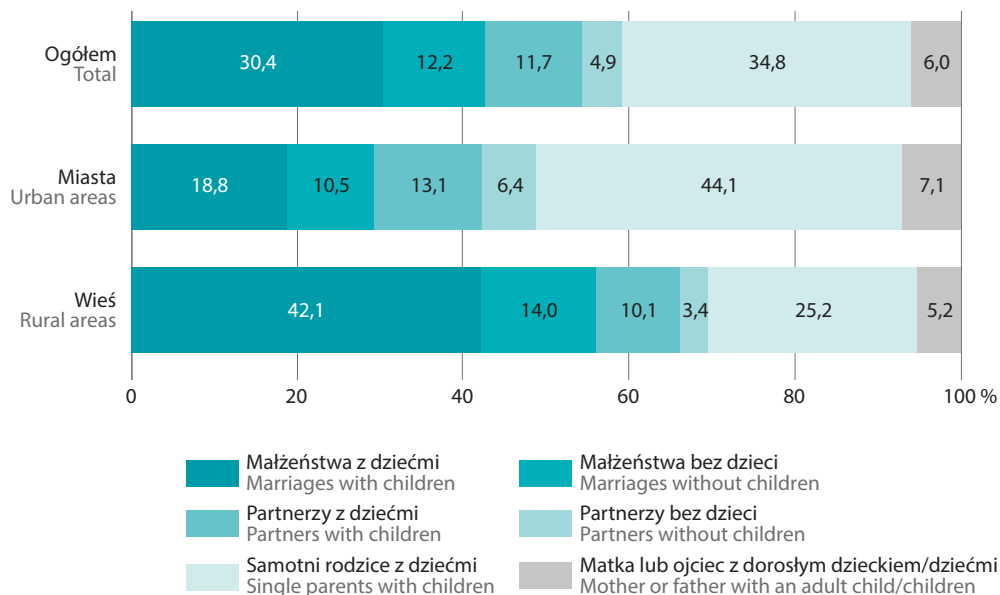
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r. w populacji 151,1 tys. ubogich rodzinnych gospodarstw beneficjentów 149,8 tys., tj. 99,1%, stanowiły gospodarstwa jednorodzinne. W strukturze rodzin według typu – z wyszczególnieniem rodzin z dziećmi¹¹, utrzymała się tendencja z wcześniejszych lat, tj. zmniejszyły się udziały małżeństw z dziećmi, a relatywnie w większym stopniu wzrosły udziały partnerów z dziećmi, samotnych rodziców z dziećmi i małżeństw bez dzieci.

¹¹ Zasady wyboru tych rodzin jak w definicji dla gospodarstwa domowego z dziećmi.

Wykres 57. Struktura rodzin w jednorodzinnych ubogich gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej według typu w 2021 r.

Chart 57. Structure of families in single-family poor households benefiting from social assistance by type in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Podobną analizę przeprowadzono dla 2018 r. Różnice między miastem i wsią w przedstawionej wyżej strukturze rodzin w 2021 r. nieznacznie się pogłębiły. W porównaniu z 2018 r. w strukturze rodzin na wsi zaobserwowano wyraźny wzrost liczby samotnych rodziców z dziećmi wśród ubogich jednorodzinnych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej.

4.2.2.3. Źródła dochodu i kwota na osobę w gospodarstwach wieloosobowych

4.2.2.3. Sources of income and amount per capita in multi-person households

Wśród analizowanych gospodarstw wieloosobowych dochody z pracy w 2021 r. stanowiły główne źródło utrzymania dla 23,2%, w tym 11,0% z nich utrzymywało się ze stałej pracy najemnej. W strukturze ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów najmniejszy udział (4,3%) miały gospodarstwa utrzymujące się głównie z emerytur lub rent, przy czym emerytury występowały najczęściej w gospodarstwach dwuosobowych.

W porównaniu z 2018 r. udziały analizowanych gospodarstw w wymienionych wyżej grupach źródeł utrzymania zmniejszyły się na rzecz największej grupy – inne niezarobkowe źródła utrzymania – 58,2%. Udział wieloosobowych gospodarstw beneficjentów bez dochodu (w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej) wyniósł 14,3% i wzrósł o 7,8 p. proc.

UWAGA. Opisany w poniższej analizie przeciętny miesięczny dochód ubogich gospodarstw beneficjentów nie uwzględnia świadczenia wychowawczego wypłacanego na dzieci w wieku poniżej 18 lat.

Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w ubogich wieloosobowych gospodarstwach domowych (nie uwzględniając gospodarstw bez dochodu) w 2021 r. wyniosła 346 zł, tj. o 1 zł mniej niż w 2020 r. Tak niski dochód na osobę w tych gospodarstwach wynika głównie z faktu, że w wieloosobowych rodzinach często występuje tylko jedna osoba, która posiada jakiś dochód, stanowiący źródło utrzymania wszystkich członków tej rodziny.

Tablica 7. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wielo-osobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2021 r.

Table 7. Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by main source of maintenance in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of maintenance			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta retirement or other pension	inne niezarob- kowe źródła other non- earned sources	na utrzyma- niu – brak własnego dochodu dependents – no own income
	w tys. in thou- sands		w odsetkach in percent			
Gospodarstwa ogółem Total households	406,4	100,0	11,6	2,9	47,7	37,8
Gospodarstwa wieloosobowe Multi-person households	152,8	100,0	23,2	4,3	58,2	14,3
w tym gospodarstwa z dziećmi of which households with children	116,1	100,0	25,1	2,0	62,7	10,2

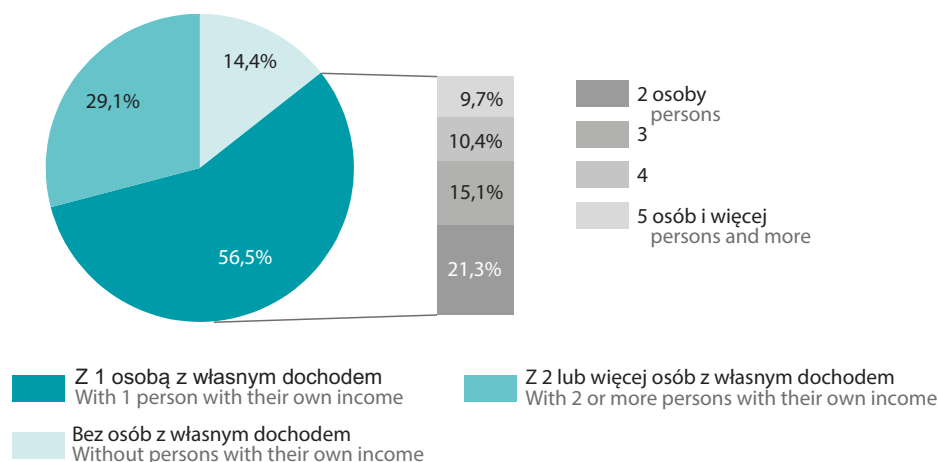
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W populacji ubogich gospodarstw wieloosobowych w analizowanym roku 56,5% utrzymywało się z dochodu pojedynczych osób (wykres 58). Znacznie mniejszy, ale również wysoki udział (43,9%) miały gospodarstwa z dziećmi utrzymywane przez pojedyncze osoby.

Wykres 58. Struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów według liczby osób posiadających własny dochód, a w gospodarstwach z jedną osobą z własnym dochodem według ich wielkości w 2021 r.

Chart 58. Structure of poor beneficiaries' multi-person households by the number of persons having their own income and in households with one person with own income by their size in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Warto zwrócić uwagę, że w porównaniu z podobną analizą za 2018 r. udział omawianych gospodarstw z jedną osobą z własnym dochodem w 2021 r. zmniejszył się o 1,1 p. proc., natomiast wśród gospodarstw z dziećmi zmniejszył się znacznie – o 13,2 p. proc.

4.2.3. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej

4.2.3. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households

Przedstawiona w pkt. 4.2.1. struktura ubogich jednoosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według dochodu na osobę względem kryterium dochodowego w 2021 r. i opisana wyżej w pkt 4.2.2. podobna struktura w gospodarstwach wieloosobowych obrazują poziom zróżnicowania bardzo trudnej sytuacji materialnej tych gospodarstw.

Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej to wyrażona w procentach informacja o tym, o ile dochód na osobę w ubogich gospodarstwach domowych był niższy od przyjętego w danym roku kryterium dochodowego.

The depth of poverty of households of beneficiaries of social assistance is expressed as a percentage of information on how much per capita income in poor households was lower than the income criterion adopted in a given year.

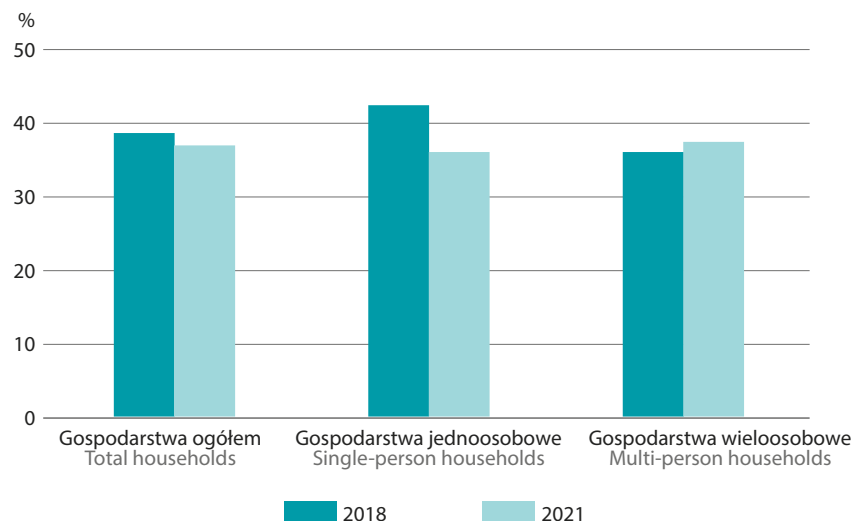
Warto zaznaczyć, że ustawowa granica ubóstwa jest różna ze względu na liczbę osób w gospodarstwie i od 1 października 2018 r. do końca 2021 r. wyniosła – 701 zł netto dla osoby samotnie gospodarującej oraz 528 zł – na osobę w gospodarstwie wieloosobowym.

W 2021 r. wskaźnik głębokości ubóstwa (wykres 59) w analizowanych gospodarstwach beneficjentów pomocy społecznej (nie uwzględniając gospodarstw bez dochodu) wyniósł 37,1%. W gospodarstwach jednoosobowych był niższy i wyniósł 36,2%, a w wieloosobowych – 37,6%.

W porównaniu do wyników podobnej analizy za 2018 r. w gospodarstwach jednoosobowych wskaźnik głębokości ubóstwa znacznie się zmniejszył (o 6,4 p. proc.), natomiast w gospodarstwach wieloosobowych zaobserwowano wzrost wskaźnika (o 1,4 p. proc.).

Wykres 59. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej w latach 2018 i 2021

Chart 59. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households in 2018 and 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wyżej prezentowane dane o głębokości ubóstwa nie są zgodne z faktyczną sytuacją ekonomiczną gospodarstw z dziećmi, ponieważ w ich dochodach nie jest uwzględniona kwota świadczenia wychowawczego. Zbliżona do realiów głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów została opisana w rozdziale 5 (Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego).

4.3. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium

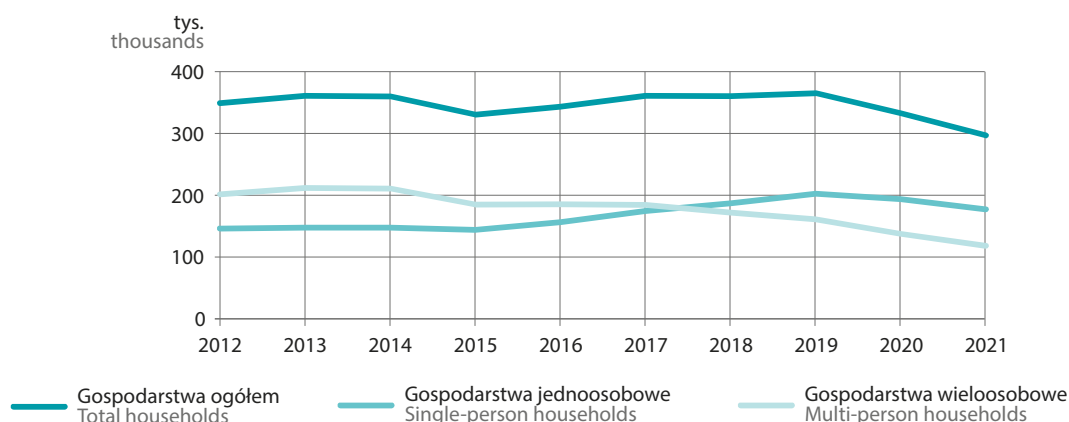
4.3. Beneficiaries' households with an income per capita above the criterion

Wśród 704,1 tys. gospodarstw domowych, które w 2021 r. skorzystały z pomocy społecznej, 406,4 tys., tj. 57,7% to gospodarstwa, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego (ubogie gospodarstwa beneficjentów). Populację tych gospodarstw opisano szerzej w pkt 4.2.

Zbiorowość gospodarstw domowych o dochodzie na osobę powyżej kryterium dochodowego w 2021 r. liczyła 297,7 tys., tj. 42,3% ogółu gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Wykres 15 przedstawia zmiany w liczbie tych gospodarstw w dekadzie 2012–2021.

Wykres 60. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej o dochodzie na osobę powyżej kryterium

Chart 60. Households of beneficiaries of social assistance with an income per capita above the criterion

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Zasadniczą grupę gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w 2021 r. stanowiły głównie osoby samotnie gospodarujące, które były świadczeniobiorcami najczęściej usług opiekuńczych lub w połączeniu z pomocą w formie posiłków. Struktura gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według miejsca zamieszkania była zbliżona do struktury całej populacji gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Udział gospodarstw jednoosobowych (59,9%) był większy niż w całej zbiorowości gospodarstw beneficjentów. Liczba jednoosobowych gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium w latach 2012-2021 wykazywała tendencję zmienną z niewielkimi odchyleniami, natomiast w latach 2020 i 2021 obserwowano jej dynamiczny spadek.

4.3.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy

4.3.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance

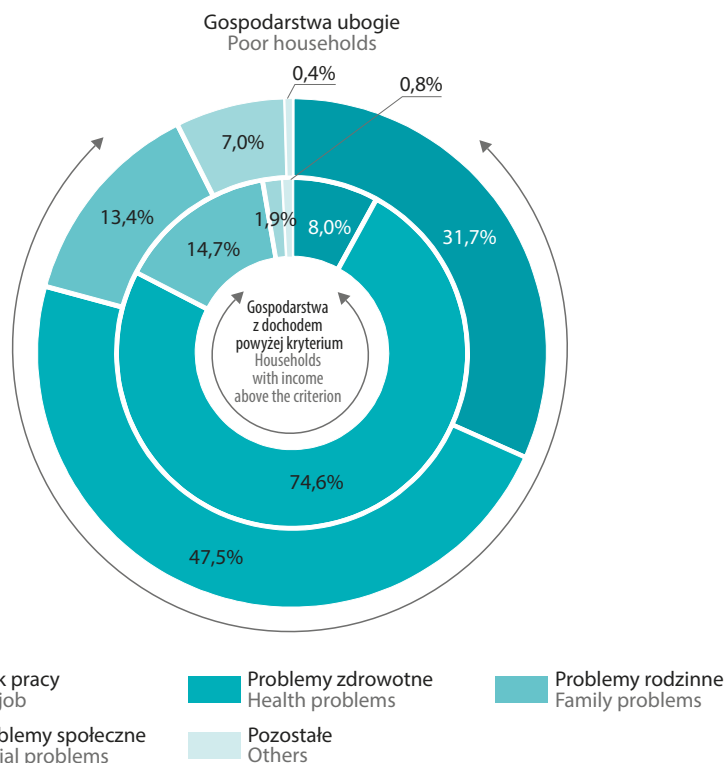
W głównych przyczynach korzystania z pomocy społecznej obserwuje się zróżnicowanie pomiędzy grupą ubogich gospodarstw domowych, tj. o dochodzie na osobę poniżej kryterium, a grupą gospodarstw

o dochodzie na osobę powyżej kryterium. Strukturę tych zbiorowości według głównej przyczyny przyznania świadczeń porównawczo przedstawiono na wykresie 61.

W populacji gospodarstw domowych, które w 2021 r. korzystały z pomocy społecznej, powody ubiegania się o tę pomoc można ująć w dwie główne grupy: pierwsza to problemy zdrowotne, druga – brak pracy. Zarówno w ubogich gospodarstwach beneficjentów jak i w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej były najczęściej problemy zdrowotne. Charakterystyki zbiorowości ubogich gospodarstw według przyczyn udzielenia świadczeń przedstawiono oddzielnie dla gospodarstw jednoosobowych w pkt. 3.2.1.1. i wieloosobowych w pkt 3.2.2.1.

Wykres 61. Struktura ubogich gospodarstw domowych beneficjentów i gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2021 r.

Chart 61. Structure of poor beneficiaries' households and beneficiaries' households with an income above the criterion according to the main reason for granting benefits in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W gospodarstwach beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium problemy zdrowotne, tj. niepełnosprawność albo długotrwała lub ciężka choroba, jako główna przyczyna przyznania świadczeń w 2021 r. wystąpiły w 74,6%. W tych gospodarstwach drugą pod względem częstości występowania przyczyną udzielenia pomocy były problemy rodzinne (14,7%). Udział omawianych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej z powodu braku pracy był relatywnie niski i wyniósł 8,0%. Na tak ukształtowaną strukturę ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium według głównej przyczyny w 2021 r. znaczący wpływ wywarła grupa samotnie gospodarujących, z których 91,3% korzystało z pomocy z powodów zdrowotnych.

Formy udzielonej pomocy to cecha, która najsilniej różnicuje gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i gospodarstwa ubogie. Odsetek gospodarstw, które w 2021 r. otrzymały pomoc w formie świadczeń pieniężnych oraz niepieniężnych z wyszczególnieniem niektórych rodzajów świadczeń porównawczo przedstawiono w tabeli 8.

Tablica 8. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę poniżej kryterium (ubogie gospodarstwa) i powyżej kryterium oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2021 r.

Table 8. Beneficiaries' households with an income per capita below the criterion (poor households) and above the criterion and their structure by selected types of assistance received in 2021

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriated benefit	posiłek meal	usługi opiekuńcze attendance services
	w tys. in thousands		w odsetkach in percent				
Gospodarstwa ubogie Poor households	406,4	100,0	34,4	54,0	73,6	24,6	2,4
Gospodarstwa o dochodzie powyżej kryterium Households with an income above the criterion	296,9	100,0	x	4,4	51,1	21,1	26,0
w tym gospodarstwa z dziećmi w wieku poniżej 18 lat of which households with children under the age of 18	76,6	100,0	x	9,9	65,0	60,3	1,6
gospodarstwa jednoosobowe single-person households	178,3	100,0	x	1,9	41,0	7,6	37,3

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wśród ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium świadczenia pieniężne w 2021 r. otrzymało 53,8%. Ten relatywnie wysoki w tej grupie odsetek gospodarstw, które skorzystały ze świadczeń pieniężnych wynika z dużej liczby wypłat zasiłku celowego. Zasiłek ten otrzymało 51,1% omawianej grupy gospodarstw, większy udział miały gospodarstwa z dziećmi (65,0%). Analizowane gospodarstwa otrzymywały również pomoc w formach niepieniężnych. Ze świadczeń niepieniężnych skorzystało 78,5% ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, przy czym w gospodarstwach z dziećmi ten odsetek wyniósł 61,9%, w tym 60,3% stanowiły gospodarstwa korzystające z posiłku.

Wśród 296,9 tys. gospodarstw beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium większość – 59,9% stanowiły gospodarstwa jednoosobowe, tj. beneficjenci gospodarujący samotnie, którzy w tym przypadku byli świadczeniobiorcami. W tej zbiorowości ze świadczeń niepieniężnych w 2021 r. skorzystało ponad 82,1%, w tym 37,3% z usług opiekuńczych. Tego typu usługi przysługują według ustawy o pomocy społecznej osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Pomoc w tej formie jest świadczona odpłatnie, przy czym rada gminy określa szczegółowe warunki przyznawania i odpłatności za te usługi oraz szczegółowe warunki częściowego lub całkowitego zwolnienia z tych opłat. Zatem z tej formy pomocy mogą korzystać także zamożne osoby potrzebujące, które pokrywają koszty w 100%. Pomoc w formach pieniężnych otrzymało 44,9% ogółu samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, w tym 41,0% otrzymało zasiłki celowe, głównie na zakup posiłków. Przyznanie pomocy w takiej formie osobom z dochodem powyżej kryterium wynika z wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023, w którym próg dochodowy jest podwyższony o 50% w stosunku do ustawowego kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

4.3.2. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium

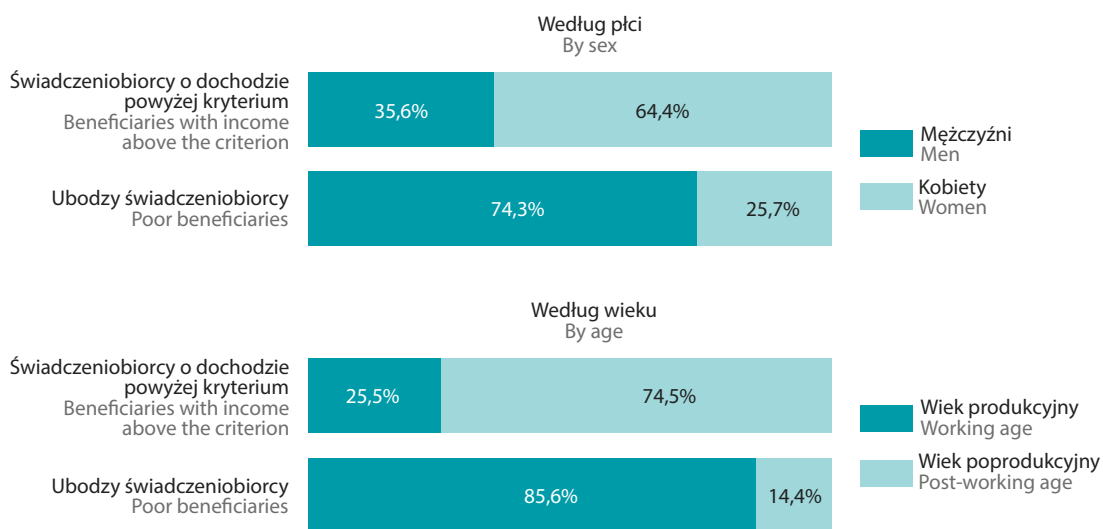
4.3.2. Socio-economic characteristics of households with an income above the criterion

Struktura gospodarstw domowych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według wielkości i składu osobowego w 2021 r. była podobna jak w gospodarstwach ubogich beneficjentów, chociaż udział gospodarstw z dziećmi wśród gospodarstw wieloosobowych był mniejszy w gospodarstwach powyżej kryterium – 64,2% wobec 76,0% w gospodarstwach ubogich wieloosobowych.

Zbiorowość beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium zwraca uwagę ze względu na głębokie różnice w strukturze według płci (64,4% to kobiety) i w strukturze według grup wieku (74,5% to osoby w wieku poprodukcyjnym).

Wykres 62. Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów według płci i ekonomicznych grup wieku w 2021 r.

Chart 62. Structure of single-handedly managing beneficiaries with an income above the criterion and poor single-handedly managing beneficiaries by sex and economic age groups in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

W 2021 r., w analizowanej zbiorowości samotnie gospodarujący beneficjenci o dochodzie powyżej kryterium stanowili 40,5%, tj. 72,2 tys. osób w wieku 75 lat i więcej. W porównaniu z podobną analizą w 2018 r. ich liczba zmniejszyła się o 8,8 tys. osób.

Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w wieloosobowych gospodarstwach domowych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w 2021 r. wyniosła 738 zł i była 2-krotnie wyższa niż w tej samej grupie ubogich gospodarstw. W jednoosobowych gospodarstwach beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium ten wskaźnik ukształtował się na poziomie 1637 zł wobec 475 zł wśród ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących (nie licząc tych bez dochodu). Najczęstszym źródłem utrzymania samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium była emerytura (59,9%). Byli to emeryci pobierający stosunkowo niskie świadczenia, gdyż mediana przeciętnej emerytury netto wypłacanej przez ZUS w 2021 r. wyniosła 1744 zł.

Rozdział 5

Chapter 5

Ubdzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

Poor beneficiaries of social assistance and their households after taking into account child-raising benefit

Wprowadzone od kwietnia 2016 r. świadczenie wychowawcze stanowiące realizację rządowego programu „Rodzina 500 Plus”, nie jest wliczane do dochodu uprawniającego do ubiegania się o świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki obliczeń symulacyjnych, w których do miesięcznego dochodu ubogich gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat, korzystających z pomocy społecznej dodano kwoty świadczenia wychowawczego w wysokości odpowiadającej liczbie dzieci w gospodarstwie domowym.

This chapter presents the results of simulation calculations in which to the monthly income of poor households with children under the age of 18 benefiting from social assistance there were added amounts of child-raising benefit corresponding to the number of children in the household.

5.1. Zbiorowość ubogich beneficjentów i ich zasięg po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

5.1. Group of poor beneficiaries and their range after taking into account child-raising benefit

Opisana w rozdziale 2 pkt 2.1. zbiorowość ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2021 r. liczyła 799,2 tys. osób i ich udział w populacji ogółem (tj. zasięg ubogich beneficjentów) wynosił 2,2%. W rankingu regionów¹² zasięg ubogich beneficjentów, podobnie jak zasięg ogółu beneficjentów, był najwyższy w regionie warmińsko-mazurskim (4,4%) i stosunkowo wysoki w regionach kujawsko-pomorskim i podlaskim (po 3,3%). Najniższa jego wartość (1,1%), wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym, a nieznacznie wyższa (1,5%) – w śląskim.

W 2021 r. liczba ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat (260,2 tys. osób) stanowiła 32,6% ogółu ubogich beneficjentów, a ich zasięg wynosił 3,7%.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w Polsce w 2021 r. w porównaniu z formalnymi wynikami badania uległa zmniejszeniu o 38,2%, a ich zasięg zmniejszył się o 0,8 p. proc. Liczba ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat uległa zmniejszeniu o 69,6%, a ich zasięg zmniejszył się o 2,6 p. proc.

After taking into account child-raising benefit in income, the number of poor beneficiaries of social assistance in Poland in 2021 was smaller than in formal results of the survey by 38.2%, and their range smaller by 0.8 pp. The number of poor beneficiaries of social assistance under the age of 18 decreased by 69.6%, and their range decreased by 2.6 pp.

¹² Patrz przypis 1 str. 28.

W podobnej analizie przeprowadzonej na danych za 2018 r. w poprzedniej edycji tej publikacji, liczba ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych, po doliczeniu do dochodów kwot świadczenia wychowawczego, zmniejszyła się o 45,5%, a ich zasięg był mniejszy o 1,4 p. proc. W przypadku dzieci w wieku poniżej 18 lat ich liczba uległa zmniejszeniu o 75,5%, a zasięg obniżył się o 4,4 p. proc.

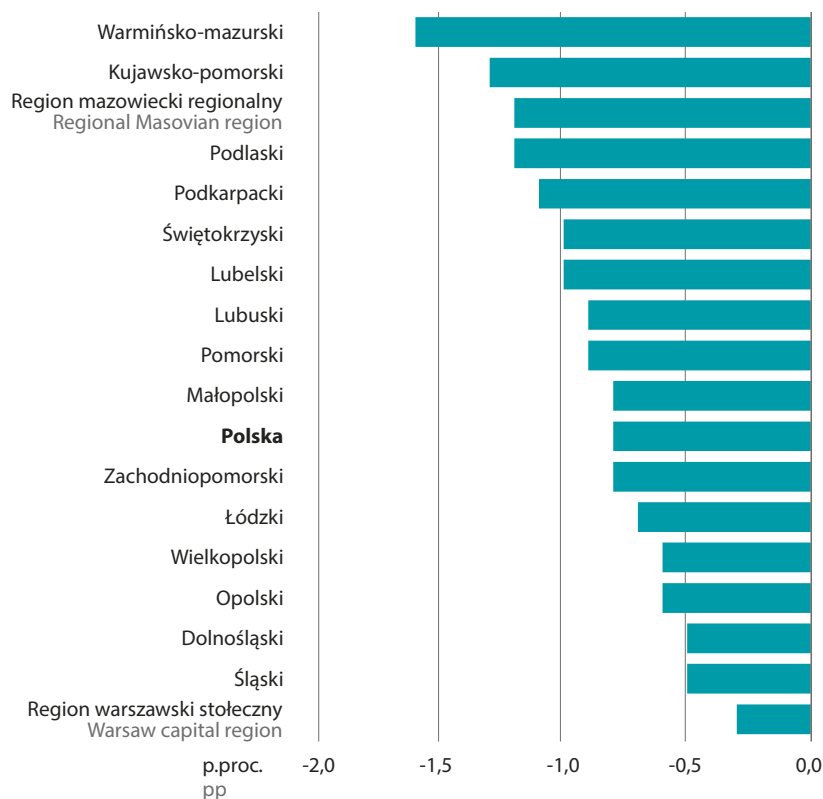
Dokonując symulacyjnie podwyższenia dochodów ubogich gospodarstw domowych z dziećmi o środki ze świadczenia wychowawczego w 2021 r. obliczono, że liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych wynosiła 493,7 tys. osób, w tym 79,0 tys. to beneficjenci w wieku poniżej 18 lat. Tym samym zasięg ubogich beneficjentów wyniósł 1,4%, a zasięg ubogich dzieci w wieku poniżej 18 lat – 1,1%. W porównaniu z formalnymi wynikami badania w analizowanym roku, liczba ubogich beneficjentów zmniejszyła się o 305,5 tys. osób, w tym liczba dzieci – o 181,2 tys. osób.

Środki ze świadczenia wychowawczego w większym stopniu wzbogaciły ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów na wsi, gdyż z ogółu 260,2 tys. członków tych gospodarstw w wieku poniżej 18 lat, 52,4% mieszkało na wsi.

Regionalne zróżnicowanie wskaźnika zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego kształtowało się, podobnie jak w wynikach badania w zakresie wartości minimum i maksimum, z niewielkimi przesunięciami wewnątrz rankingu. Natomiast wskaźnik zasięgu w poszczególnych regionach był znacznie niższy, a przy tym spadek tego wskaźnika także zróżnicowany, co przedstawiono na wykresie.

Wykres 63. Wpływ świadczenia wychowawczego na spadek zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w regionach w 2021 r.

Chart 63. Impact of child-raising benefit on the decline in the range of poor beneficiaries of social assistance in regions in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy and Statistics Poland.

Największy spadek zasięgu ubogich beneficjentów – o 1,6 p. proc. wystąpił w regionie warmińsko-mazurskim. Nieznacznie mniejsze spadki wystąpiły w regionie kujawsko-pomorskim – o 1,3 p. proc. oraz o 1,2 p. proc. w regionach podlaskim i mazowieckim regionalnym. Najmniejsza różnica w tym zakresie – o 0,3 p. proc. wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym.

Symulacyjne podwyższenie świadczeniem wychowawczym dochodów ubogich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. spowodowało, że wykazana w wynikach badania ogólna liczba 116,1 tys. tych gospodarstw zmniejszyła się do 43,9 tys., tj. o 62,2%.

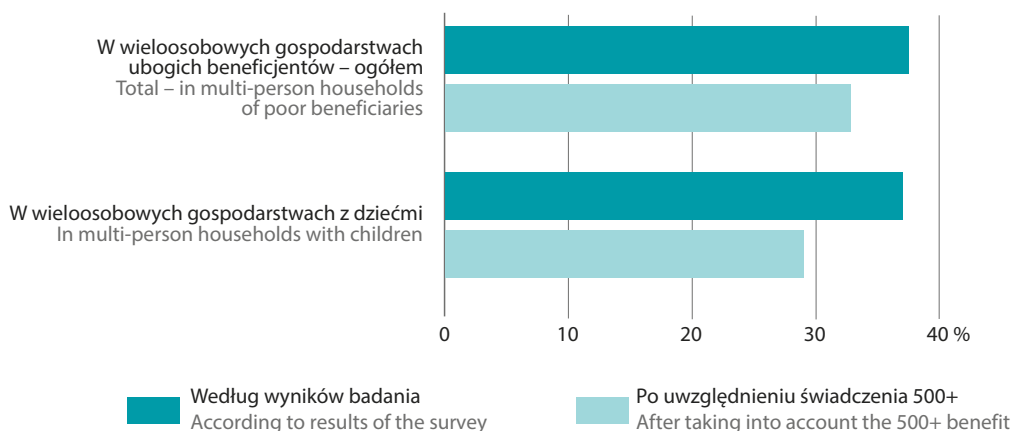
5.2. Dochód i głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

5.2. Income and depth of poverty of beneficiaries' households after taking into account child-raising benefit

Opisana w rozdziale 4 pkt 4.2.2.3 mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w ubogich wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów (nie wliczając gospodarstw bez dochodu) w 2021 r. wynosiła 346 zł, a po podwyższeniu dochodów świadczeniem wychowawczym – 375 zł. Znacznie większa różnica wystąpiła w gospodarstwach z beneficjentami w wieku poniżej 18 lat, gdzie ta mediana wyniosła odpowiednio 349 zł i 392 zł na osobę. Zatem świadczenie wychowawcze nieznacznie zmniejszyło poziom ubóstwa omawianych gospodarstw.

Wykres 64. Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania i z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego w 2021 r.

Chart 64. Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey and taking into account child-raising benefit in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

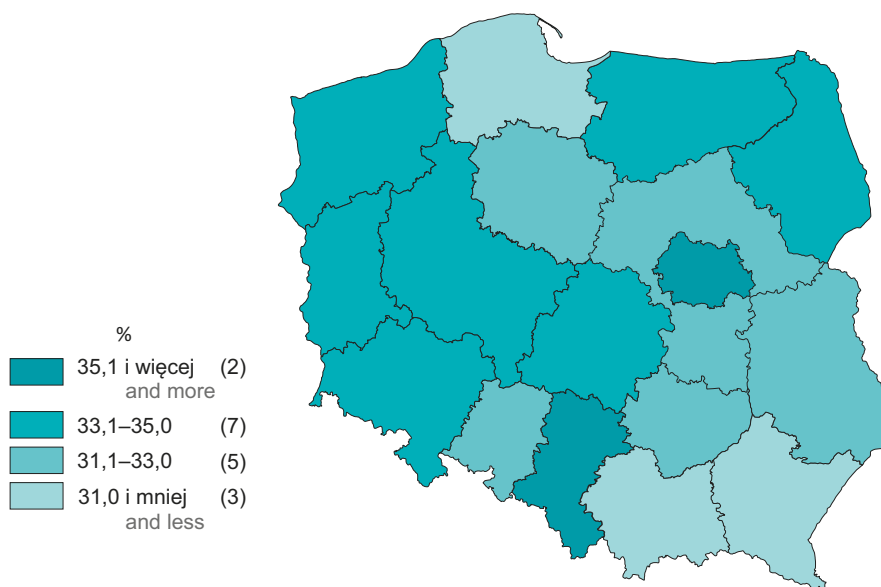
W 2021 r. głębokość ubóstwa w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów według wyników badania wynosiła 37,6%, czyli o tyle przeciętny dochód na osobę w tych gospodarstwach był niższy od kryterium dochodowego, które wynosiło 528 zł. Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego głębokość ubóstwa w omawianych gospodarstwach zmniejszyła się do 32,9%, tj. o 4,7 p. proc. Wśród gospodarstw z beneficjentami w wieku poniżej 18 lat wskaźnik głębokości ubóstwa wynosił odpowiednio 37,1% i 29,1%, zatem dotkliwość ubóstwa wśród tych gospodarstw zmniejszyła się o 8,0 p. proc.

Interesująco kształtowało się przedstawione na mapie 4 regionalne zróżnicowanie głębokości ubóstwa w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów, wyliczone z wyników badania z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów wskaźnik głębokości ubóstwa w 2021 r. ukształtował się na poziomie od 29,0% w regionie małopolskim do 36,1% w regionie warszawskim stołecznym. Wypłata świadczenia wychowawczego w 2021 r. najbardziej zmniejszyła głębokość ubóstwa omawianych gospodarstw w regionach lubelskim i kujawsko-pomorskim, odpowiednio o 7,7 p. proc. i o 7,4 p. proc. Minimalny spadek omawianego wskaźnika wystąpił w regionie warszawskim stołecznym, o 0,2 p. proc. i stosunkowo niski, o 2,7 p. proc. w regionie wielkopolskim.

Mapa 4. Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w regionach w 2021 r.

Mapa 4. Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey after taking into account child-raising benefit in regions in 2021

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

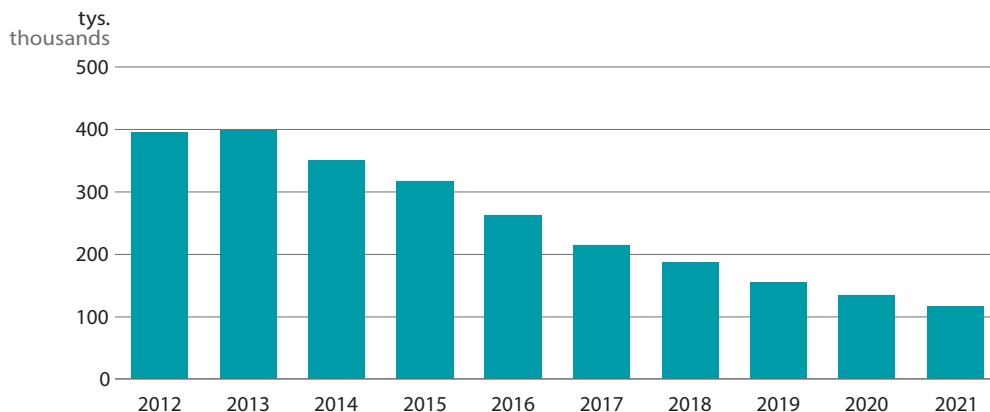
5.3. Zmiany w populacji ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w wieku poniżej 18 lat w dekadzie 2012–2021

5.3. Changes in the population of poor beneficiaries' households with children under 18 years of age in the decade 2012–2021

W 2021 r. liczba ubogich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej wynosiła 116,1 tys. W porównaniu z początkiem dekady 2012-2021 liczba tych gospodarstw zmniejszyła się o 70,7%, tj. o 279,5 tys. Warto zwrócić uwagę, że po niewielkim wzroście tej liczby w 2013 r. (to następstwo znacznego podwyższenia w październiku 2012 r. kryterium dochodowego po 6 latach bez weryfikacji tej kwoty) w kolejnych latach postępował jej spadek (wykres 65). W latach 2015 i 2018, po podwyższeniu kwot kryterium dochodowego, tempo tego spadku było nieznacznie mniejsze.

W latach 2016 i 2017 była obserwowana największa w całej dekadzie 2012-2021 dynamika spadku liczby omawianych gospodarstw i wynosiła odpowiednio 82,9 oraz 82,1. Stosunkowo wysoka dynamika spadku – 83,1, wystąpiła także w 2019 r.

Wykres 65. Ubogie gospodarstwa domowe z dziećmi korzystające z pomocy społecznej
 Chart 65. Poor households with children of beneficiaries of social assistance

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRiPS.
 Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family and Social Policy.

Wyniki badania beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej nie przynoszą odpowiedzi na pytanie o przyczynę rezygnacji z korzystania z pomocy społecznej, chociaż spełnione są kryteria do jej uzyskania. Niemniej z perspektywy 5 lat, od wprowadzenia świadczenia wychowawczego w 2016 r. nasuwa się wniosek, że jego wprowadzenie znacznie zmniejszyło skalę korzystania z pomocy społecznej przez rodziny z dziećmi w wieku poniżej 18 lat. Składając wniosek o wsparcie z pomocy społecznej trzeba w trakcie wywiadu środowiskowego udzielić pracownikowi socjalnemu odpowiedzi na wiele szczegółowych pytań, co w przypadku skomplikowanych sytuacji łatwe nie jest. Jeżeli rodzina systematycznie dostaje relatywnie wysokie kwoty z innego źródła, bez potrzeby opowiadania o „swoich problemach”, to wiele z nich mogło zrezygnować z ubiegania się o pomoc społeczną, chociaż spełniają ustawowe kryteria, aby ją otrzymać.

W systemie pomocy społecznej pozostały najuboższe gospodarstwa z dziećmi. Wskazywałyby na to wzrost wskaźnika głębokości ubóstwa w tych gospodarstwach, który po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w 2021 r. wyniósł 29,1% wobec 26,0% w 2020 r. W porównaniu z 2018 r., w którym przeprowadzano podobną analizę, głębokość ubóstwa omawianych gospodarstw w 2021 r. zwiększyła się o 4,4 p. proc.

Wydaje się, że część rodzin z dziećmi, mimo bardzo niskich dochodów nie zgłasza się o wsparcie z pomocy społecznej. Potwierdzeniem tego może być wynik porównania danych z bazy świadczeń rodzinnych ze zbiorem beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Z ogółu członków rodzin, które w 2021 r. pobierały zasiłek rodzinny wybrano osoby, w rodzinach których miesięczny dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych w systemie pomocy społecznej, tj. 528 zł netto.

Z wybranych 1943,1 tys. osób¹³ z bazy świadczeń rodzinnych, beneficjentami środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. było 29,6%, tj. 574,5 tys. osób. W zdecydowanej większości rodzin pozostałych 1368,6 tys. osób zapewne nie wystąpiły obiektywne przyczyny ubóstwa¹⁴, niemniej w tak licznej zbiorowości osób zapewne były i takie, których rodziny spełniały kryteria aby uzyskać wsparcie z pomocy społecznej, tylko się o takie wsparcie nie ubiegali.

¹³ Źródło danych: Krajowy System Monitoringu Świadczeń Rodzinnych MRiPS.

¹⁴ Wymienione w art. 7, w powiązaniu z art. 8 pkt 1 Ustawy o pomocy społecznej.

Uwagi metodologiczne

Informacje ogólne

3. Do prezentacji danych w publikacji został zastosowany System Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych (KTS). System ten, to przyjęty na potrzeby baz danych i systemów informatycznych statystyki publicznej jednolity wykaz kodów i nazw jednostek zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa oraz jednostek terytorialnych do celów statystycznych (klasyfikacja NUTS). System KTS wprowadzony został Zarządzeniem wewnętrznym nr 22 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie wprowadzenia Systemu Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych. Zastąpił on stosowaną na potrzeby statystyki publicznej Nomenklaturę Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), zniesioną z dniem 1 stycznia 2018. System KTS został opracowany na podstawie krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju (TERYT) oraz stosowanej w krajach Unii Europejskiej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NUTS ma zastosowanie w procesie zbierania, opracowania i rozpowszechniania na obszarze Unii Europejskiej porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych. System Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych (KTS) dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na siedmiu poziomach.

Poziomy terytorialne systemu KTS obejmują:

Poziom KTS 0 – Polska

Poziom KTS 1 – Makroregiony (czyli jednostki NUTS 1)

Poziom KTS 2 – Województwa

Poziom KTS 3 – Regiony (czyli jednostki NUTS 2)

Poziom KTS 4 – Podregiony (czyli jednostki NUTS 3)

Poziom KTS 5 – Powiaty (wraz z miastami na prawach powiatu – analogicznie jak w Rejestrze TERYT)

Poziom KTS 6 – Gminy (wraz z częściami miejskimi gmin miejsko-wiejskich, częściami wiejskimi gmin miejsko-wiejskich, dzielnicami Warszawy, delegaturami Krakowa, Łodzi, Poznania i Wrocławia – analogicznie jak w Rejestrze TERYT).

4. Informacje o rewizji NUTS 2021 obowiązującej od 1 stycznia 2021 r. dostępne są na stronie: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/rewizja-nuts-2021/>
5. Informacje w podziale według województw, regionów, podregionów, powiatów i gmin oraz w podziale na miasta i wieś podano w podziale administracyjnym według stanu na dzień 1 stycznia 2021 r., a tam gdzie dane dotyczą lat wcześniejszych według stanu na dzień 1 stycznia odpowiedniego roku. Przez „miasta” rozumie się gminy miejskie oraz miasta w gminach miejsko-wiejskich, przez „wieś” – gminy wiejskie oraz obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich.
6. Zastosowany w opisie uwarunkowań korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (Rozdział 1 pkt 3) podział kraju według stopni urbanizacji, jest oparty na podziale gminnym z wykorzystaniem komórek siatki kilometrowej i oznacza: miasta – gęsto zaludnione lokalne jednostki administracyjne, w których liczba mieszkańców wynosi co najmniej 50 000, i w których co najmniej 50% ludności mieszka w „ośrodkach miejskich”, tj. w sąsiadujących ze sobą komórkach siatki, gdzie gęstość zaludnienia wynosi co najmniej 1500 osób/km²; małe miasta i przedmieścia – lokalne jednostki administracyjne o umiarkowanej gęstości zaludnienia, tj. co najmniej 300 osób/km², w których liczba mieszkańców wynosi co najmniej 5000, i w których poniżej 50% ludności mieszka w „ośrodkach miejskich”, a jednocześnie poniżej 50% ludności mieszka w „komórkach siatki obszarów wiejskich”; obszary wiejskie to słabo zaludnione (poniżej 300 osób/km²) lokalne jednostki administracyjne, w których ponad 50% ludności mieszka w „komórkach siatki obszarów wiejskich”. Pierwsze dwa typy lokalnych jednostek administracyjnych określane są łącznie w ramach tej klasyfikacji, jako „obszary miejskie”¹⁵.

¹⁵ Pełny opis tej klasyfikacji Główny Urząd Statystyczny / Statystyka regionalna / Jednostki terytorialne / Unijne typologie terytorialne (TERCET) / Stopień urbanizacji (DEGURBA)

7. Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
8. Przeliczeń na 1 mieszkańca lub na 1 tys. osób, dokonano w zależności od cechy. Jeżeli dane dotyczyły stanu w końcu roku, przyjęto liczbę ludności wg stanu w dn. 31 grudnia, a jeżeli przeliczenia dotyczyły danych w ciągu roku, przyjęto liczbę ludności wg stanu w dn. 30 VI. We wskaźnikach dotyczących lat 2020 i 2021 przyjęto dane o liczbie ludności skorygowane ostatecznymi wynikami NSP 2021. W danych dotyczących cech społecznych wykorzystano dostępne na dzień 25 X 2022 r. wstępne wyniki NSP 2021.
9. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.
10. Niektóre wskaźniki i dane bezwzględne dotyczące beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2010 r. (w tablicach przeglądowych) w niniejszej publikacji mogą się różnić od tych prezentowanych w opracowaniach przed 2012 r. Główną przyczyną różnic jest to, że we wcześniejszych publikacjach podstawę bilansu ludności do przeliczeń stanowiły wyniki NSP 2002, natomiast w opracowaniach po 2011 r. wskaźniki dla lat 2009-2010 przeliczono przyjmując za podstawę wyniki NSP 2011.
11. **Badanie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest prowadzone według zasad opisanych szczegółowo w Zeszycie Metodologicznym opracowanym dla tego badania¹⁶.** W związku z tym poniżej zamieszczono:
 - informację o zmianach w zakresie badania;
 - nowe – w stosunku do opisanych w Zeszycie Metodologicznym (Rozdział 3 – Charakterystyka narzędzi zbierania danych) – źródła danych;
 - zmienione lub nowe objaśnienia podstawowych pojęć.
 Ponadto definicje najważniejszych pojęć wyjaśniono w tekście analitycznym.

Zakres przedmiotowy badania

W edycji za 2018 r., opisano grupę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej „przejmujących ubóstwo”. Zbiorowość ta liczyła wówczas 5,0 tys. osób, tj. 1,2% ogółu trwale korzystających z pomocy społecznej, a w następnych latach zmniejszała się. Z tego powodu zrezygnowano z dalszej jej obserwacji.

Na potrzeby niniejszej publikacji, w 2021 r. z ogółu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wyodrębniono zbiorowości świadczeniobiorców głównych świadczeń i opisano ich w podstawowych cechach demograficznych.

W 2021 r. w badaniu zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej według liczby lat korzystania z pomocy społecznej dodano nową cechę „relacja środowiskowa”.

Źródła danych

Począwszy od badania za 2019 r., do uzupełniania braków w podstawowych cechach demograficznych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i o miejscu ich zamieszkania wykorzystywany jest elektroniczny system ewidencji ludności (PESEL).

Objaśnienia podstawowych pojęć

Osoby trwale korzystające z pomocy społecznej – to ubodzy beneficjenci tej pomocy w wieku 18 lat i więcej – członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które korzystały z tej pomocy w roku badania i nieprzerwanie w okresie, co najmniej czterech poprzednich lat, a także beneficjenci, którzy mieli przerwę jednoroczną w tych latach, ale korzystali z pomocy w latach poprzedzających ten okres.

¹⁶ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spooleczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoolecznej-23,1.html>

UWAGA. Wyniki badania po 2017 r. w tym zakresie nie są porównywalne z danymi za lata wcześniejsze.

Świadczeniobiorca to osoba, na którą została wydana imienna decyzja administracyjna o przyznaniu świadczenia. W przypadku świadczeń pomocy społecznej, które nie wymagają wydania decyzji administracyjnej, za osobę otrzymującą świadczenie uznaje się osobę, która z niego korzystała. Wszyscy bezdomni oraz samotnie gospodarujący beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej są równocześnie świadczeniobiorcami tej pomocy. W gospodarstwach wieloosobowych świadczeniobiorcą najczęściej jest jedna osoba – ta, która występuje z wnioskiem o pomoc. W przypadku świadczeń dla osób niepełnoletnich decyzja jest wydawana na rodzica lub opiekuna prawnego tej osoby.

Relacja środowiskowa określa czy dana osoba żyła w gospodarstwie domowym wieloosobowym, jednoosobowym lub czy była bezdomna.

Ocena jakości Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2021 r.

Dane zasilające Krajowy System Monitoringu Pomocy Społecznej są rejestrowane w ośrodkach pomocy społecznej i kontrolowane w momencie ich rejestracji. W Urzędzie Statystycznym w Krakowie pozyskane dane administracyjne poddawane są dodatkowej kontroli i weryfikacji w oparciu o samodzielnie opracowane założenia kontroli i korekty.

Oceny kompletności zbioru zarejestrowanych gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w KSMPs dokonano w oparciu o:

- Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju TERYT,
- zagregowane dane gminne ze sprawozdania MRiPS-03.

Dane za 2021 r. przekazały wszystkie gminy w Polsce. Jednakże 59 jednostek (2,4%) przekazało niepełne dane w zakresie liczby osób. W porównaniu z danymi ze sprawozdania MRiPS-03 różnica ta wynosiła ponad 10%. Dla tej grupy jednostek dane estymowano metodą estymacji pośredniej opisaną szczegółowo w Zeszycie Metodologicznym¹⁷.

Z ogółu 1,4 mln rekordów (osób), w 85,2% wystąpiły kompletne informacje. W 14,8% rekordów występowały braki danych, w tym zmienne z wartościami „nieustalone” lub „inne”.

Najczęściej takie niejednoznaczne informacje zawiera zmienna Kod Źródła Dochodu. Mimo bardzo bogatej kateorii zawierającej 34 kody źródeł dochodu, 11,3% rekordów opisujących osoby (w wieku 18 lat i więcej) zawierało informację „99” – oznaczającą „inne źródło”. Z kolei w zmiennej Kod Rodzaju Wykształcenia odnotowano 4,7% rekordów (z ogółu osób w wieku 7 lat i więcej) z kodem 99 oznaczającym „nieustalony poziom wykształcenia”.

Za pomocą opracowanych reguł kontroli, korekty i imputacji danych zostały uzupełnione zarówno braki danych jak i poprawione błędy logiczne.

Błędy logiczne stwierdzono w 274,6 tys. rekordów opisujących osoby, co stanowi 19,5% zbioru, przy czym były to przede wszystkim błędy niezgodności kodu rodzaju wykształcenia z wiekiem. Błędy logiczne z tej grupy wystąpiły w 17,2% rekordów. Spośród pozostałych, najliczniejsze to błędy związane z rodzajem źródła dochodu, polegające przede wszystkim na przypisaniu osobom nieletnim dochodu osoby dorosłej.

Ustalenie poprawnej informacji o wykształceniu przeprowadza się w oparciu o: reguły korekty ustalające poziom realizowanej edukacji dla osób podlegających obowiązkowi szkolnemu lub w oparciu o dane Ministerstwa Edukacji i Nauki (baza uczniów lub baza studentów). Do ustalenia poziomu wykształcenia w niektórych przypadkach wykorzystano rejestr bezrobotnych.

¹⁷ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spolecznej-,23,1.html>

W związku z tym, że w zakresie dwóch zmiennych, definicje pojęć oraz klasyfikacje stosowane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej nie są zgodne ze standardami statystyki publicznej, w trakcie przetwarzania danych dokonano ich modyfikacji. Dotyczy to:

- Kodu Składu Rodziny – ta zmienna ze względu na odmienne założenia systemowe nie jest wykorzystywana. W to miejsce wprowadzono zmienną Typ Gospodarstwa Domowego wykorzystując w tym celu wszystkie, zapisane w zbiorze informacje: o wieku, stanie cywilnym i pokrewieństwie osób z osobą odniesienia¹⁸,
- Kodu Rodzaju Wykształcenia – zmienna opiera się na słowniku, w którego kateorii ujęto zarówno poziom wykształcenia jak i poziom aktualnie realizowanej edukacji. Osobom w wieku „edukacyjnym”, ustalono poziom wykształcenia w oparciu o kody poziomu realizowanej edukacji zapisane w zbiorze oraz z wykorzystaniem bazy uczniów lub bazy studentów z systemów Ministerstwa Edukacji i Nauki.

¹⁸ Według definicji w badaniu budżetów gospodarstw domowych.

Methodological notes

General information

1. For the presentation of data in the publication, the Coding System for Territorial and Statistical Units (KTS) was used, it is a uniform list of codes and names of units of the basic three-stage territorial division of the state and territorial units for statistical purposes adopted for the needs of databases and information systems of public statistics (NUTS classification). The KTS system was introduced by Internal Order No. 22 of the President of the Central Statistical Office of 24 August 2017 regarding the introduction of the Coding System for Territorial and Statistical Units. It replaces, for the purposes of official statistics, the Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes (NTS), abolished on 1 January 2018. The KTS system was developed on the basis of the national register of the official territorial division of the country (TERYT) and the Classification of Territorial Units for Statistical Purposes used in the European Union (NUTS). The NUTS Classification of Territorial Units for Statistical Purposes is used in the process of collecting, developing and disseminating comparable data for specific regional statistics in the European Union. The Coding System for Territorial and Statistical Units (KTS) divides Poland into territorial, hierarchically related units on seven levels.

The territorial levels of the KTS system include:

Level KTS 0 – Poland

Level KTS 1 – Macroregions (i.e. NUTS 1 units)

Level KTS 2 – Voivodships

Level KTS 3 – Regions (i.e. NUTS 2 units)

Level KTS 4 – Subregions (i.e. NUTS 3 units)

Level KTS 5 – Powiats (together with cities with powiat status – similarly to the TERYT Register)

Level KTS 6 – Gminas (together with urban parts of urban-rural gminas, rural parts of urban-rural gminas, districts of Warszawa, delegations of Kraków, Łódź, Poznań and Wrocław – similarly to the TERYT Register).

2. Information on the NUTS 2021 revision, in force since 1 January 2021, is available on the website: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klotykacja-nuts/rewizja-nuts-2021/>
3. Information by voivodships, regions, subregions, powiats and gminas as well as by urban and rural areas is given in the administrative division as of 1 January 2021, and where data relate to previous years as of 1 January the relevant year. “Urban areas” mean urban gminas and cities in urban-rural gminas, “rural areas” – rural gminas and villages in urban-rural gminas.
4. The division according to the degree of urbanization used in the description of conditions for benefiting from social assistance at domicile (Chapter 1 point 3) is based on the municipal division using cells of the kilometer grid and means: cities – densely populated local administrative units with a population of at least 50,000 and where at least 50% of the population lives in “urban centers”, i.e. adjacent grid cells with a population density of at least 1,500 people / km²; small towns and suburbs – local administrative units with a moderate population density, i.e. at least 300 people / km², with a population of at least 5,000 and where less than 50% of the population lives in “urban centers” and, at the same time, less than 50% of the population lives in “rural grid cells”; rural areas are sparsely populated (less than 300 people / km²) local administrative units where more than 50% of the population lives in “rural grid cells”. The first two types of local administrative units are collectively referred to in this classification as “urban areas”¹⁹.

¹⁹ Full description of this classification Statistics Poland / Regional statistics / Territorial units / EU territorial typologies (TER-CET) / Degree of urbanization (DEGURBA).

5. Relative numbers (indices, percentages) are calculated on the basis of absolute data expressed with higher precision than that presented in the tables.
6. Calculations per capita or per thousand population were made depending on features. If data related to the state at the end of the year, the population was assumed as of 31 December, and if calculations related to data during the year, the population was assumed as of 30 June. In indicators for years 2020 and 2021, data on the population number corrected by final results of the National Population and Housing Census 2021 were adopted. In data on social characteristics preliminary results of the National Population and Housing Census 2021, available as of 25 October 2022, were used.
7. Due to the rounding of data, in some cases sums of components may differ from the amount given in the item "total".
8. Some indicators and absolute data regarding beneficiaries of social assistance in 2010 (in review tables) in this publication may differ from those presented in studies before 2012. The main reason for the differences is that in previous publications, the basis for the balance of population for calculations were results of the National Population and Housing Census 2002, while in studies after 2011 indicators for years 2009–2010 were calculated using the National Population and Housing Census 2011 results as the basis.
9. **The survey of beneficiaries of social assistance at domicile is conducted according to principles described in detail in the Methodological Report prepared for this survey²⁰**, therefore the following is:
 - information about the extension of the scope of the survey,
 - new – in relation to those described in the Methodological Report (Chapter 3 – Characteristics of data gathering tools) – data sources,
 - changed or new explanations of basic concepts.

In addition, definitions of key terms are explained in the analytical text.

Scope of the survey

In the 2018 edition, the group of social assistance beneficiaries "taking over poverty" was described. At that time, this group amounted to 5.0 thousand people, i.e. 1.2% of the total permanently benefiting from social assistance, and it decreased in the following years. For this reason, its further observation was abandoned.

For the purposes of this publication, in 2021, groups of recipients of the main benefits were identified from total beneficiaries of social assistance and described in their basic demographic characteristics.

In 2021, in the survey of the group of poor beneficiaries aged 18 and more by the number of years of benefiting from social assistance, a new feature was added: "relation at domicile".

Data sources

Starting from the 2019 survey, the electronic system of population registration (PESEL) is used to fill the gaps in the basic demographic characteristics of social assistance beneficiaries and their place of residence.

Explanation of basic concepts

Persons permanently benefiting from social assistance – these are poor beneficiaries of this assistance aged 18 and more – members of households and the homeless who have benefited from this

²⁰ <https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/social-assistance/methodological-report-social-assistance-beneficiaries,6,1.html>

assistance in the year of the survey and continuously during the period of at least four previous years; also including persons, who had a one-year break in those years but benefited from help in the years preceding this period.

NOTE. Results of the survey after 2017 in this respect are not comparable with data for previous years.

Beneficiary is a person to whom a personal administrative decision on granting the benefit has been issued. In the case of social assistance benefits that do not require an administrative decision, the person receiving the benefit is considered to be the person who used it. All the homeless and single-handedly managing beneficiaries of social assistance at domicile are also beneficiaries of this assistance. In multi-person households, the beneficiary is usually one person – the one who applies for assistance. In the case of benefits for minors, the decision is issued to the parent or legal guardian of this person.

Relation at domicile determines whether a person has lived in a multi-person household, a single-person household, or was homeless.

Quality assessment of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System for 2021

Data supplying the National Social Assistance Monitoring System are registered in social assistance centers and controlled at the time of their registration. In the Statistical Office in Kraków, the obtained administrative data are subject to additional control and verification based on independently developed control assumptions and corrections.

The completeness assessment of the collection of registered households and persons benefiting from social assistance in the National Social Assistance Monitoring System was based on:

- National Official Register of the Territorial Division of the Country TERYT,
- aggregated gmina data from the MRPiPS-03 report.

Data for 2021 were provided by all gminas in Poland. However, 59 units (2.4%) provided incomplete data on the number of persons. Compared to data from the MRPiPS-03 report, this difference was more than 10%. For this group of units, the data were estimated using the indirect estimation method described in detail in the Methodological Report²¹.

Out of a total of 1.4 million records (people), 85.2% contained complete information. There were missing data in 14.8% of the records, including the variables with “undetermined” or “other” values.

Most often, such ambiguous information is contained in the variable Source of Income Code. Despite a very rich cafeteria containing 34 codes of income sources, 11.3% of records describing people (aged 18 and more) contained the information “99” – meaning “other source”. In turn, in the variable Type of Education Code, 4.7% of records (out of the total number of people aged 7 and more) were recorded with the code 99 denoting “undetermined level of education”.

Using the developed rules of control, correction and imputation of data, both data gaps and logical errors were corrected.

Logical errors were found in 274.6 thousand records describing persons, which constitutes 19.5% of the set, and these were mainly errors of inconsistency of the education type code with age. Logical errors from this group occurred in 17.2% of records. Among the remaining ones, the most numerous are errors related to the type of source of income, consisting mainly in assigning an adult’s income to minors.

Determining the correct information about education is carried out on the basis of: correction rules determining the level of education for persons subject to compulsory schooling or on the basis of data of the Ministry of Education and Science (pupil database or student database). In some cases, the unemployment register was used to establish the level of education.

²¹ <https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/social-assistance/methodological-report-social-assistance-beneficiaries,6,1.html>

Due to the fact that in terms of two variables, the definitions of concepts and classifications used by the Ministry of Family and Social Policy do not comply with the standards of official statistics, they were modified during data processing. Applies to:

- Family Composition Code – this variable is not used due to different system assumptions. In this place, the variable Type of Household was introduced, using for this purpose all information stored in the set: about age, marital status and kinship of persons with the reference person²²,
- Type of Education Code – the variable is based on a dictionary, in which the cafeteria includes both the level of education and the level of currently implemented education. For people of “educational” age, the level of education was determined based on codes of the level of education provided in the set and with the use of the pupil database or the student database from the systems of the Ministry of Education and Science.

²² As defined in the household budget survey.